

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 7 (2898)
17 лютага 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎДЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

САВЕЦКІМ УЗБРОЕНЫМ СІЛАМ—60

На вучэнні войск ЧБВА «Бярэзіна». Стрэлляюць ракетныя мінамёты.

Фота У. КРУКА.

ВЕРНЫЯ РАДЗІМЕ

РОДНАЙ арміі, як і дзяржаве нашай, — шэсцьдзсят, Міжволі параўноўваеш: шэсцьдзсят гадоў — гэта ж чалавечае жыццё з усімі яго нягодамі і радасцямі, і шэсцьдзсят гадоў — гэта, бадай, цэлыя два жыцці армейскія.

Так, на службе час бяжыць хутчэй, жыццё ідзе, так сказаць, па перасечанай мясцовасці, і той, хто, скажам, гадоў трыццаць знаходзіцца ў строі, усяго сябе аддае ратнай працы. На большае нават у мірны час чалавечага рэсурсу не хапае.

Таго, хто ідзе ў армію, праводзяць з песнямі і хлебам-салю, Службу армейскую ў нашым народзе паважаюць, да чалавека ў пагонах адносіны ў нас самыя шчырыя і клапацівыя. І павялося гэта з таго часу, калі чалавек з ружжом упершыню стаў на абарону інтарэсаў народа — з нараджэння Чырвонай Арміі.

Плоць ад плоці народа, кроў ад крыві народа, Чырвоная Армія расла, мацне-

ла, удасканалывалася разам з Савецкай краінай, і біяграфію мае адну і тую ж. Чырвонаармейцы працавалі на жніве і лесанарыхтоўках, будавалі Турксіб і Магнітку, удзельнічалі ў рабоце савецкіх і партыйных органаў. Калі ж на захадзе або ўсходзе краіны навісалі хмары ваеннай пагрозы, чырвонаармейцы першымі па абавязку і па праву ўступалі ў бой з ворагамі.

Дэкрэтамі маладой Савецкай улады, законамі нашай краіны выразна і дакладна вызначаны ганаровы абавязак нашых Узброеных Сіл. У новай Канстытуцыі СССР упершыню ўведзены спецыяльны раздзел аб абароне сацыялістычнай Айчыны. Мне давялося бываць у многіх падраздзяленнях ЧБВА. У кожным ленінскім пакоі роты, батарэі, эскадрылі можна ўбачыць стэнд са словамі з Канстытуцыі:

«Абавязак Узброеных Сіл СССР перад народам — надзейна абараняць сацыялістычную Айчыну, быць у пастаяннай баявой гатоўнасці, якая гарантуе неадкладны адпор любому агрэсару».

Салдаты ўчытваюцца ў гэтыя радкі і моцна памятаюць іх потым, калі заступаюць у складзе ракетных разлікаў на баявое дзяжурства, калі выходзяць у поле на тактычныя вучэнні, калі выконваюць штодзённую справу службы і ратнай працы.

Узброеныя Сілы краіны ў сваім баявым удасканаленні ўзняліся ў наш час на высокі ўзровень. Цяпер усе віды Узброеных Сіл аснашчаны сучаснай зброяй і баявой тэхнікай, а іх асабовы склад знаходзіцца ў пастаяннай гатоўнасці да бою і ратнага подзвігу.

XXV з'езд КПСС з задавальненнем адзначыў: савецкі народ можа быць упэўнены, што вынікі яго стваральнай працы знаходзяцца пад надзейнай абаронай. Такая высокая ацэнка ратнай працы, воінскай службы прывівае пачуццё гонару кожнаму, хто носіць на плячах пагоны. І яна ж штодзённа нагадвае аб адказнасці, якую мы прынялі на свае плечы, заняўшы месца ў армейскім строі...

Веліч ратнага подзвігу, яго значнасць і прыгажосць, яго мабілізуючая сіла натхнёна апісаны ў лепшых кнігах савецкай літаратуры, у тым ліку і ў творах беларускіх пісьменнікаў, у прыватнасці, у творах Івана Шамлякіна, Васіля Быкава, Івана Чыгрынава. Невычэрпная ваенна-патрыятычная тэма знаходзіць і будзе знаходзіць таленавітых мастакоў.

Дзесяць франтавікоў, якія здзейснілі ў гады Вялікай Айчыннай вайны бесмяротныя подзвігі, навечна залічаны ў спісы падраздзяленняў ЧБВА.

Танкавы экіпаж Паўла Рака, што першым пераправіўся праз Бярэзіну і аказаўся адзінокім у варожым гарнізоне, амаль што суткі вёў няроўны бой. «Трыццацьчатыркі» рабіла энергічныя маневры, наносіла раптоўныя агнявыя ўдары па ўмацаваннях праціўніка. Артылерыст Пётр Панамароў, застаўшыся адзін ля гарматы і будучы паранены, працягваў весці жорсткі бой. Ён падбіў

(Заканчэнне на стар. 4)

Таварышу МАШЭРАВУ Пятру Міронавічу

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР гарача віншуюць Вас, вядомага дзеяча Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, у дзень Вашага шасцідзесяцігоддзя.

Жадаем Вам, Пётр Міронавіч, добрага здароўя, доўгіх гадоў жыцця і далейшай плённай работы на карысць савецкага народа, у імя перамоў камунізму ў нашай краіне.

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ КПСС

ПРЭЗІДУМ ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА СССР

САВЕТ МІНІСТРАЎ
СССР

У К А З
Прэзідыума Вярхоўнага
Савета СССР
Аб прысваенні Герою
Савецкага Саюза
першаму сакратару
ЦК Кампартыі Беларусі
тав. МАШЭРАВУ П. М.
звання Героя Сацыялістычнай
Працы

За вялікія заслугі перад Камуністычнай партыяй і Савецкай дзяржавай і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння прысвоіць кандыдату ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першаму сакратару ЦК Кампартыі Беларусі Герою Савецкага Саюза тав. Машэраву Пятру Міронавічу званне Героя Сацыялістычнай Працы з уручэннем яму ордэна Леніна і залатога медала «Серп і Молат».

Старшыня Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
Л. БРЭЖНЕУ.
Сакратар Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
10 лютага 1978 г.

Таварышу МАШЭРАВУ Пятру Міронавічу

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў Беларускай ССР гарача і сардэчна віншуюць Вас, вядомага партыйнага і дзяржаўнага дзеяча нашай краіны, з днём шасцідзесяцігоддзя і прысваеннем Вам высокага звання Героя Са-

цыялістычнай Працы за вялікія заслугі перад Камуністычнай партыяй і Савецкай дзяржавай.

Жадаем Вам, дарагі Пётр Міронавіч, доўгіх гадоў жыцця, добрага здароўя і далейшай плённай дзейнасці на карысць нашай сацыялістычнай Радзімы.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМУНІСТЫЧНАЙ
ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

ПРЭЗІДУМ ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ
ССР

САВЕТ
МІНІСТРАЎ
БЕЛАРУСКАЙ ССР

УКАЗ ПРЭЗІДУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР
Аб узнагароджанні
тав. МАШЭРАВА П. М.
Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета
Беларускай ССР

За вялікія заслугі перад Камуністычнай партыяй Беларусі, велізарны ўклад у развіццё народнай гаспадаркі і культуры рэспублікі і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння узнагародзіць першага сакратара Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі тав. Машэрава Пятра Міронавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОУ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

10 лютага 1978 года.
г. Мінск.

Высокая ўзнагарода

САФІЯ, 13. (ТАСС). Указам Дзяржаўнага савета НРБ кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў узнагароджаны ордэнам Георгія Дзімітрова.

Гэтай высокай узнагароды ён удасцеены за вялікія заслугі ў развіцці савецка-балгарскай дружбы, супрацоўніцтва паміж Беларускай ССР і Народнай Рэспублікай Балгарыяй, а таксама ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння.

ЗАПРАШАЕ ДОМ ВАЕННАЙ КНІГІ

У ДOME ваеннай кнігі ў Мінску ў гэтыя дні мнагалюдна асабліва. У гонар 60-годдзя Савецкіх Узброеных Сіл з 1 лютага па 1 сакавіка Галоўнае ўпраўленне гандлю Міністэрства абароны СССР праводзіць месячнік распаўсюджвання ваеннай кнігі.

Да паслуг наведвальнікаў магазіна даведанна-інфармацыйны аддзел, дзе можна знайсці з рэкламнымі матэрыяламі, картатакамі, тэматычнымі планами выдавецтваў, каталогамі кніг Ваенвыда і выдавецтва ДТСААФ, якія выйшлі раней. У бібліографу В. Цімафеевай можна атрымаць даведку аб тым, якая літаратура ёсць у магазінах «Ваенная кніга» акругі. «Калідар навінак» знаёміць з апошнімі паступленнямі мастацкай, палітычнай, ваеннай, тэхнічнай літаратуры і выўленчай прадукцыі.

Дом ваеннай кнігі працуе па метаду самаабслугоўвання. Тут ёсць чатыры асноўныя аддзелы: кніжны, сувенірна-канцылярскі, камплектавання ваенных бібліятэк і «Кніга-поштай», а таксама нафа «Кнігалюб», дзе за шмільнячай чаю чытачы сустракаюцца з пісьменнікамі, вэтэранамі вайны.

У кожным адзеле прадаўцы вядуць улік незадаволеных попыту. У канцы тыдня вынікі абагульняюцца і прымаюцца захады для яго задавальнення. У вывучэнні пакупніцкага попыту прадаўцам дапамагае сістэма папярэдніх заказаў.

Кнігарня аказвае вялікую дапамогу афіцэрам, якія займаюцца ў сістэме маршэвіска-ленінскай падрыхтоўкі, бібліятэкам вайсковых часцей у камплектаванні кніжных фондаў, ленынскім паноям, школьным нуткам баявой славы ў падборы наглядных дапаможнікаў для фарміравання стэндаў і выставак.

Магазін умела выкарыстоўвае ў сваёй рабоце і грамадскія формы гандлю. Яго першымі памочнікамі з'яўляюцца грамадскія распаўсюджвальнікі кнігі. З імі рэгулярна праводзяцца семінары, гуркі, на якіх актыўна знаёмяцца з навінкамі і метадамі прапаганды кнігі. Немалую ролю ў набліжэнні кнігі да чытача маюць таксама філіялы і народныя кніжныя магазіны і кіёскі.

Добра працуе аддзел «Кніга-поштай». Ён сістэматычна забяспечвае ваенна-патрыятычнай літаратурай школы, навучальныя ўстановы, бібліятэкі заводаў і фабрык. Акрамя таго, пры ДOME ваеннай кнігі ёсць аўталаўка, якая забяспечвае аддаленыя гарнізаны кнігамі і канцылярскімі таварамі.

Калектыву кнігарні з'яўляецца калектывам камуністычнай працы. У 1977 годзе ён перавыканаў план таваразвароту і ўдасцеены першага месца сярод гандлёвых прадпрыемстваў ваенна-гандлю, а за ўдзел у месячніку па распаўсюджанні грамадска-палітычнай літаратуры ў гонар 60-годдзя Вялікага Кастрычніка ўзнагароджаны Ганаровай граматай Галоўнага ўпраўлення гандлю Міністэрства абароны СССР.

І. ЕСАНОУ.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую актыўную работу ў друку і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў намесніка рэдактара газеты «Звязда» М. Я. Філімонава Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Пісьменнік У. М. Дамашэвіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР за плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

З КРЫНІЦЫ СПРАДВЕЧНАЙ

Калектыву гэты, можна сказаць, нараджаўся тройчы. У 1911 годзе адбылося першае маюснае выступленне групы спевакоў з Варонежскай губерні. Пасля 1917 года мэра стала лваў: пашырылася кола слухачоў, ансамблі зрабіліся ўсенародным здабыткам. А яшчэ гадоў праз 10 сфарміравалася сучаснае аблічча калектыву: былі арганізаваны танцавальная і аркестравая група хору.

Акадэмія народнай песні называюць сёння Дзяржаўны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга рускі народны хор. Сусветна вядомы калектыву, у творчую біяграфію якога незабытым радком упісана імя яго заснавальніка, прапагандыста песенных скарбаў Мітрафана Пятніцкага, зноў прыехаў у Мінск.

На фота У. Круна — харавая група: салісткі Г. Крыкун і А. Літвіненка.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Пад старшынствам першага сакратара праўлення СП БССР І. Шамлякіна адбылося пасяджэнне сакратарыята. З інфармацыяй аб паездцы ў Балгарыю выступіў пісьменнік В. Нікіфаровіч. Ён расказаў аб тых захадах, якія робяць балгарскія сябры, каб пашыраць і паглыбляць нашы літаратурныя сувязі. За апошнія гады ў розных выдавецтвах Балгарыі выйшлі кнігі З. Бядулі, В. Быкава, І. Мележа, І. Шамлякіна, Я. Брыля, А. Адамоўіча, А. Вялюгіна, М. Садковіча і інш. У мінулым годзе выпушчаны зборнік «Дзесяць беларускіх апавядальнікаў». Найбольш плённа перакладаюць з арыгінала Сімлон Уладзіміраў, Понка Кынева, Іжо Сакалоў-Шопаў, Румяна Эўцімава, Іван Дайчынаў, Найдан Вылчаў, Андрэй Германаў, Стэфан Папонеў, Георгій Вылчаў.

Сакратарыят вырашыў накіраваць у адрас Саюза пісьменнікаў Балгарыі пісьмо-падзяку за вялікую работу па перакладу лепшых твораў беларускай літаратуры, а таксама класіцы перспетыўны план выдання найбольш значных твораў прозы сацыялістычных краін, у тым ліку і балгарскай.

На пасяджэнні сакратарыята разгледжаны таксама план падрыхтоўкі і правядзення пленума СП БССР «Беларуская літаратура для дзяцей і юнацтва, яе стан і задачы ў святле рашэнняў XXV з'езда КПСС, пастаноў ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю саветскай дзіцячай літаратуры» (1966 г.) і «Аб агульнаадукацыйнай школе» (1977 г.). Пленум абудзецца ў маі месяцы. Уступным словам адкрые яго старшыня праўлення СП БССР Мансім Танн. З дакладам выступіць сакратар праўлення Барыс Сачанка. Будучы таксама заслужаны паведамленні старшыні бюро секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры Паўла Кавалёва «Праца для дзяцей і юнацтва на сучасным этапе» і галоўнага рэдактара часопіса «Бярозка» Васіля Зуйніка «Паззія для дзяцей і юнацтва на сучасным этапе».

У ДАПАМОГУ КІНААМАТАРАМ

З кожным годам армія кінааматараў робіцца ўсё больш шматлікай і дзейнай. Самадзейныя рэжысёры, апэратары, сцэнарысты з любоўю і вялікай зацікаўленасцю расказваюць аб сваім краі, перадаюць вытворчасці, аб жыцці і працы вытворчых калектываў, уздымаюць шматлікія навіны і праблемы.

Для павышэння прафесійнага майстэрства самадзейных работнікаў кіно вядуць дапамогу аказвае ім Саюз кінематографістаў БССР. Нядаўна ў Доме кіно адбылася сустрэча кінааматараў самадзейнай кінастудыі Палаца культуры нафтавіноў Кавалёва. Былі паказаныя фільмы кіраўніка студыі В. Касьяна «Саджанцы», «Сірыжванне» і «Конкурс». Пасля прагляду адбылося абмеркаванне твораў, у якім прынялі ўдзел прафесійныя майстры кіно рэжысёр У. Стральцоў, апэратар Ю. Елхаў, а таксама кінааматараў.

Таня сустрэчы з майстрамі кінастудыі «Беларусьфільм» мярнуецца праводзіць штомесячна. Гэта, безумоўна, будзе спрыяць далейшаму павышэнню прафесійнага майстэрства энтузіястаў малага кінематографа.

НАШ ВЯЛІКІ СУЧАСНІК

80-годдзю з дня нараджэння Бэртальта Брэхта быў прысвечаны вечар у Доме мастацтваў, арганізаваны Беларусімі таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі і Беларусімі тэатральным аб'яднаннем. Пра лёс драматургіі Брэхта на саветскай сцэне, у прыватнасці беларускай, расказала кандыдат мастацтвазнаўства Тамара Барысава-Мудрогіна, пра святкаванне юбілею пісьменніка ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы — консул Генеральнага консульства ГДР у Мінску Ульрых Дамс. Артысты Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы і Дзяржаўнага рускага тэатра імя М. Горькага паказалі ўрыўкі са спектакляў «Што той салдат, што гэты» і «Трохграшовая опера». Присутныя таксама мелі магчымасць пазнаёміцца з першымі сцэнамі яшчэ не завершанай оперы «Матухна Кураж і яе дзеці», над якой зараз працуюць кампазітар Сяргей Мартэс і лібрэтыст Уладзімір Халіп. Вечар вёла народная артыстка БССР Ганна Абуховіч.

С. КЛІМОВІЧ.

У

«ЛИТЕРАТУРНОМ ОБЗРЕНИИ»

У першым сьветнім нумары часопіса «Літаратурное абзрэнне» І. Маткірымаў рэцензуе паэмы народнага паэта Беларусі П. Броўкі «Наш музей», а таксама «Марат Казей», якая ў перакладзе І. Бурсава надрукавана летась у другім нумары «Молодой гварды».

Пра раман Г. Маркеса «Военный патриарх», змешчаны ў

перакладах В. Тараса і К. Шэрмана ў «Немане» (№№ 5-7), піша Л. Оспават.

ПРЭМІ «ДРУЖБЫ НАРОДОВ»

Сярод лепшых твораў, адзначаных прэміяй часопіса «Дружба народів», значыцца і апавесць лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Віктара Казько «Судны дзень», якая ў беларускім варыянце мае назву «Суд у Слабадзе».

ПАВЫШАЦЬ ЭФЕКТЫЎНАСЦЬ ВЫХАВАННЯ

Калектыву Рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў у адказ на Письмо ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ аб сацыялістычным спароніцтве прыняў сацыялістычны абавязальствы, у аснове якіх ляжыць удасканаленне ўсёй ідэйна-творчай работы, культуры абслугоўвання.

У год 80-годдзя рэспублікі і КП Беларусі работнікі Дома мастацтваў галоўную ўвагу будучы звяртаць на актывізацыю сваёй дзейнасці па арганізацыі і правядзенню творчых мерапрыемстваў, накіраваных на павышэнне прафесійнага майстэрства. Ідэйна-палітычнага ўзроўню творчых работнікаў рэспублікі. З гэтай мэтай калектыву абавязваўся павысіць якасць падрыхтоўкі і правядзення палітычна-масавых і творчых мерапрыемстваў, пастаянна удасканальваць метадычную работу з творчымі работнікамі тэатраў і канцэртных арганізацый шляхам правядзення творчых вечароў, тэатразнаўчых канферэнцый, дыспутаў і г. д.

Плануецца адзі раз у месяц арганізоўваць шафскія сустрэчы на заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах, часціях ЧВВА і МУС.

Намечаны шэраг іншых мерапрыемстваў, накіраваных на паліпаўне культуры абслугоўвання наведвальнікаў, экапамі грашовых і матэрыяльных сродкаў...

КЛУБ НАРОДНЫХ УМЕЛЬЦАЎ

На Случыцкім жыцце плямала самадзейных майстроў — умельцаў чаканкі, разьбы па дрэву і ткацтва, пляценню з лавы і саломяні...

Адбыўся першы сход народных умельцаў, які стварыў свой клуб. Старшынёй савета клуба абраны малады мастак, дырэктар Случыцкай мастацкай школы Г. І. Маскалюк. Пры клубе створаны секцыі жывапісу, графікі, чаканкі, разьбы па дрэву і ткацтва. Савет клуба вырашыў падрыхтаваць выстаўкі новых работ да 80-годдзя ўтварэння рэспублікі і 100-годдзя Комуністычнай партыі. Плянуецца арганізацыя выстаўкі работ членаў клуба ў Салігорску, а народнымі умельцамі Салігоршчыны будучы дэманстраваць свае работы ў Случыцку.

Р. РОДЧАНКА.

НОВАЕ ПРАДСТАЎЛЕННЕ «У С М Е Ш К І»

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і Першага Усеаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных народнага агіттэатра «Усмешка» Палаца культуры завода штучнага валокна Магілёўскага аб'яднання «Хімвалокно» імя У. І. Леніна паказаў прэм'еру тэатралізаванага прадстаўлення, якое называецца «Даеш ударную камсамольскую!».

Аўтар сцэнарыя і пастаноўшчык — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, галоўны рэжысёр і мастак кіраўнік агіттэатра У. Барановскі. Мастацкае афармленне — В. Акулава.

Тэатралізаванае прадстаўленне «Даеш ударную камсамольскую!» прысвечана 60-гадоваму юбілею Усеаюзнага Ленінска-

га Комуністычнага Саюза Моладзі. Гэта патхнёны расказ аб радасным, шчаслівым жыцці нашай моладзі, аб яе барацьбе за мір, аб дружбе і каханні.

У спектаклі заняты ўсё калектыву агіттэатра. Побач з вопытнымі артыстамі самадзейнай сцэны С. Шчытнікавай, Т. Чыжэўскай, Г. Лявончык, А. Штэрангасам выступаюць дэбютанты А. Краўцоў, Э. Паўлючык, А. Сарокін, Н. Пракапенка і іншыя ўдзельнікі падрыхтоўчай групы.

Першымі глядачамі новага прадстаўлення былі сакратары камсамольскіх арганізацый, камсамольскія актывісты горада Магілёва, малады перадавік вытворчасці.

А. ГОЛЫШ, Фота аўтара.

НАМ ПІШУЦЬ

ЦІКАВУЮ КАНЦЭРТНУЮ ПРАГРАМУ да 80-годдзя Саветскай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту падрыхтавалі калектывы мастацкай самадзейнасці гомельскага Палаца культуры ў праўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва.

Спектакль па п'есе І. Эвальд «Адзіннае сэрца», прысвечаны гераізму камсамольцаў у гады грамадзянскай вайны, паказана драматычным калектыву. У новым песенным рэпертуарам выступаюць народныя ванальны ансамбль «Рэчанька».

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці пабываюць у воінаў гарнізона, шпіталі інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны.

А. ЖЫЖНЕЎСКІ.

У БІБЛІЯТЭЦЫ ПАЛАЦА КУЛЬТУРЫ вытворчага аб'яднання «Беларусьналіў» у Салігорску адкрылася кніжная выстаўка «Незакрытая і легендарная...» якая прысвечана надзвычайна славнай гадавіне Саветскіх Узброеных Сіл.

На выстаўцы прадстаўлены кнігі В. Савасціянава і П. Ягорава «Камандар першага рангу», А. Первенцава «Вартавыя станцыя на вярце», А. Ненарокава «Вернасць абавязку», Н. Анкалоўска «Сталіца насмерці», П. Якушэва «Салдацкія былі» і іншая літаратура аб грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнах, якая расказвае аб нейміручым подзвігу саветскага народа ў імя сацыялізму.

Б. НАВІЦКІ.

УДЗЕЛЬНІКІ ГЭТАГА ХОРУ — ветэраны працы і Вялікай Айчыннай вайны, людзі, за плячамі якіх дзесяці гадоў напружанай, самаададнай працы, суровых, венапамяных дні вайны, сапраўдных аматарскіх песні.

Багаты і разнастайны рэпертуар калектыва, але большасць песень — аб гераічнай Саветскай Арміі. Гэта творы вядомых саветскіх і беларускіх кампазітараў.

Да 80-годдзя Саветскай Арміі хор падрыхтаваў канцэртную праграму «Легендарная, непераможная», з якой выступаюць перадавыя працоўныя Барысава.

А. БЕНЯНСОН.

80-ГОДДЗЮ БЕЛАРУСІ і КПБ прысвечана кніжная выстаўка «80 пераможных гадоў», што адкрылася ў Случыцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы. Экспанаты яе расказваюць аб годзе Случыцкі і Случыцкім раёне — якімі яны былі і якімі сталі за гады Саветскай улады.

Выстаўкі, кутаркі, прысвечаны юбілею, адкрыты і праходзяць ва ўсіх бібліятэках горада і раёна.

А. РАМАНОВІЧ.

ДОБРЫ ПАДА! ІАК атрымалі чыгуначнікі Мінскага вузла Беларускай чыгункі. Па вуліцы Чкалава ўступіла ў строй першая чарга Палаца культуры і спорту імя Ільіча. Зараз завяршаюцца работы па апрацоўцы і абсталяванню ўсяго трохпавярховага будынка.

У Палацы культуры прадугледжаны зала глядачоў на 900 месцаў з прасторным фэе, танцавальная зала, пакой для заняткаў гурткамі мастацкай самадзейнасці. Наведвальнікі змогуць карыстацца бібліятэкай, чытальнай і лекцыянальнымі заламі.

Для аматараў фізкультуры і спорту тут будзе спартыўна-клубны блок, плавальны басейн, адкрытыя спартыўныя пляцоўкі.

Р. СЫРКІН.

КОНКУРС НА ЛЕПШЫ ТЭМАТЫЧНЫ ВЕЧАР, прысвечаны новай Канстытуцыі СССР, аб'яўлены на ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга аршанскім станкабудаўнічым заводзе «Чырвоны барацьбіт». У ім прымуць удзел калектывы ўсіх цэхаў, аддзелаў і участкаў прадпрыемства.

Сур'ёзную заўвагу на поспех зрабілі работнікі тэрма-гальванічнага ўчастка на чале са старшым майстрам, ветэранам Вялікай Айчыннай вайны камуністам К. А. Гудноўічам. Яны падрыхтавалі цікавую, змястоўную праграму пад дэвізам «Чалавек прыгожы і слаўны працай». На вечары было сказана цёплае, шчырае слова пра ветэранаў працы і маладое паналенне рабочага класа, сардэчна вітвалі пераможцаў спароніцтва. Самадзейныя артысты ўчастка выступілі з праграмай, падрыхтаванай па заўважках рабочых.

Я. ПАЙКІН.

ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ КОНКУРСУ самадзейных кампазітараў Віцебшчыны на стварэнне лепшай песні для хору і салістаў, прысвечанага 80-годдзю Вялікага Кастрычніка, 14 самадзейных кампазітараў прадставілі на конкурс 25 песень.

Дыпламамі і грашовымі прэміямі адзначаны творы Мікалая Пятрэвіча (Поліца) «Дняпро-Славуціч», віцебчан Віктара Гарбатыўскага «Свято Кастрычніка», Марка Зелянкевіча «Панлон роднаму краю» Леаніда Грыня «Красная Прэсня» і іншыя.

К. БАРАНОЎСКАЯ.

АПЛАДЫСМЕНТЫ ГАСЦЯМ З ЧЭХАСЛАВАКІІ

Умацоўваецца дружба паміж драматычнымі тэатрамі Гомеля і горада Чэшска-Будзевіцы. Нядаўна пасланцы Беларусі пабывалі ў Паўднёва-Чэшскай вобласці ЧССР і пазнаёмілі грамадзянасць са спектаклем «...Забяць Герастраты!» У лютым гамельчане віталі сяброў у сябе. Гасці прывезлі два спектаклі — «Белая хвароба» па п'есе К. Чапэка і інсцэніроўку апавесці «Соран першы» В. Лаўранёва (аўтар яе Б. Крэгрт назаў п'есу «Баладай пра Марутку»). Спектаклі прайшлі з вялікім поспехам. «Белая хвароба» ў пастаноўцы кавалера ордэна «За выдатную

работу» рэжысёра Мілана Фрыдрыха і яго асістэнта Крысціны Таберывай была паказана на бланкітным экране — яе трансліравала абласное тэлебачанне.

Госці гамельчан наведвалі выдатныя мясціны горада, сустрэкліся з прадстаўнікамі грамадзянскасці, з рабочымі і калгаснікамі вобласці.

Л. ГРАМЫКА.

На здымку: сцэна са спектакля «Белая хвароба» у выкананні артыстаў з горада Чэшска-Будзевіцы.

Фота А. ТРАЦЬЯКОВА.

У раёне вучэння «Бярэзіна» народныя пісьменнікі рэспублікі Андрэй Макаёнак, Максім Танк і Пімен Панчанка.

Народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін і лаўрэат Ленінскай прэміі Канстанцін Сіманаў срод удзельнікаў вучэння «Бярэзіна».

ВЕРНЫЯ РАДЗІМЕ

(Заначніне. Пачатак на стар. 1).

зшчэ некалькі фашысцкіх танкаў. Пехацінец Купрыянаў закрыў сваімі грудзямі амбразуру варожага дота, забяспечыў поспех атакі ўсяго падраздзялення.

У ротах і батэрэях, у якіх навечна залічаны героі, вісяць іх партрэты, стаяць акуратна запраўленыя іх ложкі, выклікаюцца на вянэрныя паверцы іх імёны. Гэты сціплы армейскі рытуал усім вядомы, але калі сустракаешся з ім у салдацкай казарме, ён уражвае.

Пра подзвігі гэтых герояў, якія пайшлі ў неўміручасць, час ад часу ўспамінае акруговая газета «Во славу Родины», памятаючы пра важнейшыя патрабаванні вайнавай прысягі і статутаў.

Напэўна, бессмяротныя подзвігі заслужваюць большага. Кожны з дзесяці герояў мог бы стаць галоўным персанажам і апавесці, і пэмы. Нашым пісьменнікам, якія шукаюць самабытнага героя для сваіх новых твораў, варта было б пабываць у падраздзяленнях, дзе на вянэрных паверцы выклікаюць імёны загінуўшых у баях. І прыйдзе творчае натхненне, і з'явіцца выдатны вобраз.

Толькі што адгрымелі баі вучэння «Бярэзіна». Адкажным экзаменам баяво-

га майстэрства з'явіліся яны для воінаў Чырванасцяжнай Беларускай вайнавай акругі — аднаго з перадавых атрадаў Савецкіх Узброеных Сіл.

Іншыя вучэнні нагадваюць сапраўдныя баі — тактычнымі задачамі, звязанымі з энергічным, маштабным манеўрам на мясцовасці і масавым выкарыстаннем сучаснай тэхнікі; вастрынёю дынамікі, якая патрабуе вялікага напружання маральных і фізічных сіл асабовага саставу, а часам і сапраўднай мужнасці; высокай боегатоўнасцю часцей і падраздзяленняў, іх воінскіх калектываў.

Аб высокай маральнай гатоўнасці савецкіх воінаў у любы дзень і гадзіну выканаць свой патрыятычны абавязак гавораць і пішуць мовай публіцыстыкі, што зусім заканамерна. Пра гэта ж можна сказаць і зусім проста, усяго ў некалькіх словах, як гэта зрабіў адзін з нашых афіцэраў. Назіраючы за дзеяннямі мотастралковай атакуючага падраздзялення, падпалкоўнік В. Барыскін задумана сказаў:

— Калі вунь за тымі высоткамі і кустыкамі батальён раптам сустраўся б не ўмоўны «праціўнік», а рэальны вораг, ніякай дадатковай падрыхтоўкі не спатрэбілася б — людзі гатовы да бою і подзвігу.

У марозныя лютаўскія дні можна было назіраць уражліваю карціну вось такіх умелых, рашучых дзеянняў.

Адзін з буйнейшых эпізодаў вучэння «Бярэзіна» бачыла група пісьменнікаў — удзельнікаў нарады па вайна-патрыятычнай дакументальнай літаратуры: Канстанцін Сіманаў, Юрый Збанацкі, Максім Танк, Іван Шамякін, Іван Чыгрынаў і іншыя. Пераапрунутыя ў танкавыя курткі, крыху аглухлыя ад гулу рухавікоў і страланняў, яны глыбока «ўраслі» ў абстаноўку і шчыра захапляліся тым, як салдаты «ваюць». Умоўнасць сітуацыі адступала на задні план. Усё, што разгортвалася вакол, успрымалася рэальна.

Наступ «Пяўночных» нарастаў, набіраў сілу, увасабляючыся ў магутны, неадольны шквал сталі і агню. Адзін з новых цяжкіх рубяжоў баявога ўмацавання трэба было ў баі ўзяць воінам гвардзейскай Рагачоўскай Чырванасцяжнай, ордэнаў Суворова і Кутузава мотастралковай дывізіі імя Вярохунага Савета БССР. На папярэдніх вучэннях, такіх, як «Дняпро» і «Дзізна», гэта праслаўленая дывізія ня зменна вызначалася высокай вывучкай. У мінулым юбілейным годзе яна адной з першых уключылася ў спаборніцтва за перадавое злучэнне ва Узброеных

Сілах. Высокія абавязцельствы былі паспяхова выкананы.

Гвардзейская Рагачоўская мотастралковая дывізія — гэта аблічча, характар, калектывны партрэт сучасных Узброеных Сіл. Дзеянні падраздзяленняў дывізіі ў складанай абстаноўцы вучэння даюць уяўленне аб тым, якой магутнай сілай валодае наша армія і якія баявыя задачы яна здольна вырашаць — уласна кажучы, усялякія задачы!

У дні вучэння «Бярэзіна» ў газетах, у баявых лістках, на камандзірскіх разборах і на кароткіх сходах у полі называліся многія імёны салдат, сержантаў, прапаршчыкаў, афіцэраў, якія вызначыліся ў вучэбных баях. У іх ліку — радавыя І. Васільеў, В. Сычоў, Б. Назаранка, сержанты С. Пятроўскі, Ж. Такаліеў, лейтэнант В. Праслаў, капітан В. Макаранка...

Моцная наша армія. Зброя і тэхніка, стратэгія і тактыка, а перш за ўсё — людзьмі. Ідэйна перакананымі, беззаветна адданымі справе камунізму, умелымі і мужнымі каманднымі і палітычнымі кадрамі, асабовым саставам, для якіх вышэй за ўсё — служэнне Радзіме.

Шэсць дзесяцігоддзяў Савецкай Арміі пільна стаіць на варце завабў Вялікага Кастрычніка. Многія пакаленні савецкіх воінаў, змяняючы аднаго аднаго, нясуць баявую вахту з годнасцю і гонарам.

Палкоўнік В. ТРЫХМАНЕНКА, пісьменнік.

былі горкія дні і кіламетры адступлення, потым пераможны паход у складзе 3-га Беларускага фронту на Захад, да Кёнігсберга.

Многае маглі б расказаць удзельнікі ансамбля тых вайнавых гадоў пра канцэрты на лясных паллях, калі песню загнула блізня наанада, калі «гледачы» проста з «глядзельнай залы» ішлі ў бой. Канцэрт, калі гавораць гарматы, музы маўчаць. Не, муза на вайне не маўчала. Яна дапамагала воінам, яна натхняла іх, надавала ім сілы.

У адным з нумароў «Красноармейской правды» за 1942 год змешчана некалькі фотаздымкаў, зробленых у час канцэрта ансамбля на Заходнім фронце: жанравыя сцэны, выступленне хору і аркестра. Маладыя хлопцы ў паўзабытых цыпер гімнасцёрках з пятліцамі... З хваляваннем чытаецца і змешчана тут невялікая рэцэнзія на канцэрт ансамбля. З рэцэнзіі мы даведваемся пра удалыя выступленні салістаў калектыву: М. Ворвулева, В. Рыжыкава, І. Картавенкі, пра тое, як выдатна танцуе харэаграфічная група, пра гарачыя апладысменты, якімі былі сустраты песні «Партызанская беларуская», «Самавары-самавары», «Песня Заходняга фронту»...

На фронце прайшла баявая маладосць ансамбля. З тае пары мінула больш як тры дзесяцігоддзі. Гэта нават болей, чым сярэдні ўзрост сённяшніх артыстаў ансамбля. Але яны сьвята захоўваюць традыцыйны калектыву. А традыцыі гэтыя — моцная сувязь ансамбля з воінамі — абаронцамі Радзімы, пастаянны творчы пошук, высокі артыстызм.

— Я павінен адзначыць, — гаворыць мастацкі кіраўнік ансамбля, народны артыст Узбекскай ССР В. Смыслоў, — што наш калектыв здаўна славіўся таленавітымі спевачамі. Даostatкова нагадаць, што менавіта тут пачынаў сваё творчае жыццё народны артыст СССР Мікалай Ворвулеў. У свой час у ансамблі працавалі народны артыст БССР Вінтар Вулячыч, заслужаны артыст рэспублікі Уладзімір Мулявін, Аскольд Сухін, Аляксандр Рудноўскі, Валерый Кучынскі... Дагэтуль радуе сваім талентам слухачоў вэтэран ансамбля, заслужаны артыст БССР Барыс Макараў... У апошнія гады да нас прыйшло многа таленавітай моладзі — спевачоў, музыкантаў, танцоўраў. Амаль усе яны маюць вышэйшую або сярэднюю спецыяльную адукацыю...

Вінтар Іванавіч называе лаўрэата Усесаюзнага конкурсу патрыятычнай песні Івана Краснадубскага, Анатоля Кузняцова, якому нядаўна прысвоена званне заслужанага артыста рэспублікі, Яраслава Еўдзімава, Алега Купчанку, Фёдара Буравіна, Уладзіміра Яскевіча, Фёдара Квашына і іншых.

Гэта спевані з вялікім творчым дыяпазам, якім

пад сілу і складаным оперным ары, якіх, дарэчы, ня мала ў рэпертуары ансамбля.

Калі мы ўжо ўспомнілі пра рэпертуар, дык адразу трэба адзначыць, што ён надзвычай разнастайны. І што асабліва радуе, — у ім няма твораў беларускіх кампазітараў.

— Толькі ўчора, — расказвае В. Смыслоў, — да мяне прыходзіў Ігар Лучанок з новай «Песняй аб Кургане Славы». Будзем ле рыхтаваць. А наогул мы ўжо выконваем некалькі песень Лучанка. Гэта «Крэзьлі», «Старая будзёнаўна», «Гаварыў Сувораў», «Марш воінаў ППА». У нашым рэпертуары таксама творы Уладзіміра Алоўнінага — «Лясная песня», «Балада аб Брэсце», Юрыя Семляніна — «Белая Русь» і «Расцвітай, Беларусь», песні Івана Кузняцова... Спяваем і народныя беларускія песні, такія, напрыклад, як «Кума, мая кумачка», «Суседка»...

Адметнай асаблівасцю мастацкага аблічча ансамбля з'яўляецца тое, што тут мы маем сапраўдны спяў, сінтэз трох муз. Гэта хор, аркестр, харэаграфічная група. І хаця ў рэпертуары калектыву няма твораў, якія выконваюць асобна хор, хор з аркестрам, танцы, найбольшага творчага поспеху ансамбль дамагаецца тады, калі ўсе гэтыя сродкі арганічна спалучае.

Гэта найбольш праявілася ў новай праграме, прысвечанай 60-годдзю Кастрычніка. Ансамбль паказаў тэатралізаваную кампазіцыю «60 гераічных гадоў», дзе музыка, песні, харэаграфічныя карцінкі, мастацкія слова спляўлены ў адно цэлае, у адзін мастацкі вобраз, які надзвычай уражвае.

Восемдзят пяць артыстаў у форме салдатаў Савецкай Арміі дораць сваё выдатнае мастацтва не толькі воінам аіругі. Яны — жаданыя госці ў заводскіх клубах, сельскіх дамах культуры. А калі наогул гаварыць аб геаграфіі гастроляў ансамбля, дык яго маршруты пралеглі ў Маскву, рэспублікі савецкай Прыбалтыкі, Польшчу. У 1973 годзе калектыву выязджаў у Францыю, дзе выступіў у трынаццаці гарадах. Арас, Ліль, Дзюнкерн, Рэн, Тулуза — усюды шматлікія глядачы з захапленнем прымалі нашу «Каліну», «Песню аб Расіі», «Школу чырвоных камандзіраў», «Калі б каміні маглі гаварыць», лірычны беларускі танец.

Напружаным жыццём жыве ансамбль. Канцэрты і рэпетыцыі, рэпетыцыі і канцэрты... Заканчваецца падрыхтоўка праграмы, прысвечанай слаўнаму шасцідзесяцігоддзю Савецкіх Узброеных Сіл — новым песням, танцам, нампазіцыям. Хутка яны будуць вынесены на суд воінаў аіругі. Ды і не толькі воінаў. Мастацтва ансамбля блізка ўсім нам, як блізка і дарага нам сама Савецкая Армія.

М. ЗАМСКІ.

КАЛІ СПЯВАЮЦЬ САЛДАТЫ...

Сёння ў артыстаў ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай вайнавай аіругі адметны дзень. Роўна сорак гадоў назад — 17 лютага 1938 года — адбыўся яго першы канцэрт. З таго дня і пачынаецца, кажучы фігуральна, дарага калектыву ў сённяшні дзень.

Не злічыць дарог-маршрутаў, якімі прайшлі воіны-артысты. У перадавыя гады іх з радасцю сустрачалі ў дамах Чырвонай Арміі, на прывалах у час манеўраў, у заводскіх і малгасных клубах. А пасля

Ёсць у Рэя Брэдберы апавяданне «Гірымнуў гром». Апавяданне з ліку дзесяткаў падобных на тэму фантастычнага падарожжа ў часе. Але ўвагу спыняе ў ім адзін надзвычай сучасны паварот пісьменніцкай думкі.

Падарожнік, які накіраваўся на машыне часу паляваць на дагістарычных дыназаўраў, нездарок раздушый першабытнага матылька. Гэтага самага матылька не хапіла, каб быць сыйтай, птушцы, а птушкі не хапіла больш буйному драпежніку... У канчатковым жа выніку таго міжвольнага ўмешальніцтва ў натуральны ход развіцця прыроды адбыліся незваротныя змены: пасля таго, як падарожнік вярнуўся ў свой час, ён са здзіўленнем заўважыў, што «натварыў»: змяніўся англійскі правапіс — узор стабільнасці і парадку, на пасаду амерыканскага прэзідэнта быў выбраны чалавек, які не меў аніякіх шанцаў на перамогу...

Так пісьменнік выявіў сваё разуменне агульнага стану, у якім знаходзіцца сучасны свет, ідэю складанасці жыцця, усеагульнай сувязі з'яў, малых і вялікіх, імгненых і вечных.

Думка гэтая надзвычай імпануе нам, сучаснікам вялікіх сацыяльных і навукова-тэхнічных зрухаў у жыцці грамадства, змен у свядомасці людзей.

Гісторыя ідзе чалавечымі дарогамі. Шмат залежыць ад кожнага, ад нашай волі, розуму, сумлення. Сёння, калі чалавецтва знаёма з рознымі навуковымі мадэлямі ўласнай будучыні, надзвычай узрасла роля выпадку, непрадугледжанага агульнымі заканамернасцямі нечаканага павароту ў індывідуальнай і масавай свядомасці. Павышэнне агульнай цікавасці да канкрэтнага факта, выключэння з агульнага правіла, непаўторнага чалавечага лёсу і характару, наогул да жывога жыцця ў гэтых умовах адпавядае стратэгіі гістарычнага руху. Ці трэба гаварыць, што азначае гэта для пісьменніка!

Беларускай літаратуры, якая пачынала з роздому аб лёсе народа, аб агульных заканамернасцях развіцця нацыянальнай гісторыі, амаль заўсёды бракавала індывідуальнага пачатку, дыферэнцыраванага падыходу да жыцця. Гэта нягледзячы на тое, што літаратура наша — літаратура багатых творчых індывідуальнасцей.

Узяць хоць бы сабе публіцыстыку — аператыўны жанр, які жыве надзённымі патрэбамі грамадства, першым чым «болевыя» моманты агульнага развіцця і першым імкненне іх нейтралізаваць, пераадолець. Сапраўдным «разведчыкам будучыні» яна стала толькі ў апошнія дзесяцігоддзі. Ва ўмовах, калі проза наша амаль цалкам стала ўспамінальнай, а пэзія часцей знаходзіць крыніцу свайго натхнення адно ў «вечным», калі беларуская крытыка «пайшла» ў літаратуразнаўства, — беларуская публіцыстыка, апынуўшыся сам-насам з актуальнымі праблемамі сучаснасці, перамадзянску можна і самаахварна бралася за іх вырашэнне. Мастацкі дасягненні беларускіх празаікаў і паэтаў (настраёваць мастацкага апавядання, надзённая праблемнасць, довер да жывога факта, імкненне да абгульнення) публіцысты, нарысісты, эсэісты ўзялі на ўзбраенне і дасягнулі многага. Прынамсі, другая палова ў часопісах, аддадзеная ў распараджэнне публіцыстаў, чытаецца часцей з большай цікавасцю, чым першая. Ці так гэта?

Пытанні вайны і міру... Перакананы, што чытач, якога яны хвалююць, пачне не да сучасных аб'ёмных «войнаў і міру», а да дакументальнай кнігі «Я з вогненнай вёскі...» да «Блакаднай кнігі». Праблема хлеба надзённая... Уз'яўлены, што «Дзённым памочнікам камбайнера» або нарыс «Хлебам адзіным» А. Казлова дасць больш матэрыялу для розду-

му, чым каторы з мастацкіх твораў пра вёску. Хлеб духоўны... Вядома, адразу прыгадваецца сёе-тое з кніг сучасных празаікаў і паэтаў, але што найперш дык гэта нарысы В. Палтаран, Я. Сіпакова, У. Караткевіча, публіцыстычныя працы І. Дуброўскага, В. Карамазова, В. Якавенкі, А. Мальдзіса...

Значыць, сучасная беларуская публіцыстыка выступае як своеасаблівы эталон надзёнасці, вострыні, праблемнасці інфармацыйна-пазнавальнай, а нярэдка і эмацыянальнай пераканальнасці? Што ж, няма нічога благага, калі празаікі з большай увагай паставяцца да працы сваіх папярэднікаў-публіцыстаў! Гэта тым больш натуральна, што фактычная, нарысавая аснова многіх ма-

звышпланавую прадукцыю». Гэта — М. Гроднеў. А вось С. Кухараў: «Калгас у Бацькавічах, пераадолеўшы час «разброду і хістання», трывала стаў на калектыўную дарогу, хутка набіраўся сілы і моцы. Яму, нашаму калгасу, яшчэ даволі часта і балюча заміналі нядобрачыліцы і злоснікі, нахштат таго ж Антона Кіпеня ці вясковага хітруна Карпа Кузьміча і да іх падобных ваўкоў у авечай скуру. Але новае, маладое нястрымна завабывала галоўныя пазіцыі, смела разбураючы парогі і загарадзі старой вясковай зэскарэуласці». Наўрад ці маюць прыведзеныя радкі дачыненне і да характара мастацкай прозы!

Пытанне дакументальнасці мастацкага апавядання асабліва востра стаіць перад

ступіць са славымі Красавіцкімі тэзісамі, Леніну «даводзілася» (!!) часта выступаць перад рабочымі — і вобраз вялікага чалавека, публіцыстычнае слова якога было і яго справай, драбнее.

Уражвае пачатак рамана Л. Дайнекі «Людзі і маланкі»: «Старога Ігната Радзімовіча клалі ў печ Нявестка Аўдоля падтрымлівала свёкравы ногі, сын Прахор, узяўшы бацьку пад пахі, штурхаў яго ў худы вузкія плечы.

— Не падкурчайце ногі, тата, — казала Аўдоля, чырвоная ад гарачыні, што веяла з печы. — Я там саломкі аўсянай пацерусіла, халоднай вадой яе папырскала. Паляжыце, папарыцеся, коці вашы размякчэюць... Можна, дасць бог, і хвароба выйдзе».

Карціна ледзь не з часоў язычніцтва, ад яе павявае духам даўніны, старажытных вераванняў беларусаў. Але сэнс яе шматзначны. Карціна гэтая — своеасаблівы ключ да твора. Памірае чалавек. Памірае не ў пару, бо ўжо замроілася ў непраглядным цемрыве зара новага ладу, у прыход якога сам ён, вучаны-перавучаны горкім вопытам бяспраўнага існавання, не верыць. Але новае пакаленне людзей поўніцца рашучасці паўтараць біты шлях сваіх бунтоўных продкаў — шукаць і не знаходзіць, верыць і памыляецца, быць пераможаным і перамагаць.

Спыняе ўвагу і наступная сцэна, дзе паказваецца, як маладыя і адважныя хлопцы Антон Радзімовіч і Іван Міхайчык, натхнёныя большавіцкімі дэкрэтамі — усё належыць народу, едуць у былы панскі лес па дрывы, як збілі іх ляснік Байтрук і земгусар Дамажыраў і як, не вытрымаўшы пакут, здрадзіў свайму таварышу Антон. Зноў жа — сцэна шматзначная. У ёй выявілася сама псіхалогія ўдзельнікаў будучых вялікіх падзей, духоўная падаснова іх жыццёвых паводзін. Канкрэтнасць жыццёвых рэалій, моцная бытавая заваска мастацкага апавядання захапляюць. Але чым далей, тым відзачней і тое, што мысленне аўтара ўсё больш падпарадкоўваецца логіцы гістарычных заканамернасцей і пасуе перад усёй стракатай шматстайнасцю і нечаканасцю жывога жыцця. Чытацкае ўяўленне пачынае бегчы паперадзе пісьменніцкага апавядання, угадваючы лёс герояў, які надта ж адпавядае агульным законам развіцця класу і праслоек грамадства.

Празаік выявіў сапраўды гістарызм мыслення, эпічную моц таленту, добрую псіхалагічную «хватку», але стыхія агульнага запаланіла яго мастакоўскае ўяўленне, шмат у чым падпарадкавала яго цікавую пісьменніцкую індывідуальнасць. Чалавечы бок падзей у параўнанні з іх гістарычным сэнсам застаўся нераскрытым або раскрытым недастаткова паслядоўна.

Сённяшні чытач з увагай сустракае кнігі ўспамінаў удзельнікаў вялікіх падзей мінулага. Не мае істотнага значэння і тое, што аўтары не заўсёды з'яўляюцца значымі гістарычнымі асобамі. Галоўнае, каб было адчуванне, што расказанае сапраўды было. З гэтага пункту погляду аповесці С. Кухарава «Зорка Канікула» і М. Парахневіча «Маё і тваё маленства» не выклікаюць асаблівых нараканняў. Аповесць С. Кухарава прываблівае жывымі моўнымі інтанацыямі, багаццем слоўніка, а твор М. Парахневіча — тым, што яе аўтар — добры ненадакучлівы апавядальнік. Але адкуль гэта адчуванне чагосьці знаёмага, ужо чутага або працытанага?

Незадавальняе перш за ўсё тое, што аўтары не толькі не імкнуцца быць адкрывальнікамі новага, але свядома падкрэсліваюць сваю салідарнасць з папярэднікамі. Наўрад ці захопіць сёння, праз сорак год, пасля юнацкай лірыкі

(Працяг на стар. 6).

стацкіх твораў мінулага года відавочная. Мінскаму трактарнаму заводу прысвечанае свой «Мужчынскі дыялог» М. Гроднеў. З большай ці меншай дакладнасцю можна назваць месца дзеяння героя аповесці «Малады старшыня» Я. Ермаловіча. Адрас установы, пра якую піша Я. Радкевіч у аповесці «Антаніна», таксама досыць пэўны. Што ўжо казаць пра гісторыка-дакументальныя творы «У Шушы, ля падножжа Саяна» і «Быў месяц кастрычнік» П. Ткачова і «Людзі і маланкі» Л. Дайнекі! Рысы нарысавасці ўласцівы аповесцям Г. Далідовіча, С. Кухарава, М. Кусянкова, М. Парахневіча. Мнагавата, як для мастацкага твора, «стэнаграфічных запісаў» і «кінахронікі» ў аповесці «Вечер над стромай» В. Іпатавай і ў «Німфе» У. Дамашэвіча. Не ахоплены мастацкай думкай і некаторыя сцэны аповесці «Па цаліку» Я. Лецікі (скажам, успаміны героя пра паездку ў Навагрудак!). Амаль цалкам «нарысавая» другая палова «Запісак Зяндэбайлы» Б. Сачанкі.

Добра, што празаікі вучацца ў журналістаў дакладнасці і канкрэтнасці, беражлівым адносінам да факта, да адзінкавых з'яў рэальнасці, стылявой стрыманасці і пераканальнасці. Але быць аб'ектыўным і праўдзівым не значыць слухаць адно «голас прадмета», бо тады ў мёртвай безасабовасці знікае «голас суб'екта».

Знаходзіцца ўвесь час у сферы быту або вытворчасці немагчыма. У выніку з'яўляюцца вось такія «ажурныя мосцікі»: «А на заводзе, на кожным участку, было ажыўлена. Завод, як адзін арганізм, працаваў зладжна і рытмічна. Рабочыя завяршалі перадавыя ўчасткі... Да канца змены кожны ўчастак даў

аўтарамі твораў, прысвечаных вялікім падзеям 60-гадовай гісторыі нашай краіны. Вядома, мастацкага эфекту можна дасягнуць і тады, калі будуць умела супастаўлены ўжо вядомыя факты, калі будуць выяўлены іх унутраныя сувязі. Такі эфект прысутнічае ў аповесцях У. Якутава «Віхурны досвітак» і П. Ткачова «У Шушы, ля падножжа Саяна».

І адзін, і другі аўтар прытрымліваюцца дакумента. Але калі У. Якутаў дазваляе сабе быць і саркастычным, і іранічным, і сур'ёзна-дзелавым, памятаючы, што характар прадмета вымагае адпаведных да яго адносін, то П. Ткачоў цвёрда трымаецца абранага тону — стрыманага, строгага, хранікальна-лакальнага. Ён паслядоўна застаецца ў межах вядомых фактаў біяграфіі У. І. Леніна, стараецца быць дакладным і нешматслоўным. Гэта на карысць справе. Аднак велічная фігура правадыра рэвалюцыі не ўмяшчаецца цалкам у вузкія маштабы знешняй відавочнасці. Ад аўтара чакаеш адвагі зазірнуць у самую лабараторыю ленінскай думкі, якая пранікае за межы штодзённага, фізічна адчувальнага, угадае не толькі логіку гістарычнага развіцця, але і яго зігзагі, «вяртанні назад», «таптанне на месцы», раптоўныя рыўкі наперад, якая выдатна арыентуецца ў складанай дыялектыцы адносін чалавека і грамадства, асобнай чалавечай волі і заканамернасцей гістарычнага руху.

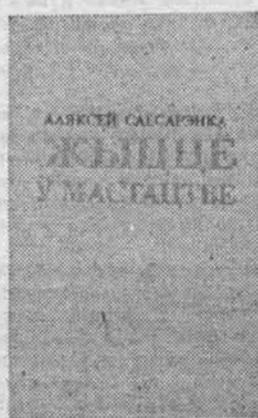
Прысутнасць генія не заўсёды адчуваецца на старонках аповесці П. Ткачова. Адсюль такія непрыемныя стылявыя агаворкі, якія трапляюцца на вочы чытачу другой дакументальнай аповесці таго ж аўтара «Быў месяц кастрычнік». Празаік піша: Леніну «давалася» (!!) вы-

перакладчыцкую работу.

Т. Хрусьцялеўскі, у прыватнасці, піша: «Шмат перакладаю. Асабліва з рускай, украінскай і беларускай паэзіі. З беларускай, апрача Танка (заўсёды цудоўнага, а яго творчасць апошняга часу — падзел!), паэму «Вераніка» і лірыку М. Багдановіча, вершы П. Панчанкі, П. Глебкі, Д. Бічэль-Загнетавай, Р. Барадуліна і інш. Цяпер працую над вялікім, прадстаўнічым зборнікам выбраных вершаў Янкі Купалы...»

Творы Т. Хрусьцялеўскага пераклалі на беларускую мову М. Танк, Р. Барадулін, К. Камайша, А. Лойка, П. Макаль, Н. Маціш, Р. Семашкевіч. Укладальнік зборніка Я. Брыль, на грамадскіх пачатках перакладаў адрадаваў А. Лойка.

В. СЯРОДКА.

А. СЛЕСАРЭНКА. *Жыццё ў мастацтве. Успаміны. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.*

Некалі любімым філмам беларускага школьніка былі «Палесія рабінзона» паводле аднайменнай аповесці Янкі Маўра. У ролі Мірона выступаў у ім падлетак Алеша Слесарэнка. Дэбют у кінамастацтве назаўсёды захапіў яго, і цяпер мы ведаем чытальніка і прапагандыста беларускай літаратуры, заслужанага дзеяча культуры БССР А. Слесарэнку, на творчым рахунку якога — канцэртныя праграмы, тэатралізаванае прадстаўленне паводле п'есы Януба Коласа, тысячы сустрэч з удзячным слухачом... І — кнігі. Тая, аб якой ідзе гаворка, у яго не першая.

Выдавецтва ў анатацыі слухна пазначыла жанр нарысаў, што змешчаны тут, — белетрыстычны. Выступаючы як мемуарыст з рас-

казами пра сустрэчы з такімі адметнымі індывідуальнасцямі, як вядомы кінаацёр П. Алейнікаў і сусветнай славы рэжысёр С. Эйзенштэйн, вялікі беларускі артыст П. Малчанаў і кінааператар Э. Цісэ, аўтар свабодна ўводзіць дыялогі, дае магчымасць нам нібы падслухаць ход разважанняў сваіх герояў, пазнавае іх у службовых абставінах і ў хвіліны лірычнага настрою. І хоць некаторыя аднаўленні былога выяўляюць празмерна адвольныя, чытачы, якія мелі магчымасць бачыць на сцэне таго ж П. Малчанава або слухаць спеваў М. Ворвулева, пазнаюць у творчых партрэтах, створаных А. Слесарэнкам, жывыя натуры гэтых дзеячаў.

У кнізе змешчаны архiўныя фатаграфіі.

В. ІВІН.

КНИГАПИС

Т. ХРУСЦЯЛЕЎСКИ. *На слядах майго дома. Вершы. Пераклад з польскай мовы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.*

Яшчэ адзін паэтычны зборнік, што іскрава сведчыць аб трываласці польска-беларускіх літаратурных узаемасувязей, якія пашыраюцца з год у год, лёг на паліцы кнігарань, прыйшоў да шырокага чытача. Вершы, напісаныя шчырым сэрцам і прыхільным беларускай літаратурай Т. Хрусьцялеўскім, увайшлі ў кнігу «На слядах майго дома». У прадмове да не аўтар расказвае пра сабе, пра сваю творчасць, пра

Кнігапіс

В. ЗУЕНАК. Хлеб на клыновым лісі. Вершы і паэма. На рускай мове. М. «Советский писатель», 1977.

Наш сённяшні дзень і Вялікая Айчынная вайна, сцвярдзенне сацыялістычных ідэалаў і вернасць заветам загінуўшых, прыгажосць роднай прыроды і чысціня чалавечых пачуццяў — гэтыя і многія іншыя матывы ў творчасці даўраэта прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Васіля Зубенка знаходзяць заўсёды сваё арыгінальнае мастакоўскае вырашэнне. Пра што ён пісаў аўтар, ён застаецца патрабавальным да сябе і ўважлівым да паэтычнага слова.

Сведчанне гэтаму і руніка, што выйшла на рускай мове, змест якой склаў лепшыя вершы, а тансама паэма «Сяліба».

Аўтарызаваны пераклад з беларускай — А. Нікалаева.

В. РАСОЛЬКА.

Есць у Эрнэста Ялугіна нарыс «Вяртанне», прысвечаны Мсціславу, старадаўняму гарадку на ўсходзе Беларусі, дзе пісьменнік некалі жыў, з якім яго звязваюць дарагія ўспаміны юнацтва.

Мсціслаў з яго цікавымі паданнямі, рэшткамі старажытных пабудов, з усім сваім нестаропкім укладам жыцця абвастрыў у будучым пісьменніку гэтак неабходнае кожнаму пачуццю гісторыі, нарэшце, паказаў яму герол — слаўтага земляка Пятра Цімафеевіча Мсціслаўца, першадрукара, які разам з Іванам Федаравым унёс вялікі ўклад у развіццё друкарскай справы ў Расіі і Беларусі. Вынікам гэтай цікавасці і значнай, сур'ёзнай работы з'явілася аповесць «Мсціслаўцаў посах» — пра юначыя гады першадрукара, якая выйшла асобным выданнем у 1971 годзе і была прыхільна сустрэта чытачамі. Але аназалася, што захопленасць Ялугіна гісторыяй Беларусі, гісторыяй Мсціслаўшчыны больш глыбока і плённа. Пра гэта сведчыць аповесць «Апошні князь», з часопісным варыянтам якой мы нядаўна пазнаёмліся.

«Апошні князь» знаходзіцца ў складанай сувязі з папярэдняй аповесцю. Яны аб'ядноўваюцца многімі агульнымі героямі і перш за ўсё постаццю Петрака, таленавітага юнака, які стане лэйзі першадрукаром Пятром Мсціслаўцам.

У той жа час творы шмат у чым розніца. Калі «Мсціслаўцаў посах» — гісторыка-біяграфічная аповесць, то «Апошні князь» — твор шматпланавы, шматгалосы, які імкнецца да раманных формаў. Пятрок адступае тут на перыферыю, хоць ён і вельмі патрэбны для твора, пра што гаворка будзе ніжэй. «Апошні князь» нібы пралог да «Мсціслаўцаў посах», які можа мець і самастойнае значэнне. Гэта роздум пра лёс Мсціслаўскай зямлі як часткі Беларусі ў пераломны момант ле гісторыі.

Фактычна ладапланка твора наступная. У 1527 годзе мсціслаўскі ўдзельны князь Міхэйла Іванавіч адпісаў сваё княства сыну польскага караля Яўхіма (Сігізмунда), а фактычна самому каралю. І гэта ў той

Э. Ялугін. Апошні князь. Аповесць. На рускай мове. «Неман», 1977. № 9—10.

час, налі ўласны сын Міхэйла Іванавіча Федар Міхэйлавіч вымушаны шунаць хлеба за рублём — на службе ў вялікага князя маскоўскага, дзе, дарчы, праявіў немалыя здольнасці, двойчы адбіў набегі татар, у гонар чаго яго валатоўскай шабля захоўвалася пасля ў Аружэйнай палатцы ў Крамлі. Ад Федара Міхэйлавіча пайшоў у Маскоўскай Русі род князёў Мсціслаўскіх.

Яркімі штрихамі пісьменнік паказавае цяжкое становішча тагачаснай Мсціслаўскай зямлі, якая знаходзілася на ўсходнім рубяжы Вялікага княства Лі-

даўніх сечаў. І хоць цягнула княжыча Федара перш за ўсё да рыцарскіх спраў і пацех, розум яго не быў закрыты для навукі, тым больш што яму пашанцавала на настаўніка (Яўтух). Яго ўражлівае, неспакаенае сэрца ірануючы твора мастацтва, якія даваліся яму ўбачыць у палацы каралевы Боны ў Пінску. Вельмі складаныя пачуцці вынікае ў ім першы бой, першы забіты ім праціўнік. Малюючы з сімпатыяй гэты вобраз, пісьменнік разам з тым пазбягае ідэалізацыі і саладжавасці.

Дзіця свайго часу, княжыч

НАДРУКАВАНА У „НЕМАНЕ“

ЗА СМУГОЙ СТАГОДДЗЯЎ

тоўскага і несла вялікія страды ад няспынных войнаў, ваганні апошняга мсціслаўскага князя Міхэйла Іванавіча, інтрыгі польскіх фэадалаў і кіраўнікоў каталіцкай царквы, што імкнуліся прыбраць да руц беларускія землі. Трагічная постаць князя Міхэйла Іванавіча, састарэлага і, бадан-што, недалёкага, аружаннага нарысаванага дарадцамі, які страціў старэйшага сына Васіля і не можа паразумецца з малодшым — Федарам.

Гэты апошні і становіцца фактычна цэнтральнай фігурай аповесці. Яму прысвечаны многія лепшыя старонкі твора. Пісьменнік малюе гэты вобраз з майстэрствам і сімпатыяй. Федар з дзяцінства помніў пра тое, што ён нашчадан славы мсціслаўцаў, якія разам са смалінамі прынілі на сябе пад Грунвальдам галоўны ўдар закутых у жалеза германцаў і выстаялі. Вочы яго загараліся пры ўпамінанні слаўных стара-

Федар з арыстаратычнай пагардай і суровасцю ставіцца да хлопа і да ўсіх, хто ніжэй за яго на сацыяльнай лесвіцы. Так, бліскучыя палотны, убачыны ім у палацы Боны, хоць некай зачэпілі, заіранулі яго, але яму ішчэ далёка да разумення наштоўнасці свайго, народнага няміднага мастацтва (сцэна ў царкве, калі Федар у хвіліну раздражнення наступае ботам на пэндзі і фарбы мсцовой жывальніскай арцелі). Так што вобраз гэты неадназначны. Успрыняцце Федара народам таксама дваістае. «Княжыч-то в Радоме нямёт шнор разулраздел» — гэта народ заўважыў. Але заўважыў і іншае. «Мсціслаўскай нашай зямлі челоуек, Мсціславец. И веру доверсую сохранил бы твердо. Не илеймили бы при живом-то князе православных латинским клеймом» — такая народная думка пра Федара. Постаць Федара тансама ў многім трагічная, але гэта трагедыя поўнага

сія чалавека, які вымушаны ліцець ва ўбостве і бяздзейнасці і які знаходзіць урэшце нейкае выйсце са свайго становішча.

У аповесці намалевана досыць шырокае палатно тагачаснага жыцця. Пісьменнік вядзе чытача і ў святліцы ўдзельнага князя, і ў панці купцоў і архірэяў, і ў панці палац каралевы Боны, і на плочу, дзе шукараць скамарохі, Сурова расказана пра жудасны лёс селяніна-міета Маучана, здольнага разьбіра, які не знайшоў шчасця ў сябе на радзіме і ўрэшце вымушаны працаваць за навалю хлеба праезднаму немцу. Свае і цікава паказаны побыт ніжэйшага служылага саслоўя Вялікага княства Літоўскага — таі зпаных панцырных бапр, што неслі старанавую службу на рубяжы і якіх поўнае небеспен жыццё прывучыла да жорстнасці.

У творы нямала змрочнага і суролага, як было суровым і само тагачаснае жыццё. І ўсё-такі ў цэлым аповесць гучыць аптымістычна, бо пераконвае, што нават у тых вельмі цяжкіх умовах народ не толькі жыў і змагаўся, але і вылучаў са свайго асяроддзя падзвіжнінаў асветы і мастацтва. З гэтага пункту погляду вялікую ідэйна-эстэтычную нагуруну ў творы нясе вобраз Петрака. Частка падзей паказваецца праз яго успрыманне, і тады раскрываецца таленавітасць, назіральнасць і ўражлівасць хлопа. Вось, напрыклад, якім ён убачыў Федара, змучанага горкімі думкамі, пошукімі ўласнай дарогі, калі той прыехаў развітацца з матчынай грабніцай:

«Еще когда княжич только поназвася из темного притвора, высокий, резкий в движениях, Петрок сразу признал его и на коленах, как стоял, ерзуил, сам не зная почему, за неповоской подражник. Но хоть и торопился, а следил, как приближается княжич, запомнил, будто малевать его собирались: продолговатое лицо с крепким носом, с юдрийой, жидковатой еще борошкой. Поднявши Петрок брови: каломно сведены к переносице, словно загарду какою отгадывает княжич, от которой зависит — жить ему или помереть. Глаза тоже запомнил: естопиче (перухомья? — Г. К.), блестят из-под лихской, с пером шапки. Так и не снял шапку, будто не в храм вошел, а в хлепокую избу. Глядел на иконы, на Явтуха, раамашисто

НА СЛУЖБЕ ЧАСУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

земляка С. Кухарава — А. Куляшова яе праязны варыянт, няхай сабе больш падрабязны і поўны. Не знаходзім важнай унутрана-эстэтычнай неабходнасці і ў імкненні М. Парахневіча расказаць чытачу пра сваё маленства, бо ў ім, бачыце, і тваё, чытач, маленства. Варыяцый тэмы, паўтарэнне сюжэта, накопленне падрабязнасцей, — няўжо дзеля гэтага трэба пісаць абавязкова аповесць, а не проста нарыс, хоць бы сабе і запознены!

На жаль, пра многія творы мінулага года цяжка сказаць: іх нельга было не напісаць.

Не ратуе становішча і само па сабе вартае падтрымкі імкненне падаваць матэрыял не па-нарысавану заземлена і паслядоўна, а ва ўпакоўцы нечаканай «формы». Пошукі небанальнага фармальнага выражэння — гэта, можна заўважыць, асаблівасць творчай індывідуальнасці Б. Сачанкі. Хоць бы сабе апошнія яго рэчы: аповесць-даследаванне «Не на той вуліцы», аповесць-дзёнік «Дыярыш Мацея Белановіча» і твор са шматзначнай назвай «Запіскі Занядбайлы».

Што тычыцца апошняга, то аўтар адкрывае ў ім цікавы тып чалавека, які заняўся ў самім сабе асобу пэўную і непаўторную. Чытач прымае «правільны гульні», прапанаваныя аўтарам, і нічога не мае супраць, каб цікавы матэрыял падаваў у форме... «запісак» героя. Яго больш хвалюе, ці пераканае пісьменнік у «сапраўднасці» гэтых запісак і ўсяго таго, што адбывалася з героем. Памятаецца, якое душэўнае патрасенне перажывае, калі чытаеш споведзь героя маленькага шэдэра Ф. Дастаеўскага «Ціхая» («Кроткая») Аповесці Б. Сачанкі нестасе дэкладнасці псіхалагічнага руху, сцісласці фразы. Аўтар, узяўшы жорсткую і праўдзівую карціну ваеннага і пасляваеннага беспрытульнага блукання героя па свеце (раздзел «Вайна», «У дзедз Антона» «З цёткай Поляю», «Дзіцячы дом»), у другой палове аповесці страціў уменне па-

казаць дыялектыку ўзаемаадносін чалавека і часу і амаль цалкам пераклучыўся на апавяданне пра перыпетыі асабістага лёсу (не назавеш жа «вузлавой» праблемай сучаснасці спекуляцыю кнігамі!). Ткавіна мастацкага апавядання паступова «радзе», а сям-там і свіціцца інфармацыйна-белетрыстычным пераказам усяго, што ведае аўтар пра кнігалюбаў і кнігалюбства. Тып убачаны, але не выяўлены, мастацкага вобраза не атрымалася.

Наогул у творах пра мінулае заўважваецца нейкая абывакоўсць праязкі да праблем часу. Ствараецца ўражанне, што падзеі, апісаныя ў іх, адбываюцца сёння і што мы чытаем лёдз не першы рэпартаж аб іх: аўтары так і не адарваліся ад жыццёвага матэрыялу не змалі стварыць своеасаблівы мастацкі свет.

Думаецца, што мастацкая ўдача, якая выпала на долю першай аповесці Я. Леці, тлумачыцца шмат у чым менавіта вострым усведамленнем таго, што духоўныя вытокі сённяшняга дзеяння трэба шукаць у мінулым, што мінулае і сучаснасць — два моманты часу, адзінага, непадзельнага. У полі зроку праязкі знаходзіцца чалавек. Магчыма, сацыяльны пачатак у аповесці адцягняецца псіхалагічным аналізам. Аднак думка аб тым, што чалавек, каб адчуваць сябе асобай, павінен уздымацца да гістарычнай самаасядомасці, выяўлена і вобразна, і досыць востра.

Сітуацыя, абраная Я. Лецікам, схіляла да апісальніцтва і сюжэтнай неўладкаванасці, і аўтар не заўсёды пазбягае гэтай небяспекі. Але твор у цэлым прываблівае сваёй унутранай праблемнасцю і засяроджанасцю на духоўным у чалавеку.

Празаік паслядоўны ў сваім пошуку, але ўсё ж не заўсёды па-мастацку пераканальны. Некаторыя важныя моманты біяграфіі яго герояў закрануты бегла і тэзісна. Пакуль што не ўзгоднены як мае быць і дзве асноўныя стыхі лецікаўскага таленту: лірычна-псіхалагічная і эпічна-драматычная. Гэта, дарчы, выявілася не толькі ў прыкметнай неаднароднасці стылю, але і ў недастатковай

жанравай пэўнасці: «Па цаліку» — аповесць з выразнымі рысамі рамана, яго шматпланавасцю, шматгеройнасцю. Мастацкі свет твора Я. Леці, магчыма, недастаткова выразны і пластычны, але арыгінальны і ў канцэптуальным, і ў фармальным сэнсе. Гэта несумненна.

Стварэнне мастацкага свету — ці не самая захапляючая і самая складаная задача пісьменніка. Мастацкі свет рамана «Чужая бацькаўшчына» В. Адамчыка настолькі дэканалы ў пластычна-выяўленчых адносінах (я сказаў бы, памележаўскаму дэканалу), што вылучыць у ім нейкія асобныя моманты, нават калі яны вузлавыя, цяжка. І ўсё ж свет гэты своеасаблівы — адначыткаўскі.

Пра В. Адамчыка можна сказаць пушкінскімі словамі: ён у нас арыгінальны, бо мысліць. Мысліць праязкі аб'ёмна, пластычна, лаканічна. Яго стыль вельмі індывідуальны. Перад вачамі так і мітусіцца мілая аблавауха сучаска, а слова «шары» настолькі, мне здаецца, вычарпала ў творы свае семантычныя і экспрэсіўныя магчымасці, што каму іншаму з праязкіў цяпер ці варта яго ўжываць, каб не заслужыць папрокаў у перайманні.

У адну з цяжкіх хвілін свайго жыцця М. Багдановіч сказаў горкія словы, якія мы не вельмі любім успамінаць і вытлумачаць: «Народ, Беларускі Народ, ты цёмны, слэпы, быццам іроти...». Страшныя словы! Але ў іх — цэлая канцэпцыя нацыянальнага характару, нацыянальнай гісторыі. Яна надзвычай стасуецца з задумай рамана «Чужая бацькаўшчына» В. Адамчыка, ідэйны пласт якой глыбока раскрыў у рэцэнзіі пад назвай «Людзі на раздарожжы» А. Рагуля, хоць назва яе і не адпавядае зместу твора. Рэцэнзію варта было б назваць «Чалавек у тупіку» або нават «Народ у тупіку». Досыць часта ў гісторыі нацыяў сітуацыя, што складалася ў Заходняй Беларусі ў 1937—1938 гг., калі народ быў па сутнасці пазбаўлены зброі барацьбы за свайго і нацыянальнае вызваленне, калі ў яго адабралі бацькаўшчыну, мову, будучыню, калі з яго душы вытраўлівалі ўсведамленне нацыянальнага і індывідуальнага «я», паказана ў раманах з сапраўднай эпічнай сілай.

Жорсткасць абставін, дзікасць звычайу, той самы «вясковы ідыятызм», пра які гаварыў К. Маркс, — усё гэта «перай-

шло» ў роман з навал В. Адамчыка. Змяніўся маштаб мастацкага бачання, эпічныя дэягледы. Чалавек апынуўся сам-насам з гісторыяй, і на паказе жывой дыялектыкі індывідуальных чалавечых памкненняў і гістарычнай неабходнасці засяродзіў свой погляд на пісьменнік. Доля адказнасці асобнага чалавека за свае ўчынкы ў абставінах, калі мужы і варожы свет акружыў яго з усіх бакоў, вялікая. Лёс Алесі ў гэтым сэнсе надзвычай паказальны. Выпадак цяжкі, але аўтар без боязі падступаецца да яго мастацкага даследавання, бо заўважае ў ім далёкі план, сацыяльны і маральны. На такое адаважыцца можа толькі сапраўдны майстар мастацкага слова. Празаік часам нават перабірае меру ў паказе жорсткасцей жыцця. Скажам, у кантэксце твора ўчынак Алесі лагічна і псіхалагічна абгрунтаваны: брат ідзе на брата, чалавек забівае чалавека — тыповы малюнак заходнебеларускай рэчаіснасці. І ўсё ж, і ўсё ж... Не спалучаецца ў адно вобраз жанчыны, які выклікае сімпатыі ў чытача, якую проста шкада, і пасадысцкую прадуманае злачыства. Лагічны рад, які выклікае сумненне.

Не, «Чужая бацькаўшчына» — не «раман жахаў», гэтак папулярны сёння на Захадзе. У ім ёсць шырокае ўяўленне пра свет і чалавека, у ім прысутнічае думка пра народ. Празаік мысліць у традыцыйных для беларускай літаратуры «формах самога жыцця» і захоўвае рэальныя судносіны добра і зла ў чалавечай натуре.

Дарчы, пра традыцыю. В. Адамчык, мне здаецца, шмат у чым вычэрпавае даўнюю тэндэнцыю беларускай прозы да паказу людзей у быцце, якая так бліскуча выявілася ў «палескіх» романах І. Мележа, а ў апошні час была падтрымана і раманами І. Чыгрынава. Так што перад наступнікамі стаіць складаная задача па ўзбагацэнню мастацкіх сродкаў. Што ж, стаіць яна і перад самім В. Адамчыкам!

Тэма сучаснасці... Дзе ён, той эстэтычны ключ да яе? Есць вялікія традыцыі мастацкага асэнсавання жыцця, а творы пра сучаснасць, сапраўды цікавыя і арыгінальныя, не так ужо і шмат. Мабыць, не з тымі патрабаваннямі падыходзім мы да праязкіў, што аддалі сябе, свой талент на службу сучаснасці.

шагал, і сабля длінная, в похыж, лонізу сребром кованых, кіпчала то по мостінцам, то по сапогу...».

І потым з тонкім псіхалагізмам перадаецца адчуванне хлопца, як Федар пайшоў:

«...Казалось ему, будто только что покойника вынесли из Храма, а тут еще видны стаей невидимые нечистики, кружили, лопотали, что-то высккивали. Показалось — и на окнах висят головами, будто кожаные — мыши летучие, висели хари рогаые, блдились, приметали. — Батюшка, — шепнул малец.

И поп Явтух вздрогнул и оглинулся недовольно...».

А пасле Фоміной недели, когда опал поводок, огрелся дорога и тронулись по ней в дальний путь к святым лаврам убогие, дошла до Мстислава весть — отъехал княжик Федор с челядью на Москву».

Разгледаець, што там, за смугой стагоддзяў, узнаюць мастацкімі сродкамі падзеі даўняга мінулага, прыблізіць іх да нас — вельмі нялёгка.

Абапіраючыся на традыцыі савецкай гістарычнай рэалістычнай прозы, на глыбокае прэіжненне ў матэрыял эпохі, Явугін у цэлым паспяхова вырашае вельмі важныя для гістарычнай аповесці пытанні суднасіні гістарычных фантаў і вымыслу. Аповесць насычана ісыравым каларытам часу, прапакнута духам гістарычнай праўды. Выдуманая, дадуманая пісьменнікам персанажы і сюжэтныя лініі ўводзяцца тантоўна і маюць вялікую ступень верагоднасці. Дробныя агрэхі фанталагічнага харантару, якія зрадку можна сустрэць у аповесці, лёгка паправіць. Скажам, мсціслаўцаў вадзіў у бой пад Грунальдам не Юрый Мсціслаўскі, як напісана ў творы, а яго бацька Сямён-Лугвен.

«...Поренимовался в Ягеллу, принял сухое латинское причастие, взял в руки заветный жезл — еще и Польшею править», — читаем у аповесці пра вядомую Крэўскую унію. У сапраўднасці Ягела (Ягайла) — азычніцак літоўскае імля князя, а прыняў ён каталіцтва і каранаванне пад імем Уладзіслава.

У цэлым аповесць «Апошні князь» трыба расцэньваць як удачу аўтара і як пэўнае дасягненне нашай гістарычнай прозы.

Генадзь КІСЯЛЕЎ.

З прагатай цікавасцю — з вечара і ледзь не да раніцы — чытаў складзены Генадзем Кісялёвым зборнік «Пачынальнікі». Чытаў і радаваўся: у беларускім літаратуразнаўстве адбыўся своеасаблівы пазарот — яно павярнулася вачамі і сэрцам да факта.

Здарылася так, што ў нашай навуцы аб літаратуры на доўгі час — калі не зусім, то ў досыць адчувальнай меры — прапала была цікавасць і павага да факта, да дакументальнага гісторыка-літаратурнага матэрыялу, што пыліўся ў архівах і на старонках даўно забытых, малавядомых выданняў. Дзе былі прычыны гэтай ненармальнай з'явы? У недастатковай агульнай

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕННІКА

ВАЧАМІ І СЭРЦАМ — ДА ФАКТА

культуры адных, якія проста не разумелі значэння і ролі дакумента і лічылі, што літаратуразнаўства можа абыходзіцца і без яго? У бесцырымоннасці другіх, для якіх факты і дакументы былі перашкодай, бо ішлі ў разрэз з іх вульгарнымі канцэпцыямі? Ці, можа, і ў звычайнай ляноце нашай?

Мабыць, і першае, і другое, і трэцяе часцей за ўсё спалучаліся разам, і ў выніку — выходзілі «гісторыі» ці «нарысы па гісторыі», якім ярка і не хапала гістарызму, не хапала добра сумленнага вывучэння і выкарыстання дакументаў.

Зборнік «Пачынальнікі» ў гэтым сэнсе дае вельмі цікавы матэрыял для роздуму. А іменна: міжволі становіцца відавочным, што наша дакастрычніцкая літаратура была значна багацейшая, чым мы прывыклі ўяўляць. У ёй намога больш заслужаных імён — толькі трэба выцягнуць гэтыя імёны з несправядлівага забыцця, паставіць да іх сціплай спадчыны пагаспадарску, з дзяржаўнай мудрасцю.

Ну, вось, напрыклад, артыкулы і лісты вучонага і пісьменніка Аляксандра Ельскага. Колькі помню, я сустракаў імя Ельскага нязменна і безагаворачна ў рэзка адмоўным кантэксце. Толькі ў канцы 60-х гадоў паявіўся нарэшце больш-менш аб'ектыўны пагляд на творчую дзейнасць гэтага пісьменніка (маю на ўвазе 2-і том «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры»). Кажу «больш-менш», бо, як мне цяпер уяўляецца, у цэлым месца і роля А. Ельскага ў літаратурна-грамадскім жыцці Беларусі 70—90-х гадоў належным чынам не вызначаны. Вядома, творчая эвалюцыя яго з гадамі кіпілася ўсё больш управа, у глыбокай старасці (на васьмым дзесятку) ён напісаў твор, у якім прапаведаваў класавое адзіства беларускага народа. Але ж быў і іншы перыяд у жыцці і творчасці Ельска-

га, калі ён з'яўляўся адной з відных постацей беларускага нацыянальна-вызваленчага руху (нездарма ж доўгі час жыў пад наглядом паліцыі), быў палыміным абаронцам правоў беларускага народа на развіццё нацыянальнай літаратуры і культуры, выказаў упэўненасць у шчаслівай перамене гістарычнага лёсу свайго краю.

Значыць, пры сапраўды гістарычным, навукова аб'ектыўным падыходзе мы павінны, відавочна, трохі іншымі вачамі паглядаць на постаць Аляксандра Ельскага ў гісторыі беларускай культуры.

Гэта ж думаў я, чытаючы, і яшчэ пра аднаго з «пачынальнікаў» — пра Наддзвінскага Дудара — Арцёма Вяртыгу-Дарэўскага. Вельмі абаяльна паўстае ў маім уяўленні постаць гэтага апантанага ідэяў беларушчыны чалавека! Ён быў старэйшым сучаснікам Ельскага, і яго кіпуца літаратурна-грамадская дзейнасць абарвалася з разгромам паўстання 1863 года. Змешчаны ў зборніку яго славыты «Альбом» — неацэннай каштоўнасці літаратурны дакумент дарэформеннай эпохі. А яго карэспандэнцыі ў «Рух музычны» і яго пісьмы І. Колькі клопатных думак, колькі перажыванняў і балючага болю ў іх скупых радках — і ўсё пра Бацькаўшчыну, пра родны беларускі край!

Дык ці не пара сказаць на ўвесь голас і пра гэтага выдатнага дзеяча беларускай нацыянальнай культуры — як, зрэшты, і пра многіх іншых, чые імёны справядліва значаць сярод «пачынальнікаў»?

Як і пра многіх іншых... Ну, так. Хіба, напрыклад, не варты ўвагі журналіст і літаратурны крытык Рамуальд Падбярэскі, які яшчэ ў 1844 годзе напісаў вялікі артыкул «Крытычны погляд на беларускую літаратуру». Удумаемса толькі: яшчэ ў 1844 годзе! — калі і сама назва Беларусь афіцыйна была «адменена». Ды тады адно вызначэнне «беларуская літаратура», уяўленне ва ўжытак самога гэтага паняцця, а тым больш надрукаванне гэтых слоў на тытульным лісце кнігі (зборніка Я. Баршчэўскага «Шляхціч Завальня») сведчылі і аб мудрасці, і аб мужнасці аўтара. У названым артыкуле Р. Падбярэскі праананімуе беларускую паэму «Энеіда навыварат» пісаў, што гэта ёсць «помнік духу, сілы і самых чыстых формаў Беларускай гаворкі» і таму «вечна жыць будзе ў народнай памяці». Той, хто амаль паўтараста гадоў назад не толькі бачыў характар беларускага паэтычнага слова, але і цвёрда верыў у яго моц і сілу, у несмяротнасць яго духу — той і сам, бяспрэчна, мае права на доўгую і добрую памяць нашчадкаў.

Ну, што ж! Клопатамі нястомнага рупліўца на ніве беларускай гісторыі і літаратуры Генадзя Кісялёва паявілася выдатная кніга «Пачынальнікі». Няма было ім зроблена і да гэтага. І як добра, што ён не адзінока, што ў гэтым жа кірунку — вачамі і сэрцам да факта — ідуць поплеч з ім С. Александровіч і А. Мальдзіс, А. Коршунаў і В. Чамярціцкі, маладзейшыя іх калегі В. Рагойша і Р. Семашкевіч ды і іншыя літаратуразнаўцы. Паспехаў і плёну ім!

Ніл ГІЛЕВІЧ.

1 лютага 1978 года.

Нескаваное імкненне выйсці «на тэму НТР» выяўляецца ў аповесцях М. Гроднева «Мужчынскі дыялог» і Я. Радкевіча «Антаніна». Сучасны матэрыял гэтых твораў — жыццё інжынерна-тэхнічнай інтэлігенцыі, пярэдні фронт НТР. Сваё ў іх — новае — канфлікты. І вытворчыя, і маральныя. Аднак «чалавечыя» веды складаюцца не з адной матэматыкі і тэхналогіі, бо яны прыкладваюцца не да адных чыгунак і машын... Наадварот, гэта толькі адзін бок ведаў, — вышэйшыя абдымаюць сабой свет маральна, заключаюць у вобласць свайго ўладання ўсё, што ёсць высокага і святага ў быцці чалавечым...». Гэтая думка В. Р. Балінскага аб тым, што неабходна ўлічваць «чалавечы фактар», аўтарам згаданых твораў, здаецца, не чужая. І адзін, і другі ставяць перад сабой задачу выявіць уплыў НТР на чалавека. Іншая справа — наколькі ім гэта ўдаецца. Занадта захопліваюць увагу празаікаў «ніжэйшыя веды» сучаснага чалавека — увесь гэты тэхналагічны антураж, а чалавек часам знікае, губляюцца істотныя сувязі людскога калектыву. Змены, напрыклад, у аповесці М. Гроднева выяўляюцца часцей за ўсё ў фармальным перамяшчэнні людзей з пасады на пасаду, у барацьбе ідэяў і настрояў, выглядае як прыкрыя цяганіна за службовым месца. Дэкрэтам вырашаюцца канфлікты і ў аповесці Я. Радкевіча. Вытворчыя, матчыма, сапраўды так вырашаюцца, але чалавечыя, маральныя... Зняты з пасады начальнік цэха Якуш («Мужчынскі дыялог»), зняты за кансерватызм тэхнічнага мыслення, за недзелавітасць. Як жа вырашаецца яго ўнутраная драма? У працэсе пакутлівага роздуму, перагляду жыццёвых пазіцый? Не! У выніку таго, што дырэктар завода, галоўны герой аповесці Гарадзец, эталон наватара і ўзор главы сямейства, «снизшоел» да размовы з пакрыўджаным Якушам. Натхнёны Якуш бачыць, як за вокнамі разгараецца новы дзень...

Я. Радкевіч з большай увагай адносіцца да маральнай атмасферы ў працоўным калектыве, ставіць праблему выпраўлення духоўнага чалавека. Але і яго тэхнакратам нестас чалавечазнаўчай глыбіні, «цяпла чалавечасці». Аўтар захапляецца «канструяваннем» вобраза «дзелавога чалавека», яго пераўтвараль-

най праграмы і не заўважае, што воб-раз гэты шмат у чым вычарпаны і што літаратура пайшла далей.

Вынікі НТР, і станоўчыя, і адмоўныя, асабліва прыкметныя на вёсцы. Гэта не толькі механізацыя і аўтаматызацыя сельскай гаспадаркі, але і праблемы іншага парадку: агульнае «пастаранне» вёскі, збядненне прыродных рэсурсаў, трывожныя змены ў самай народнай маралі. Ці адчуваецца гэта ў творах мінулага года пра вёску? Вельмі і вельмі слаба.

Канечне, аб праблемах сучаснай вёскі можна расказаць і так бегла, як гэта зрабіў Я. Ермаловіч у аповесці «Малады старшыня», і так няспешліва, як у аповесці «Міланькі» Г. Далідовіча.

Сказаць, што аўтар аповесці «Усё яшчэ наперадзе» паўтарае пройдзены шлях, колькасна далаўняе напісанае, нельга. Рух наперад адчуваецца: прываблівае імкненне паказаць жыццё з розных пунктаў погляду, аб'ектыўна і шматпланова, не пакідае аб'якавым і думка аб складанасці чалавечага жыцця і аб неабходнасці ў любых умовах быць прынцыповым, сумленным, працавітым, адлюстроўвае рэальныя судносіны паміж людзьмі і сістэма вобразаў. Аповесць па сутнасці — дзённік жыцця герояў-настаўнікаў на працягу школьнага года, дзённік паслядоўна, падрабязна, шчыры і... шматслоўны. Твор называецца «Міланькі», але вёска з яе сучаснымі вострымі праблемамі, яе людзі засталіся па-за ўвагай аўтара. У гэтых адносінах першая аповесць празаіка выглядала лепш. Празаік застаецца верным сваёй прыхільнасці да паказу жыцця ў формах яго самога. Апаўдае ён няспешліва, паслядоўна, трохі іранічна, ласкава азіраючы ўсё навокал, радуецца сустрэчы з даўнімі знаёмымі, сваімі героямі. Але такі прынцып мастацкага апаўдавання патрабуе высокай унутранай зладжанасці думак, настрояў, узаемаадлюстравання вобразаў, дэталей, слоў, якое памнажае, паглыбляе карціну жыцця. Простага супастаўлення жыццёвых пазіцый розных герояў недастаткова, каб прывесці ў дзейнасць вялікі механізм чалавечых узаемадачынненняў.

Проза мінулага года насычана жывым матэрыялам сучаснасці, і, можа, таму так востра адчуваецца, што матэрыял

гэта «довялет» над творчым уяўленнем празаікаў. З цікавасцю чытае аповесць М. Кусянкова «Палавы сезон» — экзатычнае таёжнае жыццё, карціны прыроды, не зусім звыклія ўзаемаадносіны людзей, псіхалагічна далёка не сумашчальныя і г. д. Але відавочна і тое, што адным настроем «таёжнай настальгіі» нельга аб'яднаць такі вялікі матэрыял, што думкі пра прывязанасць чалавека да родных мясцін мала, каб ахапіць сабой свет багатых чалавечых патэрбнасацей і магчымасцей. Адсюль — усё тая ж нарысавасць, апісальнасць, дзённікавасць. Востра бракуе канфлікту.

Але канфлікту жыццёвага, а не прыдуманнага, які гэта знаходзіў у аповесці В. Санько «Пакуль не зайшло сонца». Доктару Радзюку падкінулі немаўля, кога ён узяўся гадаваць. Праз некалькі год паявілася сапраўдная маці, каб шантажыраваць яго, абраць і паловаць судом. Цяганіна з ёю, суд, сустрэчы і слоўныя бітвы — змест твора. Што ж, і пра гэта можна пісаць мастацкі твор! Мастацкі, а не калейдаскоп сентэнцый і павучанняў: «Колькі трэба чалавеку жыць, столькі і пражыве», «Спрэчкі — грэх, а грэх аддзяліў чалавека ад бога, ад іншых людзей», «Ні паучанні, ні размовы на слабахарактарных і тых, хто жыць без стрывжы ў душы, талоўнай ідэі, — не дзейнічаюць», «У сэрцы жонка чалавека ад нараджэння караніцца натуральны закон, які патрабуе быць дабрадзейным, пазбягаць зла — для сабе ў першую чаргу (!!), для блізкіх і другіх людзей — у другую (!!)... Не кажу ўжо пра «варыкозныя ногі», «пачалі гаварыць людзі», «доктара Васіля Радзюка на любым месцы паважалі начальнікі і падначаленыя», жанчына «старалася быць на таямнічасць», «ціха нават вусцішна», «папла шчыранай доўгай бяседы», «экспрэсіўная лёгкаважнасць учынкаў»...

Мнагавата псеўдарамантыкі і меладрамы і ў аповесці В. Іпатавай «Вечер над стромай». Маральны канфлікт чалавека з уласным сумленнем, з уласнай памяццю — гэта цікава, гэта варты пісьменніцкага пярэ. Але навошта такая далёкая ад рэальнага сітуацыя, у якой знаходзіцца галоўны герой аповесці, паэтычная сімвалізацыя, як тая ж дзятчына над стромай, наўмыснае ўпрыгожванне

рэальных і досыць празаічных чалавечых узаемаадносін (прынамсі, такімі яны выглядаюць у аповесці). На фоне бытавой рэалістычнай традыцыі беларускай прозы, на фоне той жа першай аповесці В. Іпатавай пра Ефрасінню Полацкую, яе стылістыкі гэта напамінае не лепшага га-тунку «мяшчанскую» літаратуру пачатку стагоддзя.

Праблемы чалавечай маралі закранае ў аповесці «Німфа» і У. Дамашэвіч. Аўтар паказвае, якую вялікую ролю ў чалавечым жыцці мае выпадак, як лёгка збіцца і пайсці не па вызначанай табе лёсам сцяжынцы, Асабліва — калі размова ідзе аб праблемах дружбы і кахання, сямейных узаемаадносін, псіхалагічнай і грамадскай адпаведнасці людзей, якія вырашылі быць разам. Чалавек павінен выхоўваць у сабе супраціўляльнасць абставінам і сляпому лёсу, крытычна адносіцца да векавечнай мудрасці, нахшталт «сцерпіцца — злюбіцца», «абы ціха было», — такую думку выносіш, прачытаўшы твор. Думка не новая, новы матэрыял: сучаснасць, людзі новага, «незнаёмнага» пакалення. Матэрыял гэты не заўсёды паддаецца творчай волі аўтара і не-не дый выходзіць з-пад яго ўлады. У гэтых адносінах нарысаваны і неабавязковымі выглядаюць апісаныя мінскіх вуліц, будынкаў, помнікаў. Пераказ некаторых момантаў з жыцця герояў, які на самой справе вымагае аналізу, таксама не можа задаволіць, бо ствараецца міжвольнае ўражанне, што асобны ўчыны герояў не больш як звычайныя «шалости эротызма». І апошняе: бракуе твору сацыяльнай «звышзадачы», вялікі свет сацыяльных і этычных сувязей адно ўгадаецца.

Беларускі раман і аповесць мінулага года — гэта толькі момант вялікага літаратурнага руху. Але ў ім выяўляецца многае з таго, што вызначае своеасабліва-насць нашай прозы, што можа стаць у хуткім часе яе важнай прыкметай. Эста-тычныя каштоўнасці выпрацоўваюцца ў цяжкім творчым пошуку, далагляды будучыні літаратуры дасягаюцца цаной надзвычайных намаганняў мастакоўскай думкі — і індыўідуальнай, і калектывнай. Проза 1977 года дае багаты матэрыял і для сумненняў, нават для неспакою, але — і для аптымістычных спадзяванняў на поспехі.

— Чуеш, дзеціца, вядуць ужо, — нарэшце, цяжка аднашляўшыся ў кулак, паціху, быццам самому сабе, прамовіў Сушчэня. Потым дадаў з сумненнем у голасе: — Хутка нешта...

Каб упэўніцца што ўсё-такі не памыляецца, ён, не зыходзячы з месца, знерухомеў і, мо з хвіліну, пільна ўслухоўваўся ў насцярожаную лясную цішыню. Галаву пры гэтым адкінуў далёка назад так, што тоўстая шыя, чырвоная, дрэнна паголеная, выкацілася з каўняра ўся наверх, на мароз.

Але так ён стаяў нядоўга. Нечакана страпянуўся, нібыта ашпараны, рашуча са смакам харкнўў на снег і дробна, з'ядаючы цэлыя словы, загаварыў да Казука:

— Паднялі, іці іху!.. Ну, гэта, я на дарогу. А ты — тут, на прасецы, як дамовіліся... Ага, сьдзі адно крыху... І калі што — бі дуплетам, не шкадуі. Ясна?

— Чаго там, ясна... — слаба адгукнуўся Казук і перастаў тупаць нагамі: ён у адрозненне ад Сушчэні, які быў у валёнках, выбраўся на паляванне ў кірзавых ботах.

— Ну, то давай... — няўцёрпна махнуў рукою Сушчэня, — не праваронь адно! — і як падмецены падаўся прасекаю да дарогі, часта перабіраючы нагамі. Але, адбіўшы метраў трыццаць-сорак крокамі, не вытрымаў і пусціўся бягом. Бег ён неяк смешна, не моцна, па-гусінаму, перавальваўся ўвесь з аднае нагі на другую, шырока матляў рукамі. Адно галаву толькі нёс прама і высока. А ўрэшце зачэпіўся за нешта і расцягнуўся, плюхнуўшыся тварам у снег, ажно ружжо паляцела праз галаву.

«Як быццам хто ножку падставіў», — усміхнуўся сам сабе Казук і адначасова падумаў: «Правільна, няхай не будзе такім прыткім...»

Але далей глядзець за Сушчэнем не стаў: не хацелася рабіць чалавеку яшчэ большую прыкрасцу. Спакойна павярнуўся ў патрэбны бок, глыбей утаніў у плячах галаву і няспешна, пастукаючы нагой аб іагу, пакрочыў да загадзя аблюбованага месца, з якога добра праглядвалася ўся прасека.

Па абедзве рукі непрыступна белаю сцяною стаяў пераважна хвойны маладыяк. Апошні тыдзень быў багаты на снег. Пад промнямі скупога студзеньскага сонца, налітага густою чырванню, ён востра зіхацеў, адбіраў вочы сваёю яркаю белізною што тонка, але прыкметна, адлівала блакітам.

А яшчэ — снег моцна, быццам ад болю, візгліва рыплеў пад нагамі, і як не спрабаваў Казук ступаць мякчэй, акуратней — ён усё роўна не змаўкаў.

«Як на бяду якую... — ляніва варухнулася ў Казукавай галаве. — Ага, на бяду — па касому не пападу!» — адразу ж удала пакпіў ён з сябе ўслед гэтай думцы. Але чамусьці веселай не стала.

Тады ён заспяшаўся, пайшоў шпарчэй, спрабуючы высвістаць на хаду адну з сучасных модных песенек. Атрымліваўся пагана. І ён адчуваў гэта, але энэржэтычна працягваў фальшывіць тую ж самую песенку, бо не знаходзіў іншага ратунку ад ужо ненавіснага рыпення...

● Што, ізноў ты за сваё? — знаёма кісавата скрывіўся Сушчэня і паспяшыў адвесці ўбок вочы. — Ну ж ты не зразумееш?.. Не магу я. Білета ў цябе няма. А без білета — браканьёрствам ж пахне, — гаварыў ён далей, смачна пазяхаючы на ўвесь рот. — Не, нічога не выйдзе, хлопча... Ты лепей у кніжку паглядзі лішняю гадзіну. Яно хоць карысць нейкая будзе. А то пойдзеш, наб'еш ногі за цэлы дзень, а зайца таго — і хваста мо не ўбачыш. Будзеш потым кліяць мяне на чым свет стаіць.

— Яўхімавіч! Трэба неяк зрабіць, — узмаліўся, не адступаў ад свайго Казук. Ён адчуў, што Сушчэня можа адказаць згодаю, толькі трэба, як гаворыцца, браць за горла, настойваць на сваім да перамогі.

— Яўхімавіч! Паабяцаў я хлопцам зайчыка. Ды не толькі ў гэтым справе. Проста — хочацца самому паспрабаваць... Ну, гэта, дастаць таго зайца, — ужо больш смялей закончыў Казук. Потым, з хвіліну падумаўшы, дадаў асцярожна, ціхім голасам: — І ружжо ў вас яшчэ адно знойдзеца. Я ведаю... Мне Віцька ваш гаварыў...

— Есцэка... А як ты думаў... — стрэльніў з пад нізка навісшых броваў зялёнымі вачамі Сушчэня. — Той, хто лічыць сябе сапраўдным паляўнічым, не адно мае ружжо, — і пачаў круціць галавою па баках: было відаць, што збіраецца скончыць на гэтым размову.

«Усё, калі не цяпер — дык нічога не выйдзе», —

маланкаю пранеслася ў Казукавай галаве, і ён, нечакана нават для самога сябе, рашуча схпіў Сушчэню за локаць.

— Зойдзем да вас, Яўхімавіч... Я тут нейкую кроплю ўзяў. Пагутарым. А то на вуліцы — гэта не размова.

— Чаго ж, можна... — на Сушчэню тварык ляніва ўспаўзла ўсмешка. — Гэта ты праўду кажаш, што на вуліцы цяжка гаварыць. Пайшли, калі так павярнулася.

І яны локаць у локаць накіраваліся вуліцаю ў той бок, дзе жыў Сушчэня.

Дома ў Сушчэні якраз нікога не было. Жонка, выпаліўшы ў печы, управіўшыся па гаспадарцы, лабегла на працу ў цялятнік. А дзеці, іх у Сушчэні было двое: сын і дачка — пайшлі ў школу.

Пілі ў маленькай, дваім не размінуцца, кухні. Гас-

ад мяне, — нечакана задаволена сказаў ён. — Я, брат, не люблю вадзіцца са смарчкамі рознымі, таму адмаўляў табе. Думаў усё, што ты з іх. Цяпер бачу, што ты хлопец свой. Ну, давай яшчэ па кроплі, а то ў мяне дзялоў сёння — хоць ты ў шапцы спаць кладзіся.

Казук адразу ж хапіўся за бутэльку і наліў паўнутку Сушчэневу шклянку. Сабе ліў напалову меней: яшчэ, як садзіліся за стол, папярэдзіў, што ў яго дрэнна са страўнікам.

Выпівалі. Браліся закусваць. Праўда, з усёй закускай толькі засталіся адны агуркі. Сала, што прынёс Сушчэня, хоць і было ёлкае, хапіла ўсяго на першую бутэльку. Але гаспадар не заўважаў, што і яно ўжо скончылася.

— Ат ліха яго! — гаварыў далей Сушчэня, звесіўшы нос прама ў сваю шклянку. — Няма цяпер звер-

Уладзімір ЯГАЎДЗІК

АПАВЯДАННЕ

З Уладзімірам Ягаўдзікам — пэцікурнікам ВДУ імя Леніна — мы пазнаёмліся бадай што выпадкова: прызначаўся я кіраўніком яго дыпломнай работы.

І вось перада мною стаіць хлопец з цікаўнымі і дапытлівым вачамі. Адразу, перанінуўшыся словам, стала відаць, што ён мае свой погляд на літаратурныя з'явы і рашуча яго адстойвае. Тут было тое, чаго браканьёраў некаторым мям ранейшым дыпломнікам, ніякіх у паслухмянай рахманасцю глядзелі на свайго кіраўніка і згодна ківалі галавою на кожнае яго слова.

— Дык у цябе ёсць пра што расказаць людзям? — сказаў я, пачуўшы пра яго нялёгкаю сіроучаю долю, пра тое, як Валодзя спачатку выходзіўся ў Дзятлаўскім, а потым у Зэльвен-

скім даіпачыных дамах, як жыў пасля школы. — То чаму і не напісаць пра гэта?

Тады Валодзя і адкрыўся, што з вершамі ўжо прыху друкаваўся, але цяпер перайшоў на прозу.

Хоць не ўсе апавяданні Ягаўдзіка стыльва вытрыманы і па-мастацку даведаны да ладу, але прыкметна ў пачатку сваё жыццёвал пазіцыя, свой погляд на чалавека, абостраная чуйнасць да праўды і фальшу, да чуласці і душэўнай глухаты. Умее ён бачыць чалавека ў душэўных перажываннях і знешніх рухах, умее ладзіць сюжэт, добра адчувае роднае слова. А гэта і ёсць той надзейны грунт, на якім малады аўтар здолее, будучы патрабавальным да сябе, сказаць у нашай літаратуры сваё слова.

Яўген ЛЕЦКА.

падар прынёс з каморкі некалькі салёных агуркоў, тонкі, як на палец, жоўты брусок старога сала. Надробна парэзаў тое і другое, дастаў са шкапчыка ўжо накроенага хлеба.

Казук жа, як толькі зайшлі на кухню, адразу ж выставіў на стол з сакваяжа ўсе тры бутэлькі яблычнага.

— Ну, то будзь здароў! — першым, калі налілі, падняў сваю чарку Сушчэня і за адзін глыток апаражніў яе. Складам выпіў Казук. Пачалі прыкусваць, модна пахрумстваючы агуркамі.

— Не, гэта не посуд... З такім мы, бачу, і да вечара не ўправімся, — сказаў, прыкусіўшы, Сушчэня. — Трэба, напэўна, пашукаць шклянкі.

— Пашукайце... — з гатоўнасцю падтрымаў яго Казук. — Як вам лепей будзе.

Выпілі яшчэ раз — ужо са шклянак. Зноў узяліся прыкусваць. А гутарка ўсё не клеілася. Сушчэня пачаў скардзіцца на новага старшыню калгаса, які звольніў яго з брыгадзірства, а Казук — ніяк не адважваўся павярнуць гутарку бліжэй да мэты іхняй сённяшняй сустрэчы. На ягонае шчасце, зрабіў гэта сам Сушчэня.

— А ты, гэта малайчына, што адразу не адважваўся

ў лесе... Ня-ма. Не тое, што раней. Паверыш, я некалі за дзень па чатыры касых дамоў прыносіў. Па чатыры-ры!.. А зараз! Ледзьве аднаго за два дні выдушыш. І то — нейкага дохлага, пад'есці — дык на адзін зуб не хопіць. А ведаеш ты, куды ўсё падзявалася? — рэзка падаўся ён усім цела да Казука.

Казук не чакаў такога пытання, сумеўся, пачаў штосьці гаварыць, але Сушчэня абараў яго на паўслове.

— А я — ведаю! — стукнуў кулаком у грудзі ён сабе. — Гаварыў і гаварыць буду — усё гэта іхня міліярацыя, хімія. Яны дапамагі, каб нічога не было. Няпраўда, скажаш?

Казук на гэты раз прамаўчаў, нават не раскрыў рота.

— А то гарлапаняць: браканьёрства! Якое, ліха яго, браканьёрства? Пайшоў чалавек у лес — дык трэба, каб нешта прынёс. А як жа... і чым болей — тым лепш. А навошта тады дарэмча ногі біць, выматвацца да сёмага поту? Прыроду глядзець? Смешна... Каму яна патрэбна, гэтая прырода, без ягад і грыбкоў, без рыбікі, звар'я? А калі на тое пайшло — дык яе можна нядрэнна ўбачыць і дома па тэлеві-

Яўген КРУПЕНЬКА

Кожны дзень — новы свет

Ведаю: на мяне падобны хлапчук — бацькаў — сыноч, дзедаў — выскачыў з хаты на мароз і снежку прынёс. Я па-добраму пазайздросціў яму.

Гэты, на мяне падобны хлапчук, — Мішка, Толькі па малюнках чытае кніжкі, шкадуе ён дзеда, які вёз на возе ліску і рыбу. І — згубіў іх на дарозе, — і я па-добраму спачуваю яму.

Ён, на мяне падобны хлапчук, сваволіць, майструе, па хаце бегае і ўсё, што дзеецца на свеце, ведае, гаворыць толькі праўду, слухае — дык у вочы глядзіць адкрыта, кожны дзень — цэлы новы свет для сябе адкрывае. А я сябе дакараю...

СТОЛ

У хаце ён — святыня, стол! На ім — надзённы хлеб і соль, а гэта ўжо — дастатак, значыць.

Хто б ты ні быў — сусед ці госць, — прыйшоўшы ў хату, кожны бачыць: ёсць хлеб, дык і да хлеба ёсць! Стол тройчы ў дзень сям'ю збірае, за ім нікому не бывае ніколі цесна — месца ўсім заўжды, як правіла, хапае, і кожны, седзячы за ім, сяброўскі локаць адчувае.

І ўсё будзённасцю завецца, калі ж за стол сям'я збіраецца

зары, лежачы на канапе. І джунглі, і мунглі — усё, што хочаш, паказваюць, толькі глядзі.

Казук уважліва слухаў Сушчэню; бачыў ягоня зялёныя, учэпстыя вочкі, востры тварыны тварык. І ў ім расло жаданне спрацацца з гэтым чалавекам, асадыць яго. Але замест гэтага ён па-ранейшаму працягваў ківаць галавою Сушчэню ў знак згоды. «Няхай выгаварыцца, — думалася яму, — а калі скончыць — усё скажу, што думаю. Ды й выпіўшы чалавек... А ў такім стане — што хочаш ён можа нагарадыць...» Прымаўку — «што ў цярозага ў галаве, тое ў п'янага на языку» — не хацелася браць за правіла, хоць яна ўвесь час круцілася ў галаве.

Калі была нарэшце дапіта апошня бутэля, Сушчэня цяжка вылез з-за стала і, не сказаўшы ні слова, няроўным крокам пакльпаў да дзвярэй. Па дарогу — два разы спатыкнуўся, хапаючыся рукамі за паветра, а пасля, шырока расчыніўшы дзверы, вываліўся ў сени.

Праз некалькі хвілін ён вярнуўся назад, трымаючы ў руках курковую двухстволку з нязграбным, на вока, увесістым самаробным прыкладам. Заўважыўшы на твары Казука несхаваную скептычную ўсмешку, моцна лягнуў дзвярныма, аж тонка завінелі ў вокнах дрэнна закітананыя шыбіны, і, спыніўшыся ў парозе, спытаў глухім голасам:

— Чаго скрывіўся, як серада на пятніцу? Не падабаецца?

— Чаму, ружжо як ружжо, — паспяшыў адказаць Казук.

Але Сушчэня ўжо загарэўся.
— А ці ведаеш ты, колькі галоў за гэтым ружжом? Зайцоў і іншую дробязь — не лічы. А, ды што з табой гаварыць... — махнуў ён рукою. — Зразумееш — добра, не зразумееш — яшчэ лепш. У лесе пабачыш, каторая з іх лепшая — новая ці старая, — і распліўся ў хітраватай усмешцы, выскаліўшы шнурок рэдкіх, чорных ад курыва зубоў. — Я з гэтаю качаргой пайду...

Дамовіліся на нядзелю. Сушчэня паабяцаў схадыць на хутар да старога Палундзіка і выключыць у таго Альму — суку, якая добра ходзіць у пары з ягоным Громам. А калі Казук ужо выходзіў у сени, гукнуў ў спіну на развітанне: «З вечара рыхтуйся!.. Каб зацямна пакінуць вёску... Памятай: ранняя птушачка зубкі калупае, а позняя — вочкі прамывае...»

...Спыніўся Казук ля маладзенькага рослага дубка, што, быццам ведаючы сабе цану сярод хвойніку, трымаўся асобна, крыху наперадзе агульнай сцяны лесу. Асцярожна прыпёрся плячом да дуба, і, кінуўшы позіркам у абодва канцы прасекі, пачаў прыслухоўвацца.

Аднекуль здалёку, з кожнай хвілінай нарастаючы ў голасе, шырока кацілася шалёная мелодыя гону. Звонкая, стогалосая, яна прымушала затаіць дыханне і чакаць, чакаць, напружыўшы ўсе да апошняга нервы.

Адчувалася, што сабакі правільна ўзялі след. Яны ўжо былі недзе зусім блізка і вось-вось вырвуцца на прасеку.

Нечакана для самога сябе Казук чыста, аж да ледзьве ўлоўных адценняў, пачаў адрозніваць зацятае, хрыплае бумканне Сушчэневага Грома — здаравеннага, з добрае цяла, двухгадовага кабяля, ад нястрыманай, візглівай радасці Палундзікавай Альмы. Сушчэня ўсё-такі стрымаў сваё слова, вымаліў яе неяк у старога, які сам на паляванне не хадзіў, а трымаў сабаку для сына: той жыў у горадзе і калінікалі выяздажы «руку правую пацешыць».

Асцярожна, абедзвюма рукамі, Казук адзін за адным адвёў куркі, паднёс прыклад да пляча і, апусціўшы дулы ўніз, пачаў чакаць, стараючыся ні аб чым не думаць.

На некалькі хвілін гэта быццам удалося. Але непрыкметна ізноў завалодалі думкі аб Сушчэні. Неадчэпна перад вачамі стаяў ягоны востры сякерысты тварык з зялёнымі, з ледзяным бляскам вочкамі. І бляск гэты прымушаў верыць, што ў яго ўладальніка словы звычайна не разыходзяцца са справамі. А значыць тое, аб чым так гораца, аж захлынаючыся словамі, пазаўчора гаварыў Сушчэня — не пустая балбатня п'янага чалавека. Не. Не з такіх гаваруноў, мусіць, гэты чалавек. Тут штосьці іншае, больш сур'ёзнае. І той жа наразны ствол сведкаю...

«Цьфу...» — з горыччу сплюнуў Казук. — Зноў аб тым самым. Хутчэй бы ўжо дамоў...»

Ён адразу ж злавіў сябе на гэтай апошняй думцы. Крыва ўсміхнуўся, але не стаў асэнсоўваць яе, вышукваць у сабе тое, што прывяло да такога нечаканага жадання. А мо — проста не паспеў, бо ўспомніў НЯДЗЕЛЬКУ — самае светлае і балючае са свайго дзяцінства.

Нядзелька... Маленькае, з дзіцячю рукавічку зайчанё, слабое, з ледзь праклонутымі вугалькамі вочка.

Яго знайшла, падганяючы сваю дзялку буракоў, Казукова маці і прынесла дамоў у гліняным вышчарбленым збанку, куды заўсёды набірала ў поле вады. І здарылася гэта жніўнем, якраз нядзеляю.

З таго часу мінула больш чым пятнаццаць гадоў. Але чамусьці да самай маленькай, нязначнай дробязі запаў у Казукову душу той празрыста-светлы жнівеньскі дзень.

І тое, як разам з Тонькаю — старэйшаю за яго на два гады сястрою — спачатку цікаваў за зайчанём у гладышы, і тое, як пасля гладзіў яго... Не ўсёю рукою, а толькі адным пальцам, каб ненарокам не зрабіць балюча звярку.

А колькі яны мелі клопату з-за таго, якое будзе імя ў зайчаняці! З-за гэтага паміж імі вось-вось гатова была ўсцацца калі не бойка, то добрая сварка.

На шчасце, у гэты крытычны момант у хату — па нейкай справе зайшоў дзед Піліп, які выкладаў у васьмігодцы геаграфію. І яны абое адразу ж кінуліся да яго са скаргамі адзін на аднаго. Дзед уважліва выслухаў іх, зморшчыўся, пашчыпаў па звячцы свае сівыя бровы, што стрэшкамі звісалі над ягонымі мяккімі шэрымі вачамі, і заклапочаным голасам сказаў:

— Так-так... Справа, унучкі, сур'ёзная. Ёсць над чым галаву паламаць. А памятаеце, як я чытаў вам пра Рабінзона Круза?

— Памятаем... — у адзін голас адказалі яны.

— Малайцы, унучкі. Добра, значыцца, слухалі, — пахваліў дзед Піліп. — І пятніцу таксама, напэўна, памятаеце? Хто мне раскажа, чаму ён насіў такое дзіўнае імя?

— Бо Рабінзон Круза выратаваў яго ў пятніцу ад людаедаў, — пратараторыла першай сястра і пераможна сцэбанула вачамі брата.

— Правільна... Малайчына, Тонька! — задаволена прагудзеў дзед і сказаў, звяртаючыся да ўнука: — А чаму і нам не назваць такім чынам свайго выратаванага? Які сёння дзень?

— Нядзеля...

— Ну, дык няхай завецца тады... Нядзелькай! Згодны?

— Згодны! Згодны! — не раздумваючы нават, радасна заскакалі яны вакол дзеда.

А потым нечакана прыйшло прадчуванне бяды. Зайчаня, у якога ледзь-ледзь толькі пачалі глядзець вочкі, зусім не ўмела есці. Ды й не магло. Яму, па словах дзеда, ад сілы было два тыдні, не болей. Яно яшчэ не магло без маці.

І тады нехта ўспомніў аб Рыжай, якая якраз тымі днямі акацілася.

Кошка прыдзірліва абнюхала падкідыша, а пасля пачала старанна лізаць яго сваім шурпатым языком. Нядзелька ж, пэўна, згаладаўшыся, адразу прыпала да яе.

Ён, Казук, і зараз не ведае прычыну Нядзельчынай смерці. Ва ўсякім разе, — а ён верыць у гэта цвёрда, — кошка была не вінавата. Яна ўсе тры сутак, калі зайчаня жыло, — даглядала яго так, як і кацянят.

Пахавалі яны Нядзельку ў садзе пад маладою пепінкаю ў скрыначцы, якую ўласнымі рукамі сшыла Тонька з калярковых паштовак.

...Зяц выскачыў недалёка ад таго месца, дзе стаяў Казук. Здавалася, што ён не бег, а неяк ляцеў, не дакранаючыся зямлі.

Казук рэзка ўскінуў перад сабою ружжо. У момант зліўся з ім, падаўся ўвесь наперад і, ледзьве стрымліваючы дыханне, злавіў звярка на мушку. Адначасова адчуў, як сам дробна-дробна пачаў трэсціся, і, быццам хапаючыся за нешта, рвануў спускавы кручок.

Востры сухі стрэл раскалоў цішыню. Балюча, быццам каменем, бухнула ў плячо. Аж пацямлела ў вачах. Ружжо раптоўна налілося ў вазе. Карцела чым хутчэй апусціць яго, асвабадыць рукі. Ён памкнуўся быў ужо зрабіць гэта, але раптам іголкау працяла ўсяго наскрозь Сушчэнева: «...бі дуплетам, не шкадуў!».

І ён адчуў, як імгненна зліўся ўвесь у адну маленькую кропельку, што балюча-балюча запякла недзе ў сярэдзіне грудзей. Не помнячы сябе, так сцяў зубы, аж прыкусіў да крыві ніжнюю губу, і сутаргава, з пустымі вачамі, націснуў другім пальцам. Стралаў усляпу: ні зайца, ні нават мушкі на ствале не бачыў. Але ўсё-такі страляў.

Адразу ж пасля другога стрэла, якога, дарэчы, нават не ўчуў, Казук абмяк увесь, адчуў вялікую стомленасць ва ўсім целе. Асабліва ў руках, што здаваліся стопудовымі.

Зайца нідзе не было відаць, хоць ён ужо два разы паспеў прабегчыся вачамі па прасецы. І тады, быццам суцяшаючы самога сябе, ён сказаў услых: — Няхай живе сабе, — і чамусьці дадаў: — Нядзелька...

Але недзе на самай глыбіні сваёй душы, нават бачыўся прызнацца сабе ў гэтым, сам усё яшчэ не даваў веры, што прамакнуўся: вельмі ж зблізку страляў. А таму зноўку, метр за метрам, пачаў мацаць вачамі прасеку.

Ля стройнага куста ядлоўцу, укрытага тоўстаю коўдраю снегу, непрыкметна ляжаў, уткнуўшыся пыскаю ў снег, зяц. Ён, як гаворыцца ў паляўнічых, паспеў схаваць галоўнае — вушы свае і не паспеў схавацца толькі сам.

Заўважыўшы звярка, Казук здзіўся, што да гэтага часу не згледзеў яго. Вельмі ж блізка ён ляжаў.

Некалькі хвілін ён стаяў нерухома, з шырока раскрытымі вачамі, з прыцішаным дыханнем, быццам ляўся, што зяц можа пачуць яго, адумацца і пакінуць з носам. І толькі тады, калі з лесу вырваліся сабакі — з шырока раззяўленымі пашчамі, бурымі ад поту бакамі, — ён сцяміў, што трэба бегчы за першаю сваёю ўдачай...

Сабакі, вылецеўшы на прасеку, на момант спыніліся, крутнуліся на месцы і, заўважыўшы зайца, кінуліся да яго, хапаючы на хаду пашчамі снег.

Але Казук, кінуўшы ружжо ў снег і на некалькі метраў апырэдзіўшы іх, схапіў яшчэ мяккага, падатлівага звярка за горла — высака ўскінуў яго над галавою. А сабакі, ледзь не збіўшы яго самога з ног, закружылі ў шалёным танцы, часта падыгваючы, спрабуючы дастаць зайца зубамі. Казуку здавалася, што яны зараз кінуцца на самога яго і парвуць на дробныя кавалкі разам з гэтым няшчасным русаком.

На шчасце, да яго з усіх кіх ужо спяшаўся Сушчэня і крычаў, што было моцы:

— Малайчына! А што я казаў табе!.. З цябе бутэля!

Хутка ён быў побач. Піхнуў з усяе сілы пад бок Палундзікаву Альму, аж тая завішчэла ад болю, і зацамокаў ад зайздрасці тоўстымі чорнымі губамі.

— Вось гэта зайчык... Ць-ць-ць... Даўненька я такіх не бачыў. Добры кавалачак дармовага мяса. Ць-ць... Самому з'есці — пад'ясі, на кірмаш занесці — капейку можна ўзяць. Ніхто за такога малойца не пашкадуе лішні рубель аддаць... Эх!..

Але Казук — як і не ўчуў яго, працягваў глядзець на зайца.

Тады, паглядзеўшы на яго як на дурнога, Сушчэня сплюнуў ад злосці, акуратна паклаў ружжо на снег і пачаў сцягваць з плячэй старэнныя пацёрты рукавічкі. І калі ўжо ўкленчыў над зайцам, зноў загаварыў да Казука.

— А ўсё-такі дуплетам біў... Малайчына. А гэта нічога, што стайш як вальтануты. І са мною аднойчы такое было. З адным добрым хлопцам лася ляпнулі. Доўга мы за ім хадзілі: паранілі былі... І ўсё-такі не ўпусцілі, дабілі. Ага, як цяпер помню: ляжыць ён, мілы, а я іду да яго — і хістаюся, як п'яны, хацу пабегчы — і не магу... Зусім ад радасці сілы пакінулі. Першы ён у мяне быў, лось той... Тое і ў цябе. Пройдзе...

Як праз якую сцяну да Казука даносіліся Сушчэныя словы, а потым яны перасталі даносіцца. І толькі Казук змучана ўсміхнуўся гэтаму, як яго ўсёго ізноў страсянула Сушчэнева: «...бі дуплетам! Не шкаду-уй!...».

— Або, проста... кажучы... — выціскаў ён з сябе шэптам, быццам душачыся, — страляў сабе ў душу, калі... яна ў цябе... яшчэ ёсць...

І, не чакаючы, пакуль управіцца Сушчэня, згорблена павярнуўся і, ледзьве перастаўляючы ногі, пацёгся прасекаю. Праз метраў пятнаццаць-дваццаць яго дагнаў голас Сушчэні.

— Куды ты?! А хто ружжо за цябе будзе несці?! Ты, брат, яго не забывайся... Яшчэ спатрэбіцца...

і бацька кажа кожны раз, ўзяўшы бохан:

— Маці ў нас ну проста малайчына, дзеці, другой такой няма на свеце ні для мяне і ні для вас!

На лусты бацька бохан рэжа, а на стале ў талерках ежа аж просіцца у рот сама: яда з вясковай хлеба лустай, гарачы водар ад капусты ідзе ажно на паўсяла. А потым — бульба.

Бульба з салам —

макай або бяры кавалак — у ёй і ў хлебе сіла ўся, не забывай яшчэ, канечне, што будзе на стале яечня, а потым будзе піць сям'я і малако, якое хочаш,

піць, не спяшаючыся, моўчкі — такі ўжо за сталом закон:

калі гавораць — толькі справы, якія вырашаюць самі, ніхто не павышае тон.

Хоць аднастайнае меню тут, я стол вясковы не забуду, дзе шчырасць, ласка, цеплыня. Збяры і нас, дзяцей, таксама за стол наш, дарагая мама, нас не маленькая сям'я. Мы самі вінаваты ў тым, што рэдка за сталом тваім збіраемся.

Даруй, матуля...

САСНА І БЯРОЗА

Учысь у ніх... А. ФЕТ.

Як дзвюх сясцёр, з маленства родных,

люблю красуні дзве лясных — бярозу і сасну,

заўсёды

іду да іх, іду да іх.

Гамоняць з ветрыкам лагодна, аб справах дзеляцца сваіх і ў неба цягнуцца заўсёды — вучуся ў іх, вучуся ў іх. Характар розны.

І падобны

яны дзве на сябе саміх.

Самім сабою быць заўсёды

вучуся ў іх, вучуся ў іх.

І ў люты холад, і ў спякоту

не пакідаюць месц сваіх.

Стаяць і выстаяць заўсёды —

вучуся мужнасці у іх.

На фоне роднае прыроды

стаяць красуні дзве лясных,

здалёку ўбачыўшы, заўсёды

адрозніш іх, адрозніш іх.

Ад лавы сонца светаноснай

з дарогі кожнаму відна,

нібы адліты помнік з бронзы,

высакаствольная сасна,

а крыху зводдалі бярозка

лісты паскідвала свае,

стаіць бялюткая — ну проста

загар ніяк не прыстае.

Сасна з бярозай любяць згоду

і спрэчак не вядуць, шуміх.

Давайце гэтаму

заўсёды

вучыцца будзем

мы

у іх!

ПАЧАТАК гэтага года ў тэатральным жыцці беларускай сталіцы пазначаны падзеяй. Усё часцей у размовах пра тое, што варта або неабходна прачытаць, паглядзець, паслухаць, называецца імя актрысы. Знамай тэатралам. Вядомай тым, хто належыць да ліку прыхільнікаў тэатра юнага глядача. Яна мае рэпутацыю сталага мастака, які ведае законы рытмічнага і златнага ўздымацца на крылах натхнення да вяршынь, што завуша ў мастацтва адкрыццямі... У такім кантэксце гэтае імя гучыць, мабыць, упершыню: «Не глядзі! Варта! Абавязкова схадзіце на «Эдзіт Піяф». Цімафеева там цудоўная!»

Затрымаем позірк на анкетных дадзеных. Людміла Цімафеева — выхаванка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута-выпуску 1955 года. Яе

Сквазік-Дмухановская ў «Рэвізоры» і Яўдзія Мікалаеўна Купавіна ў «Ваўках і авечках». Штосьці аб'ядноўвала гэтых жанчын у парыванні да ішчасна. Бадай, тое, што абедзве яны былі мілымі дурнічкамі. Толькі калі Мар'я Антоўна, прымаючы заліцанні Хлестакова, выяўляла праз сваю правінцыяльную «кісейнасць» і нешта драпежнае (яна не толькі марыць пра свенкае жыццё ў Пецярбурзе, яна жадае быць каля трона!), то ў гераніі Астроўскага трымцела і пералівалася ўсімі музычнымі нотамі прага пражыць кожны дзень з асадамі. Такія жанчыны і не задумваюцца аб тым, што адбываецца ў вялікім свеце; яны — прагматыкі. Прыстасоўваюцца, какетнічаюць, хаваюць сапраўднае аблічча, помнячы пра сваю асабістую мэту, ёю жывучы, дзеля яе мабілізуючы напал душы, талент, розум. Хай

«Спачатку я павінна убачыць, што п'еш ты халодную ваду з крыніцы, аж сквіцы балаяць, што ў вадзе плавае травінка, што ты праліў ваду на сарочку, а ўжо потым я магу здзівіцца, як гэта ўсё артыстычна табой паказана!» Праўду паводзім на сцэне, хай сабе апантуюць у самай странатыя тогі тэатральнасці, Л. Цімафеева не парушае. І ёсць у яе рэпертуары творы, дзе акурат гэтае ўменне жыць па законах жыццёвага праўдападобства і надае вобразам Л. Цімафеевай характар гранічна рэальных сцэнічных партрэтаў. Прыгадайце свае ўражанні ад спентакляў «Папараць-кветка» (Яніна), «Несцерка» (Надзея), «Над хвалямі Серабранкі» (Ядзя)... Бытавая савітасць у гаворцы, у постаці, у паводзінах у хаце, у нарыстанні арыбутамі штодзённага сямейнага побыту. Адчуванне зямлі пад нагамі. Дапытлівасць да нававольнага жыцця, дзе геранія ўжо займае пэўнае месца і якое ёй трэба яшчэ адваўваць. Юныя жанчыны Л. Цімафеевай у такіх спентаклях ведаюць, што сэрца — не падманвае, але ведаюць яны, і яны трагедыі чанаюць тых, хто прыслухоўваецца да закліку сэрца.

ЗА ПУЛЬТАМ — МІХАСЬ КАЗІНЕЦ

Вёску Цынцэвічы амаль з усіх бакоў абступілі маляўнічыя лясныя ўрочышчы. Сярод іх згубілася невялічкае возера Ула. Як любіў гуляць ля возера, у дубовым бары маленькі вясковы хлопчык Міхась! Проста і дзіўна, як казка, беларуская прырода мабіла да сябе, вучыла слухаць спевы ветру і лясных птушак, стогны дрэў і шэпт лісця. І чулася Міхасю ў прыродных гукх нейкая цудоўная загадкавая музыка. Па-майстэрску іграў на скрыпцы дзед Міхася, сваімі і суседзі — на цымбалах. І сам хлопчык з сям'яй гадоў захапіўся іграй на гармоніку, ды так, што неўзабаве стаў першым у акрузе гарманістам... Цымбалы, гармонік і скрыпка — ад гэтага трыо бяруць пачатак яго мары стаць музыкантам.

Спачатку музычная школа ў Вілейцы, затым Віцебскае музычна-літэрацыйнае, нарэшце, Беларускае дзяржаўнае кансерваторыя. Яе Міхась канчаў двойчы: першы раз па класу баяна, другі — па оперна-сімфанічнаму дырыжыраванню. І заўсёды шанцавала яму на сустрэчы з цікавымі і чуйнымі людзьмі. З удзячнасцю ўспамінае Міхась першых сваіх настаўнікаў — Канстанціна Філімонавіча Кергета, Івана Філіпавіча Касцючэнка. Яны прыкмецілі ў партыі, здольнага хлопчыка, паралілі вучыцца музыцы далей. У кансерваторыі заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Іосіф Абраміч і заслужаны артыст рэспублікі Віталій Катаеў (гэта былі два педагогі Міхася Казінец па дырыжыраванню), а таксама загадчык кафедры народных інструментаў Георгій Жыхараў зрабілі вельмі многа ў фарміраванні яго як музыканта.

Яшчэ займаючыся ў кансерваторыі, Міхась пазнаёміўся з народнымі артыстамі СССР Іосіфам Жыновічам, які выкладаў там ігру на цымбалах. Да тых самых студэнцкіх гадоў адносяцца і першыя спробы рабіць аркестроўкі і пералажэнні для аркестра народных інструментаў. Жыновіч уважліва выслухоўваў, даваў парады, падбадзёрваў.

І таму, калі ў 1972 годзе Іосіф Іосіфавіч запрасіў Казінец да сябе ў аркестр, гэта не было для Міхася нечаканасцю. Збылося гарачае жаданне: быць членам унікальнага мастацкага калектыву, працаваць побач з выдатным музыкантам, збіральнікам беларускага нацыянальнага фальклору.

У 1975 годзе Міхась Казінец узначаліў Дзяржаўны народны аркестр, які да гэтага часу ўжо быў славутым калектывам, са сваімі традыцыямі, з яскравым творчым абліччам. На першы погляд, кіраваць такім калектывам было лёгка. Але ўсё здабыткі трэба было не толькі захоўваць, а і штодзённа памнажаць.

— Я лічу, што са складанай задачай прадаўжэння традыцый, закладзеных Жыновічам, Казінец з гонарам спраўляецца, — гаворыць кампазітар, народны артыст БССР Яўген Глебаў. — Ён асяняў рэпертуар, многа і плёна працуе над сачыненямі беларускіх аўтараў. Кожны раз, калі я або мае нагоду прыносім Казінецу свае новыя работы, мы ўпэўнены, што ў выкананні аркестра яны атрымаюць своеасаблівае гучанне, ішчаснае жыццё...

На сённяшні дзень у рэпертуары каля 2000 арыгінальных твораў і пералажэнняў. Аркестр многа гастрольнае па краіне. Ён папярэдняе маладымі выпускнікамі кансерваторыі і музычных вучылішчаў. Мастацтва ставіць перад артыстамі новыя творчыя задачы. Кіраваць такім калектывам не проста. Але пераадоўваць цяжкасці галоўнаму дырыжору і мастацкаму кіраўніку дапамагаюць таварышы па рабоце — сапраўдныя майстры сваёй справы, выдатныя музыканты. М. Казінец раскавае:

— У рабоце я заўсёды абапіраюся на нашых ветэранаў, людзей, якіх іграюць у аркестры больш за трыццаць гадоў. Гэта Георгій Антоўнавіч Селяцкі, Дзмітрый Васільевіч Рудко, Пётр Міхайлавіч Шадзін. Іх дапамога выкаваецца ў настаўніцтвае, добрых адносін да моладзі. Заўсёды можна спадзявацца на Станіслава Адамавіча Урбановіча, Анатоля Дзмітрыевіча Бурмакіна, які вельмі тонка адчувае музыку, удала робіць аркестроўкі. Многа добрых слоў хочацца сказаць пра Эдуарда Станіслававіча Навіцкага, Сяргея Міналевіча Самалова, музыканта і творцу беларускіх нацыянальных інструментаў Уладзіміра Пузыню, нашу моладзь...

Багатым на падзеі быў для народнага аркестра мінулы год. Цікавыя гастролі, прыход у калектыву маладых таленавітых музыкантаў і, нарэшце, атрыманне звання лаўрэата Усесаюзнага агляду-конкурсу прафесійных мастацкіх калектываў, прысвечанага 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. І перспектывы не менш захапляючыя. Гэта паездка на Украіну і ў Малдавію, затым — удзел у традыцыйным Тыдні музыкі для дзяцей і юнацтва, канцэрты на Урале, штогадовае ліпенскія гастролі па нашай рэспубліцы.

— Казінец заўсёды дэмагавецца выкаванні сваіх планаў і творчых задум, — гэта словы народнай артысткі Сянедзіна Сяноўна Тамары Ніжнікавай. — Ён не толькі таленавіты дырыжор, вельмі чулы да саліста, працаваць з ім вельмі асабода, але і добры арганізатар. Гэта чалавек можа нахіліць напэсці за сабой людзей. Я неаднаразова спытала з аркестрам і ўспамінаю пра тую канцэртную апрацоўку. Цяпер у аркестры спявае мая вучанца — Марыя Лапаціца. Яна таксама шчыра вярнула яго з прысутным ганаровага звання, пачадаць асабіста Міхасю Казінецу і ўсёму калектыву вялікіх творчых удач...

Дазвольце і мне далучыцца да гэтых шчырых пажаданняў.

Святлана СЫСОЕВА.

ТРАПЯТКІЯ ПАРЫВАННІ ДУШЫ

Л. Цімафеева — Піяф.

настаўнік і прыклад-узор у мастацтве — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Любоў Іванавна Мазалеўская. Разам з ёй Л. Цімафеева была сярод тых, каго называюць стваральніцамі новага тэатра — Рэспубліканскага тэатра юнага глядача. За поспехі ў развіцці сцэнічнага мастацтва ў 1967 годзе ёй прысвоена ганаровае званне заслужанай артысткі БССР. У багатым рэпертуары яна выступае, маючы ролі разнапланавыя, часам кантрастныя, а то, бывае, і аднастайныя. У канцы мінулага года ёй пашчасціла здзейсніць адну сваю смелую мару — настаўлены спектакль так званана «тэатра ў фая», які ўключыўся ў рэпертуар, і рэпетыраваўся па яе, Людміла Цімафеевай, ініцыятыве. Так гэта — «Эдзіт Піяф».

Калі пра яе намер сыграць гэтую ролю даведзіліся налегі, чуліся і снелтычныя галасы: «Смелая наша Людміла Яфімаўна — іграць Піяф пасля Лідзіі Сухарэўскай, пасля Ніны Дробышавай... Іх жа мінчае не толькі прызналі, а і палюбілі!» Вы думаеце, яна сама не ведала аб гэтым, сама не сумнявалася? Ведала і сумнявалася. Ды толькі ў тым і ёсць анцёрская душа: яна прагне творчай рызыкі. Ёй трэба, абавязкова трэба сыграць гэтую ролю, каб выказаць штосьці запавянае, тое, чаго ні ў якой іншай ролі выказаць, здаецца, немагчыма. Прынамсі, сёння, сёння... І яшчэ ў гэтым учынку Л. Цімафеевай правалілася не адданасць памяці і мастацкоўскаму почырку сваёй настаўніцы: так умела рызыкаваць Любоў Іванавна. Калі стварала спентаклі на першых п'есах дэбютантаў у драматургіі і Мелека («Пакуль вы маладыя»), і Шамякіна («Не верце шчыні»), і Козела («Папараць-кветка» і «Над хвалямі Серабранкі»); калі фарміравала аблічча і традыцыйны цыперашняга тэатра юнага глядача...

А ці былі раней работы ў Л. Цімафеевай, якія, умоўна кажучы, «абяцалі» б нам удачу ў ролі Эдзіт Піяф? Былі. Усё, што яна іграла, рыхтавала яе да новых і новых паглыбленняў у характары адметныя, у страсці напружання, у свет, эмацыянальных і інтэлектуальных пошукаў гераніямі іспіны і праўды. За дваццаць гадоў іх было многа — і гарэзлівых, і шпалітых, і рашучых, і палахлівых, і самаахвярных, і хісткіх. Разгорнем яе рэпертуарны спіс там, дзе пазначана, напрыклад, класіка. Мар'я Антоўна

талент не абы-які і розум сціплы! У такой адкрытасці Купавінай быў свой «шарм», і Цімафееўская геранія нават чаравала ім і партнёраў, і глядзельную залу.

Выступленні ў ролях гісторыка-рэвалюцыйнага рэпертуару паказвалі іншую здольнасць Л. Цімафеевай. Тут яе геранія адчуваў сябе ўцямнымі ў вір алічч паздзей, у вір грамадскіх зрухаў, і на асабістым лесе Тоні («Ян гартавалася сталь») і Дзісны («Авадзень»), мадам Ваньковіч («Чырвоны губернатар») і Вераніі («Зорна Венера») зыхацеу трывожны водбліск полымі не толькі літаральнага, а і сімвалічнага. Такія работы Л. Цімафеевай нека дзівосна абвэргалі даволі ўстойлівыя ў пэўны час мераванні аб тым, што яна пераванна аўта «бланітных» персанажы і характараў.

Зразумела, для таго, каб паказаць гэтыя крайнія пункты яе творчай амплітуды, мы звярнуліся да лагічнай схемы. Ролі ж актрысе даводзіцца іграць у такой мешаніне, што вызначыць іх уплыў і значэнне ў стаўленні актёрскай індывідуальнасці амаль немагчыма. Напрыклад, Л. Цімафеева разам з калегамі зведала і характэро сцэнічнай стылізацыі. Пасля дачкі гараднічага і вясёлай удоўкі (або ўслед за ім) яна іграе лэдзі Вінтар, баранесу Шэфільд, якую называюць «мілэдзі», тую самую, што па першаму мужу завешча дэ ля Фер, а да замужжа была Шарлотай Баксон («Тры мушкетэры» паводле А. Дзюма-старэйшага), або Піпет у фантастычнай і гарэзлівай казцы «Зялёная птушка» К. Гоцы. Зусім іншыя фарбы, адметны тэмперамент, свае, толькі тут дарэчныя інтанцыі голасу, кожны раз новы рытмічны малюнак учутранага жыцця ў вобразе. У такіх работах пераважае тэатральная святочнасць. І колькі разоў мы адзіліліся імпавізацыйнай лёгкасці пераўвасабленняў Л. Цімафеевай у ролі перасмешніц або капрызных дачок, зухватых гарэз ці блізкіх да іназідавага «благіту» паслудхмяных дзяўчат, што пакуюць і адбываюць свае перамогі па ўмоўным свеце казкі, байкі, фантазіі!

Тэатральнасць у такіх работах зыхацеу і трымціць у вобразах, што ствараюцца актрысай. Толькі ў іх яна застэжыла вернай урокам Л. Мазалеўскай:

Таму ў плыні бытавога аднаўлення таго, што «неналі было», Л. Цімафеева разам з партнёрамі ўплітае заўсёды зусім дакладныя і каштоўныя ніткі — прасветлены сум і трапальное чаканне сваёй «зорнай хвіліны» гэтымі Ядзімі, Янінамі, Надзейкамі...

Калі глядзіш спектакль з удзелам гэтай актрысы, здаецца, што ролі ёй даюцца проста, лёгка. І гэта таксама запавет Л. Мазалеўскай: «Пакутой на рэпетыцыях, на спектаклі ж — святкуй!» І яшчэ адну думку, афарыстычна сфармуляваную настаўніцай, помніць Л. Цімафеева: «Калі лёгка, значыць нецікава...» Настойваючы на ўключэнні ў рэпертуар спектакля «Эдзіт Піяф», актрыса ведала: цяжка, складана, неверагодна рызыкоўна. І — цікава! Таму — і цікава! Яна адчувала, што назавананы ёю вопыт, яе эмацыянальная памяць падкажуць адзіна правільныя прыёмы раскрыцця складанага вобраза спявачкі, якая жыла і памёрла як дачка простых людзей Францыі. Спектакль так і настаўлены — як разуменне і адчуванне беларускай актрысай характэру трагедыянага і светлага, як уяўленне аб непаўторным лесе і унікальнай асобе Эдзіт Піяф, што спавядалася ў сваіх трывогах і спадзяваннях перад тысячамі так, нібы была сам-насам, заставалася толькі з сабой. Спектакль так і іграецца — як старонкі аднаго жыцця, што гарэла і сваім святлом магло памагчы табе і яму, ёй і мне. Хай у нейкі інтымны час распачы, у хвіліну чакання, у адзіноце або ў прадчуванні радасці, — гэта вельмі гуманнае спачуванне, скандэсаванае ў энергію песні. Яно патрэбна людзям...

Гэтыя нататкі — не рэцэнзія на спектакль, аб якім штотыднёвік «ЛіМ» пісаў падрабязна ў № 52 мінулага года. І захапленне зробленым артыстамі на чале з Л. Цімафеевай, выказанае там, было справядлівым; пачатак гэтага года ў Мінску адзначаны поспехам актрысы Людмілы Цімафеевай. У трайбусе і на ўстаноўе, у магазіне і ў бібліятэцы можна чуць: «Вы яшчэ не бачылі Цімафееву ў ролі Эдзіт Піяф? А варта!»

К. ЛЯШЧЭНЯ.

Станіславу ШУШКЕВІЧУ — 70

19 лютага аднаму са старэйшых беларускіх паэтаў Станіславу Шушкевічу спаўняецца 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбілярны прывітанне, у якім, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Станіслаў Пятровіч! Сардэчна віншваем Вас, аднаго са старэйшых беларускіх паэтаў, з днём Вашага сямідзесяцігоддзя.

Дэбютаваўшы ў паззіі яшчэ ў дваццатыя гады, Вы выдалі многа кніг вершаў, сярэд якіх — «Дарогаю вясны», «Услед за марамі», «Наваліцца», «Вяртанне ў маладосць».

Добрым разуменнем дзіцячай псіхалогіі і яркай вобразнасцю вызначаюцца Вашы паэтычныя зборнікі, адрасаваныя юнаму чытачу.

Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі, часта выступаеце перад чытачамі.

Жадаем Вам, дарагі Станіслаў Пятровіч, доўгіх год жыцця, моцнага здароўя, новага творчага плёну».

Радакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» дала чытацям да гэтага выдання і жадае юбіляру добрага настрою, здароўя і багдзярстві адзінення творчых задум.

СТАНІСЛАВ ШУШКЕВІЧ — перш-наперш — дзіцячы пісьменнік. Шматлікія вершы і казкі С. Шушкевіча ярка свядчаць аб тым, што ў паэта чулая душа, жывая мастацкая фантазія, тонкае адчуванне асаблівасцей і адценняў пэўнага ўзросту, без чаго дзіцячы пісьменнік проста немагчымы.

Яшчэ ў казцы «Зярыны баль», напісанай у 1929 годзе, выразна выявіліся адметнасці

рэішым дарадчыкам і сябрам малага чытача. «Пацямнелі тварыні, пацямнелі ножкі... Дзе ж вы загарэлі, міленькія крошкі? Мо былі ў Афрыцы? Можна, у Інданезіі?» — шчыра пытаецца аўтар у сваіх маленькіх герояў, на што яны таксама натуральна, па-дзіцячы непасрэдна адказваюць: «...Не былі мы ў Афрыцы, не былі і ў Азіі, вось на гэтым дварынку бегалі і ладзілі».

Прастата, даходлівасць — асноўныя рысы творчасці С. Шушкевіча, які пісьна заўва-

жанага з іх ён знаходзіць свае сюжэты, падбірае неабходныя вобразна-выяўленчыя сродкі, у прыватнасці, старшакласнікам прапануюцца вершы, у якіх патрыятычныя пачуцці злітаваны з сацыяльнымі з'явамі нашага грамадства, уключаюцца сацыялістычны лад жыцця, непрымысальны да ворагаў, непахісная дружба народаў нашай краіны. У творах для дзіцяцей гэтага ўзросту асабліва часта паэтызуецца прырода.

ДУШЭЎНАЯ ШЧОДРАСЦЬ

яго творчага почырну. Казка з першых радноў зачаравае чытача:

Бегла чутна-перагудка Там і тут, Бегла шпарна, бегла хутка ў кожны кут: Едзе страшны, едзе люты Цар лясны. І зьярама пра адзек, пакуты Снядца сны...

Творы пра жывёлны і раслінны свет у паззіі С. Шушкевіча ўвогуле займаюць асабліва месца. Праз вобразы птушан, жывёл, дрэў, кветан, раслін аўтар тантоўна выкрывае недахопы, уласцівыя людзям. З цёплым, лагодным гумарам данарае ён, напрыклад, свавольнікам-камарына, які упаў у рэчку («Камарык»), маленькіх мядзведзянят, што «які снакалі праз нусты, дык абшарпалі хвасты» («Свавольнікі»), непаслухмянага катка, які праваліўся ў ваду («Пайшоў коўзацца катон»)...

Шчасліва пазбягаючы адрытых натацый і паучанняў, С. Шушкевіч прывучае маленькіх да працы, да добрых спраў. І робіцца гэта, як правіла, з гумарам, вяселам і займальна, праз арганічнае злітаванне казкачнага і рэальнага.

С. Шушкевіч валодае майстарствам пераўвасаблення, застаючыся адначасова ста-

жае звычайныя, штодзённыя учынкi дзяцей і вясела, дасцігна расказае пра іх у вершах. Яго мастацкія слова дапамагае глыбей, вобразна пазнаваць свет, пашырае эмацыянальны дыяпазон дзяцей, абуджае іх фантазію, мастацкае ўвучленне, вучыць гаварыць прыгожа, саканвіта, афарыстычна.

Напісаныя жывой, выразнай мовай, удала насычаныя каламбурнымі і аманімічнымі рыфмамі, творы С. Шушкевіча надойга застаюцца ў памяці. Абуджаюць любоў і цікавасць да роднага слова: «Села я, села я, не магу падняцца. Селла, селла бурналі на градцы» («Жані-агародніца»), «Думай, думай, дзюбу ды тры!» — Кра-кра-іранкі Кра-кра-іранкі Не злічу я анілі. Качка хіліцца да Пэуна: — Падкажы, ты знаеш, пэуна? («Не рашаецца задачка»).

Па-майстарску карыстаецца паэт і гукавой інструментарыйкай, таленавіта падбірае словы з адпаведнымі гукамі для больш глыбокага раскрыцця пэўнай тэмы, пэўнага вобраза:

Раніцою Пазіхай Разам з братам Уздыхай, А за ім Пачатай З Пачашыпатыліцай Кажуць хорам: — Ай-я-яй! Хоць ты сонца затрымай! Бач, падліцца сіліцца...

Творы паэта адрасуюцца дзецям розных узростаў, і для

Самабытныя і казкі С. Шушкевіча. У многіх з іх — «Намар-орыкун і Жаба-квануха», «Хворы жораў», «У каго найлепш у хаце», «Казка пра Лісу-Хітруху і добрых сяброў Мядзведзя, Зайца і Пэўніка» — раскрываецца жыццё зьяроў, птушан і насякомых ва ўсёй яго малюніскасці і характэве. Казкі чытаюцца лёгка, кранае чысціня думан і багацце настрою, яснасць і эракавасць вобразаў. У іх шмат даброты, радасці, вяселасці, светлага гумару. Яны вучаць адрозніваць сапраўдную прыгажосць ад штучнай, не баяцца цяжкіх расц, расц дружнымі, смелымі, любяць працу і паважань старэйшых.

Сямідзесяцігоддзе С. Шушкевіч сустракае ў самым росквіце свайго самабытнага таленту. Толькі што дзеці пазнаёміліся з яго новым зборнікам вершаў «Барадаты камар», які выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура». Усеагульна чытач з цікавасцю прачытае апавяданні пра Герояў Савецкага Саюза піянера Марата Казя. Кніга пад назвай «Адважны Марат» выйшла ў Заходне-Сібірскім кніжным выдавецтве ў Новасібірску. А наперадзе — новыя планы, сустрэчы з юнымі чытачамі.

Радзівальт ЛІТВІНАУ.

«...НАЙЛЮБЕЙ ЗА ЎСЁ НА СВЕЦЕ»

Заўтра спаўняецца 85 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка, літаратуразнаўцы і лексікографа Максіма Гарэцкага. У яго спадчыне ёсць нямала твораў, якія з'яўляюцца бібліяграфічнай рэдкасцю і невядомым шырокаму чытачу. Адзін з іх, замалёўку «Еду дамоў», пазначаную 28 жніўнем 1921 года, аспірант Інстытута літаратуры імя Яні Купалы АН БССР В. Атрашкевіч знайшоў у часопісе «Беларускі зьон» (1922, № 14).

У замалёўцы гэтай выразна бачацца пісьменніцкая пазіцыя М. Гарэцкага, яго адносіны да беларускай культуры, літаратуры. Аўтар, аказваючы волю лёсу ў захопленай беларускай Віліні, усімі думкамі сваімі быў з радзімай.

Уяўнае падарожжа на радзіму (М. Гарэці за сувязі з левым і камуністычным рухам быў пасаджаны ў пачатку 1922 года ў Лудзіні, пазней высланы ў Літву, змог вярнуцца ў Савецкую Беларусь толькі ў 1923 годзе), дало яму повед параваяваць аб самым важным і дарагім. Гармонік і ралль Яны спатрэбіліся пісьменніку для таго, каб у вільні, агульначалавечым убачыць сваё... Але не толькі... Упэўненасць М. Гарэцкага ў тым, што з'явіцца паэтычны гейні народа, які ўздымуць сваё асабістае да ўзроўню агульначалавечыя — гэта перакананасць мастака, што яго, гэтае блізкае і дарагое, варта таго, каб стаць агульначалавечым, знайсці шлях да сэрца і розуму не толькі беларусаў...

Максім ГАРЭЦКІ

ЕДУ ДАМОЎ

Даўно не быў я на вёсцы Улетку.

Даўно не ведаў таго бязмернага характэра роднае прыроды, якое адно ніколі не змяняецца, ніколі не марнее.

Наадварот — яно расце і расквітае, набірае няведанае цыны ўваччу з кожным новым годам майго жыцця, з кожнай новай сустрэчай пасля доўгага разлучэння.

Прыйдзе час, і з'явіцца вільнія песняры і пісьменнікі беларускае зямлі, якіх патрапяць даснавальна паказаць прыгожым словам тое, што поўніць мае грудзі, а што выказаць не маю сілы.

Цяпер жа не адзін я пішу з няволі, пішу дзеля таго, што яшчэ дрэмлю заўпадны пазтычны гейні нашага высока адоранага народа.

Можна быць, я надта стаў нервовы ад сучаснае зьявірухі, але здаецца мне, што слэзы, якія неўпадзеўні накруціліся на родным полі і якія старанне схаваць ад здаровых падарожнікаў-сялян, што яны — добрыя слэзы.

Бясспрачнае, дарагое і любімае чуццё красы плача ва мне. У чужых іранкі, шырокія рэні, пладаносныя дрэвы і на ўсё тое, што хораша, а ў нас на Беларусі яго няма або яно горшэе, [я] таксама любіваўся, харашэў душою, быў паэт, але не планаву.

І зтуль, з чужыны, імкнулася думка да родных жытных ніваў з марнотаю гамонных лясцоў, спанойных пералескаў.

— Таму што ўзгадаваўся на тым мізэрным лапіну зямное нулі, — назалі мне.

А што, калі і гэтак? Спрэчнае пытанне: якое характэво мае вярэйшую цану, — ці тое, на торае здаецца гэтым з правдэну найвільнішаму чыслу людзей, ці тое, што выклікае ў мяне слэзы?

Цяньнасць характэва залежыць ад людзей, ад успрымання.

Я ж успрымаю таі, як на тое паказала маё ўзгадаванне, мой светапогляд, мае пачуцці, а можна быць, і бацькоўскай кроў.

Гармонік і ралль — дзве рэчы зусім непараўнальныя паміж сабою. Але я знаў расейскага паэта, што пад раўнявы гукі плакаў, спамінаючы марнотазвонкі гук гармоніку ў расейскім цёмным полі жніўнае начою. Я не дзіўліў яму...

Мабыць, з падобнае ж прычыны мне найлюбей за ўсё на свеце бачыць раўніны, якія воль расквінуліся з узгорамі наукоў і ўздоўж пыльнае дарогі.

Сто вёрст буду ехаць і да свае хаты па гэтым шэраным шляху спрод жытоў і яравога поля, потым у лесе і зноў у полі.

Буду ехаць і піць свежае паветра, і плакаць, як паэт.

28.VIII.1921.

Публікацыя В. АТРАШКЕВІЧА, аспіранта Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

Уладзіміру ДАМАШЭВІЧУ — 50

Сёння беларускаму пісьменніку Уладзіміру Дамашэвічу спаўняецца 50 гадоў. З нагоды юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Максімавіч! Мы, Вашы сябры па пяру, сардэчна вітаем Вас у дзень Вашага п'ятдзяткагоддзя.

Ваш дэбют у літаратуры прыпадае на 1918 год, калі Вы ў часопісе «Маладосць» надрукавалі апавяданне «Трэці лістні». На Вашым пісьменніцкім рахунку кнігі апавесці і апавяданняў «Заклінаю ад кулі», «Між двух агнёў», «Абуджэнне», «Порахам пахла зямля».

У Вашых творах паўстае наш сучаснік — чалавек моцнай волі, працалюбівы і сумленны ў адстаіванні праўды і сваіх жыццёвых прынцыпаў. Шмат увагі Вы аддаеце ваеннай тэме, паказу героізму савецкіх людзей у гады змагання з нечужымі фашызмам.

Жадаем Вам, дарагі Уладзімір Максімавіч, новых творчых поспехаў, добрага настрою, здароўя, шчасця».

Радакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» дала чытацям да гэтага выдання і жадае юбіляру доўгіх год жыцця, плёну ў творчай дзейнасці.

ПРОСТЫ І ШЧЫРЫ

«ПРОСТЫ І ШЧЫРЫ ў кожным слове», — пісаў ільдаўна аб ім у сваёй кнізе «Зямля пад белымі крыламі» Уладзімір Караткевіч. І, бадай, так норадка найпаўней аб ім не снажаш. Гэта сназана аб самым галоўным у ім, хоць прастата яго — няпростая, шчырасць — яна ў яго больш памаўлівае і ўсмешлівае, упартае да недыпламатычнасці, поўная найвышэйшай павагі і спагады да чалавека і заціята ў рэзкім непрыманні крывды, фальшу, імітацыі.

Ён — патомны селянін. Набрывіла мускулы рук, снадзістыя — да сутуласці — плечы. Нібы толькі учора ён выпусціў з рук плуг. Памяць плуга, зямлі — першасная ў ім. Сям'я, у якой ён нарадзіўся, была малазямельная. Вёсна Вадзіцяна на Ляхаўшчыне — гэта ўжо верхняе балотнае, альшыстае, нарчыстае Палессе. Выварочваючы валуны і лаўны ў вадзіцянскай пушталы, цярабчы лазу, чарналесце, ён ужо, відаць, з той пары стаў засяроджаным, негаваркім. А пераехаў на хутар у Даматканавічы, адкуль — за 12 кіламетраў — ён бегаў у школу ў Ілецкі, прыйшлося яшчэ цяжэй: бацька быў хваравіты, а спрод дзяцей ён — адзіны сын. Цяжка было ў ваіну, цяжка ў першыя пасляваенныя гады.

Але з маленства ўвайшло ў яго яшчэ адно: напорыстасць селяніна-ратае. Як бы патроілася ў ім напорыстасцю, якой гарэлі яго родныя дзядзькі, суседзі па Даматканавічах, што не здаваліся ні ў дыфензіве, ні ў турмах. Яны былі грамадоўцамі, яны былі ў КПЗБ, яны ваявалі за рэспубліканскую Іспанію. Легенды пра іх, паміць пра іх — гэта было таксама яго першаснай памяццю.

У 1948 г., калі ён скончыў у

Ілецку дзясцігодку, моладзь нібы ўсё былой Заходняй Беларусі рушыла тады ў навуку. Дваццатгадовы, як ён, а то і старэйшыя хлопцы і дзючаты проста запруджвалі тады ў канцы жніўня ўсе вакалы і цягнікі, што ішлі з Маладзечна, Ваўкавысна, Брэста, Жаравковіч, Баранавіч, Стоўбцаў. Усе з вільнімі сідарамі за плячамі: хто валачыў, як смяліся тады, бацькава гумно, хто — польцы сала, яблыні. У яго ў хатомцы былі звычайна яблыні.

Філфан БДУ імя У. І. Леніна, які для многіх яго земляноў і аднагодкаў, якіх цягнула да літаратуры, стаў ягоным лёсам. Пра паэтаў, якія з ім вучыліся, нанчалі ўніверсітэт у адначасці ці крыву пазней, неўзабаве сталі гаварыць як пра паэтаў філалагічнага пакалення. Ды ў той жа час нанчаў Філфан і ён, будучы празаік Уладзімір Дамашэвіч, і разам з ім ці ўслед за ім нанчалі Іван Пташнінаў, Іван Чыгрынаў, Вячаслаў Адамчык, Міхась Стральцоў, Янка Сіпакоў, Барыс Сачанка. Іх ніхто не называў філалагічным пакаленнем празаікаў. І правільна. І гэта зразумела. У прозе гэта было нуды відавочнай, чым у паззіі, што ў яе ўстапуе не з філфана, а з жыцця — з гушчыні жыццёвых падзей, канфіліктаў, чалавечых лёсаў.

Просты і шчыры Уладзімір Дамашэвіч як празаік найперш тама, што ён ніколі не выдумляў сваіх герояў і сюжэтаў. Ён заўсёды браў іх з жыцця, ён заўсёды быў і ёсць упоравен з сваім героем-сучаснікам, поруч з ім, неадлучна — са сваёй шчырасцю, даверам, ваяўнічым непрымырэннасцю да ўсяго, што замінае людскому шчасцю. Так, ва ўспінім выпадку, з тых аўдыторый, у якіх я з ім меў шчасце пяць год правучыцца,

з тых інтэрнатаў — на Віцебскай, Німізе, Свардлова, у якіх мы пяць гадоў разам жылі на мунай-браціі, выйшлі і героі яго даўняй апавесці «Студэнты апошняга курса», выйшла і галоўная гераяна яго самай новай апавесці «Німфа». Рэальны прататып стаіць за галоўным героем рамана «Порахам пахла зямля»...

Хто ён больш за ўсё ў сваёй прозе — падрабязны, скрупулёзны даследчык жыцця, бытапісальнік, аналітык? І тое, і другое, і трэце. А яшчэ ён — шчыры лірык, у што, чытаючы яго такія разгорнутыя апавяданні, як «Трэці лістні», адразу і не паверыш. Але ж як аўтар апавяданняў «Першыя зерняткі», «Сівы конік» ён гэта з лішкам даказаў. І ён не толькі пісьнік, дакладны летапісец гераязму і будняў ваіны, якім ён паказаў слёбы ў рамана «Порахам пахла зямля», ён перш за ўсё драматычна-рамантычны наваліст, якім ён сцвердзіў сябе апавяданнямі «Заклінаю ад кулі», «Зьяруга», «Дзювочка ільтва», «Абуджэнне». І ён не быў бы ён, каб не кранаў, можна, найшырэй, чым яго аднагодкі-празаікі, болевых станаў душы герояў, жыццё якіх так ці інакш зламалася, але якія прагнуць выпрастацца. ды ўсё гэта даецца няпроста (апавесці «Між двух агнёў»).

Пяцьдзесят гадоў Уладзіміру Дамашэвічу. За яго засяроджанасць, неспешлівую разважлівасць мы, яго слэбы-студэнты, ужо трыццаць гадоў назад назвалі яго Старым. А ён, як колдасуіні Лабановіч, сёння ўсё-тані ж, як быў: па-маладому цягавіты, сціплы і — просты і шчыры.

Новых поспехаў табе, дарагі Дружа! Алег ЛОЙКА.

ПЕЙЗАЖЫ Івана Пушкова... Зпамятаючыся з імі на рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках, углядаешся ў палотны, напоўненыя сціпла-стрыманай, але глыбокай любоўю да беларускай прыроды; затым міжвольна пераводзіш позірк на твары ўважліва - задуманых гледачоў

Паглядзіце на яго карціны «Перад дажджом», «Сімфонія поля», «Бэзавы вечар», «У даліне Нёмана». У іх тонкі пазычны пачатак спалучаецца з эпічнай шырыняй, лірызм — з аптымістычным светаадчуваннем.

З асаблівай асалодай піша мастак вясну, бо ён усёй ду-

Прыбалтыкі, Карпат, але не яны вызначаюць творчую сутнасць аўтара. Усім строем мыслення, усім сэрцам І. Пушкова належыць Беларусі. Прырода Гродзеншчыны — вось што ў першую чаргу хвалюе жывапісца. Прыгадайце яго цыкл палотнаў «Край Прыняманскі», над якім ён працуе вось ужо

Думасца, яны народжаныя біяграфія мастака.

У 1938 годзе ён закончыў Пензенскае мастацкае вучылішча, дзе вучыўся ў вядомага рускага жывапісца І. Гарушкіна-Саракапудава. З 41-га да пераможнага мая 45-га — І. Пушкова на перадавой. У складзе Паўднёва-Заходняга фронту змагаўся за Новарасійск, Керч, Туапсе. На ўсё жыццё запомніўся 1942 год, калі ў станцыі Пяцігорскай, што пад Туапсе, брыгада камісар падпалкоўнік Л. І. Брэжнеў уручыў яму партыйны білет. Потым — Беларусь, аперацыя «Баграціён», баі ў Прыбалтыцы, Усходняй Прусіі, Польшчы, штурм Берліна, вызваленне Прагі...

Так, трэба было праціць кроў за Радзіму, каб назаўсёды, вась так беззапаветна палюбіць жыццё.

Кавалер ордэна Баявога Чырвонага Сцяга, трох ордэнаў Айчынай Вайны I і II ступені і многіх баявых медалёў, воін-артылерыст І. Пушкова навучыў сённяшняга мастака І. Пушкова цаніць тое, што заплачана крывёю.

Дарэчы сказаць, першымі пасляваеннымі палотнамі мастака былі карціны пра вайну — «Кавалерыйская атака» і «Праследванне ворага». І сёння ў майстэрні І. Пушкова на мальных бортах, як пільная памяць баявога мінулага — два няскончаныя палотны. Адно — «Фарсіраванне Нёмана», другое — «Стаялі насмерць» — пра баі на Кубані, пра байцоў-таварышаў, якія назаўсёды засталіся там, на безыменных вышынях.

А побач — зноў мажор, пазіў, пранізівая лірыка. Гэта — з новай серыі «Зямля беларуская».

Іван Васільевіч жыве ў Гродне. Прырода — яго стыхія. Станіба, травы, азёраў, рэк сталі бясконцай песняй мастака. «Наша Прыняманне можа пісаць усё жыццё», — гаворыць мастак.

Людзям заўсёды патрэбны прыгажосць, гармонія, пазіў. Лепшыя пейзажы выходзяць у іх любоўю да цудоўнага. Яны апяваюць вечную прыгажосць беларускай прыроды і нараджаюць грамадзянскае пачуццё годару за сваю Айчыну.

К. БАРЫСАУ.

ГАВОРАЦЬ, што ўжо ў мармуровай або гранітнай глыбе ўгадваецца будучая статуя, і задача скульптара — вызваліць яе з каменнага палону, адкінуўшы ўсё лішняе. Толькі і ўсяго... Але які для гэтага патрэбен талент! Толькі пад разцом майстра каменная глыба ператвараецца ў чалавечую фігуру або партрэт...

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР — выстаўка Юбілейная выстаўка твораў Заіра Азгура. Сотні вачэй штодзённа разглядаюць вышэй вялікай творчай працы. Скульптура гаворыць з гледачом моўчкі. Спачатку нават не гаворыць, а проста — прыцягвае ўвагу, выклікае цікавасць наведвальнікаў. Потым на змену звычайнай зацікаўленасці прыходзіць роздум. І чым больш яркае ўражанне ад твораў, тым лягчэй зразумее гледач думкі аўтара. І тады нямая назва набывае словесны дар і гаворыць з гледачом на сваёй адметнай мове — мове мастацтва.

Пра гэта я думаю, калі хадзіў па выстаўцы, на гэтым своеасабліваму свету, дзе жыўць побач розныя эпохі, скрыжоўваюцца розныя чалавечыя шляхі і лёсы.

На розных этапах творчага жыцця Азгур быў і наватарам, і прыхільнікам традыцый рускага класіцызму і Ренэсансу, але ў наватарскіх шуканнях ён усё ж больш, чым іншыя савецкія скульптары, захоўваў класічныя традыцыі.

На выстаўцы ёсць фатаграфіі трох работ, выкананых мастаком у юнацтве. Гэта — «Марксіст», «Работніца», «Адвакат». У многім недасканалыя, яны ўжо тады гаварылі аб пэўнай ступені майстэрства. Але галоўнае было ў іншым: менавіта ў гэтых партрэтах пачынае акрэслівацца цікавасць мастака да вобразаў новых, народжаных савецкім часам людзей. Гэтыя вобразы былі не выдуманы, а падказаны самім жыццём.

Яшчэ ў 20—30-я гады Азгур пачынае шуканьне гранітнаю яснасцю і выразнасцю формы, абаліраючыся на вялікія традыцыі савецкага мастацтва. Па-рознаму вар'іруючы гэтыя формы, скульптар шукае патрэбны псіхалагічны стан таго або іншага вобраза, і робіць гэта тактоўна, не парушаючы анатамічнай структуры чалавека. Ён старанна лепіць кожную дэталю, калі яна служыць сродкам мастацкай выразнасці. Форма ў З. Азгура нібы мае свой пачатак і сваё заканчэнне. Мастак не любіць, каб вобраз гаварыў аб панярадных творчых пошуках і намаганнях разца.

Закончаны вобраз для Азгура — гэта вобраз, які жыве сваім уласным самастойным жыццём, але — асветлены аўтарскім бачаннем.

Праўда, ёсць у Заіра Ісаквіча работы і, так сказаць, імпрэсіяністычныя — надзвычай жывапісныя партрэты мастака Н. Ворыяна, дзеда Талаша. У гэтым сэнсе асабліва характэрны партрэт правадыра сялянскага паўстання І. Гаркушы. У трактоўцы доўгай пасмы валасоў, якая выбываецца на лоб з-пад шапкі, ён пераклікаецца з пластычнай манерай П. Трубачкога, а па псіхалагічнай выразнасці, шырокай мадэліроўцы, абагульненай смелай пластыцы — з А. Галубкінай, хаця аналітычны лад пластыкі ў цэлым тут класічны. У гэтым асаблівасць не толькі майстэрства Азгура - партрэтчыка, але і яго пластычнага мыслення, бачання.

Мінулае, сучаснасць і будучыня... Ці можна прасачыць гэтыя катэгорыі часу ў творчасці мастака?

ПЯСНЯР НЁМАНСКАГА КРАЮ

Да 60-годдзя з дня нараджэння
Івана ПУШКОВА

— старых і юнакоў, школьнікаў і дарослых, людзей самых розных прафесій. Глядзіш і яшчэ раз пераконваешся ў тым, што пейзаж — гэта жанр, які замацоўвае пачуццё ўнутранай сувязі чалавека з бацькоўскім краем, развівае яго прыроджаныя любоўю да прыроды, якая абнастраецца ў наш век.

Сіла прыцягнення лепшых палотнаў І. Пушкова ў тым, што праз сваё светаадчуванне ён перадае захаліваючы прыгажосць беларускай прыроды з яе цянстымі лясамі, узгоркавымі палямі, з чароўнай прахалодай рэк і азёр.

Мы ведаем Левітана і Васільева, Шышкіна і Паленана, Бялінскага-Бірулю і С. Герасімава, Рамадзіна і Цвірко. І І. Пушкова бізмера аддадзеныя традыцыяй пейзажнай класіцы, і ў сваёй творчасці абавіраюцца на іх дасягненні. Але ён не пераймае. У яго свой погляд, сваё ўспрыняццё прыроды.

шую ўлюбёны ў пару, калі ласкавыя сонечныя промні адкідваюць блакітныя цені, а на праталінах скрозь прабіваюцца ручайкі, каб потым ператварыцца ў разліў («Ранняя вясна», «Вясна на Нёмане», «Сакавік», «Вялікая вада»).

Вясна, лета, восень, зіма... У бясконых зменах прыроды мы адчуваем жыццёвую заканамернасць, адчуваем адзіны паток, поўны своеасаблівай пазіў і харастава. У жывапіснай серыі, прысвечанай цорам года, І. Пушкова паказвае, што ён умее перадаваць «стан і настроі прыроды ў любы час года і дня — пры ўзыходзе і заходзе сонца, у паўднённую гарачыню і ненагадаць, перад наваўнай і ў туманную раніцу. У гэтым сэнсе характэрныя такія палотны, як «Перад дажджом, Гродзеншчына», «Нёман вечарам», «Узыход сонца», «Нёман ля Замкавай гары», «Хмарны дзень» і іншыя.

У мастака ёсць работы, прысвечаныя прыродзе Крыма,

30 гадоў. Гэта лірычная паэма аб беларускай рацэ, сказ, у якім захалленне прыняманскай зямлі вырастае да эпічнай шырыні.

У мастацтве І. Пушкова радзе не толькі ўпэўненая паслядоўнасць, з якой ён ідзе на абраным ім шляху. Яго першым работам і работам апошніх гадоў уласцівы рэалістычны дакладнасць адлюстравання, праўдзівасць пачуцця. Разам з тым, калі ў карцінах 50-х гадоў дае сябе адчуць імкненне да «апісання» прыроды, да дакладнай перадачы знешніх прыкмет, то ў далейшым ён дамагаецца праўды і «выяўлення», і «вырашэння» тых пазычных станаў душы, якія абуджаюцца ў чалавеку, што ўступіў у маўклівы дыялог з прыродай.

Чалавечнасць — вось што вызначае лепшыя якасці мастака І. Пушкова. Настрой яго палотнаў, за рэдкім выключэннем, светлы, аптымістычны. Дзе ж вытокі гэтага жыццёлюбства і жыццесцвярджэння!

САМАБЫТНАСЦЬ

Дзіўнае тут пачынаецца літаральна з парога. Прама перад вачэй — іросны. Вялікі стары, паслужылы, мабыць, людзьм нямае. Відаць, што і цыпер без справы не стаіць: запраўлены, можна сядзець і тчаць.

Раней іросны былі абавязковым арыбутам сямейнага быту, цыпер сустрэнеш іх нячаста. Рэдкасцю яны сталі ў сельскай мясцовасці, а ў горадзе — тым больш. І усё ж расказ мы вядзем з брэсцкай нватэры, у якой жыве Вера Ільінічна Гаўрылюк.

Тут усё незвычайна. Адзін з пакоў можна з поўным правам назваць музеем, але музеем своеасаблівым, экспанатаў якога — з саломы. На чым бы ні спыніўся позірк, усё саламянае: абрус на сталі, дыванчыні, шторы, вазы, шкатулкі... А за шломм стэлажкоў — цудоўныя кампазіцыі з саламяных цацак. Яны выклікаюць цэлую гаму пачуццяў: здзіўленне, захалленне, радасць... Зроблена усё гэта рукамі народнай майстрыхі Веры Ільінічна.

Могуць сказаць: падумаеш — салама! Што ў ёй асаблівасці? Вунь ле коўкі на полі пасля ўборкі ўраджаю! У гаспадарцы абсыціць без ле цянка. Гэта і корм для жывёлы, і падсціл, а ў недалёкім мінулым — і дах. А ці даводзілася вам уважліва разглядаць сцібло саломы? Блісучая, нібы лакам пакрытая, паверхня, залацісты колер, які ўвабраў у сябе промні гарачага сонца, пад якімі выплывала збжына. А калі параўнаць адно сцібло з другім, то можна знайсці і розніцу ў колерных адценнях. Для мастака тут сапраўдная палітра фарбаў.

Гэтыя ўласцівасці саломы заўважылі з даўніх часоў нашы продкі: патрэбны ў гаспадарцы посуд для захоўвання зерня, галаўныя ўборы, шкатулкі і іншыя рэчы. Сярод іх былі сапраўдныя майстры пляцення з саломкі. Рабілі рэчы — усім людзям на зайздрасць. Мастацтва гэтае перадавалася з пакалення ў пакаленне.

Але паступова старадаўні від народнай творчасці стаў згасаць, забывацца. У вёсках перасталі насіць саламяныя капелюшы, захоўваць зерне палічылі за лепшае ў сирнях, мяхах. Веры Ільінічна Гаўрылюк выпала на долю адраджыць на Брэсцчыне гэтае старадаўняе мастацтва, далучыць да яго многіх.

Майстэрства да яе, зразумела, прыйшло не само па сабе і не выпадкова. У адной з вёсак цяперашняга Камянецкага раёна, дзе яна нарадзілася і расла, пляценнем з саломы займаўся многія і былі майстрамі ў гэтай справе. Існаваў нават звычай да аднаго са свят плесці з саломы павуна, дзіўных птушак і падвешваць іх да столі. Ішло нібы спадчыніцтва: у якой хаце павуна зроблены лепш. Так ад вырабу да вырабу спасцігала Вера Ільінічна сакрэты старажытнага мастацтва.

Але, вядома ж, усур'яз гэты занятак не ўспрымаўся. Былі больш надзённыя, больш важныя справы. У сям'і — 13 дзяцей, з іх толькі дзве дзяўчынкі. Каб апрацуць мужчыны, давалася ім рана навучыцца і прасці, і тчаць, і вышываць, і вязаць, і шыць. З гадамі майстэрства ўдасканальвалася, і таму на выстаўках, якія штогод праводзіць Дом народнай творчасці, Ве-

ра Ільінічна спачатку прадстаўляла свае работы па тчацтву. Пляценнем з саломкі пачала займацца значна пазней.

Калі вы набылі прыгожую сумачку ці шкатулку з саломкі, зробленыя на брэсцкай фабрыцы «Сувенір», ведаеце: узоры іх выканала Вера Ільінічна Гаўрылюк. Вось ужо больш чым дзесяць гадоў працуе яна на гэтым прадпрыемстве. Багата фантазія, умнене бачыць незвычайнае ў звычайным, майстэрства, жыццёвы вопыт дапамагаюць ёй ствараць сапраўдны твор мастацтва. У гэтай ацэнцы аднадушныя ўсе: і мастацкі савет, які разглядае і зацвярджае да вытворчасці прадстаўленыя ёй узоры, і наведвальнікі выставаў народнай творчасці — абласных, рэспубліканскіх, усесаюзных, у якіх яна нярэдка ўдзельнічае. Работы В. Гаўрылюк дэманстраваліся таксама на міжнародных выстаўках у Манрэалі, у Югаславіі. Шматлікія дыпламы, граматы — сведчанне поспеху, якім карыстаюцца яе экспанаты.

Тэмы для стварэння сваіх твораў мастацка чэрпае з беларускага фальклору, народных звычайў і абрадаў, літаратурных твораў. Уважлівае яны знаходзяць часта ў цэлых кампазіцыях. Напрыклад — «Вяселле». Маладыя музыканты, сваты з вясельнымі арыбутамі — усё гэта нібыта ўзята з натуры. Цяжка ўтрымацца ад смяху, калі бачыш Лявона і Лявоніху, якія заўзята танцуюць пад музыку. А знаёмішыся з кампазіцыяй «Ехаў дзедка на кірмаш» — адразу ж прыгадаеш вядомы твор Н. Крапівы і тое, чым закончылася гэтая паездка...

Неналькі гадоў прайшло з таго часу, але ў памяці Веры Ільінічна ва ўсіх падрабязнасцях захавалася паездка ў Маскву. У павільёне «Праца і адпачынак» ВЦСПС адбылася сустрэча народных умельцаў рэспублікі краіны. Вера Ільінічна была ў складзе беларускай дэлегацыі. Памятны ёй вечар у Доме культуры выдавецтва газеты «Правда», сустрэча з народнымі паэтам Дагестана Расулам Гамзатавым, кампазітарам Аскерам Фельцманам, і тое, як прымаюць падарунак ад брэсцкачанкі. Расул Гамзатаў назваў яе «беларускай сям'яй». А ў памяць аб сустрэчы з калентывам аднаго з маскоўскіх прадпрыемстваў застаўся прыватны адрас з удзячнасцю «за дэманстрацыю яркага самабытнага народнага таленту».

Узрост Веры Ільінічна набліжаўся да шасцідзясяці гадоў, калі яна стала слухачом Маскоўскага ўніверсітэта народнай творчасці імя Н. К. Крупскай. Пяць гадоў вучобы шмат ёй далі, паспрылі ўдасканаленню майстэрства. Але найбольшую карысць прыносіць ёй сувязь з народнымі умельцамі вобласці. Па абавязку службы Веры Ільінічна даводзіцца бываць у намінацыйных, і кожная сустрэча з народнымі майстрамі радуе яе, дае зарад для новых твораў знаходак.

Кватэра Веры Ільінічна — сапраўдная майстэрня мастака. Шмат нарыхтовак, дэталей для будучых узораў сумак, ваз, штор, кожная з якіх не падобна на папярэднюю. Такая ўжо яе работа: быць заўсёды ў пошуку арыгінальных вырабаў, знаходзіць іх, радаваць сваім майстэрствам людзей.

У. МАЛАЗУСКИ.

ПРАВООБРАЗ — САМО ЖЫЦЦЁ

З. Азгур — гісторык, таму што яго больш за ўсё захапіла веліч людзей, якія пакінулі след у гісторыі чалавечтва. Іх дзейнасць, подзвігі, ідэалы дарэгія яму, таму што былі накіраваны са свайго часу ў будучыню, у наш сённяшні дзень і далей, да нашых нашчадкаў. З. Азгур так і падыходзіць да гістарычнай асобы — на ступені яе ўкладу ў гісторыю.

«Справа не ў тым, прыгожы знешне або не вельмі чалавек. Галоўнае — след, які ён пакінуў у жыцці», — разважае скульптар. Праўда, гістарычны партрэт пісаць лягчэй, чым партрэт сучасніка, таму што ў ім можна нешта дадумаць, нешта дадаць, у нечым замяніць прапорцыі, зрабіць яго больш выразным. Такія партрэты князя Уладзіміра Полацкага, Дамітрыя Пажарскага, К. Каліноўскага, Х. Боцева, С. Мітковіча, В. Урублеўскага. Такі і партрэт вялікага амерыканца У. Уілмена — прыгожы, магутны, імклівы, нібыта марскі ястраб, і адначасова лірык, свабодны ў праяўленні сваіх паэтычных пачуццяў.

Узіраючыся ў чалавека нашых дзён, узнаўляючы яго ў бронзе, мармуры або ў гіпсе, мастак імкнецца ўбачыць у ім галоўнае — высокую скіраванасць памкненняў, высокі ідэал.

«Прызначэнне скульптара я бачу перш за ўсё ў сцвярдзенні станоўчага ідэалу, — гаворыць З. Азгур. — А ён развіваецца разам з грамадствам, узбагачаецца новымі рысамі.

Герой нашага часу — не схема, не набор суцэльных дабрадзейнасцей. У мастака павінна быць патрэба самому разабрацца і ўсё ўбачыць без прыкрас, пазнаць увесь лад чалавека — яго фізічныя дадзеныя, псіхалагічную сутнасць, асаблівасці душы, характару. Аналітычны падыход? Згодны — аналітычны. У нашай справе плённы такі шлях: спачатку — аналіз, затым — сінтэз, гэта значыць абагульненне. Без такой метадалогіі нават самы таленавіты мастак не створыць спраўдны партрэт сучасніка».

Вось, напрыклад, партрэт С. Смірнова. Можна быць, ён не такі пераканальны па знешняй характарыстыцы, але вочы... Вочы дзівосна адлюстроўваюць розум выдатнага пісьменніка, грамадзяніна, даследчыка-мысліцеля.

Вялікую ролю ў многіх азгураўскіх партрэтах маюць рукі, якія, як правіла, дапамагаюць больш глыбока асэнсавань вобраз. У гэтым сэнсе характэрны партрэт калгасніцы Я. Ляснічай. Можна спрачацца аб тым, ці дастаткова ўдала знойдзены вобраз паўфігуры, але паварот галавы, жэст вялікіх складзеных на грудзях спрацаваных рук, накінутая на плечы хустка — вельмі пераканальныя. Разумная праца прыносіць радасць і задавальненне — вось пафас гэтай бронзы.

Запамінаюцца кампазіцыйна закончаныя, цэласныя, архітэктанічныя партрэты нейрахірурга Э. Злотніка, пісьменніка К. Кірзенкі, кампазітара

М. Алядава, скрыпача А. Амітона, мастака В. Бяльніцкага-Бірулі...

Або партрэт Ю. Гарэлава. Твар сучаснага маладога чалавека выдзелены амаль па старых класічных канонах. «Парымску» трактаваны валасы, на-імпрэсіянісцку вырашаны сьветэр, — але ўсё гэта разам дае той цікавы спляў, які робіць гэтую работу прыналежнасцю не мінулага, а сучаснага майстра.

У азгураўскіх партрэтах можна знайсці і рысы чалавека заўтрашняга дня, таму што мастак — убачыць чалавека ў самых лепшых і высокіх яго праявах. Усё чужоўнае і гарманічнае, па думку скульптара, канцэнтруецца ў рысах чалавека будучага камуністычнага грамадства. Такія партрэты хіміка І. Бардышава, акадэміка Ф. Фёдарова, мудрага і празарлівага акадэміка І. Паўлава.

Такі і партрэт незабыўнага Аркадыя Куляшова. З. Азгур ляпіў паэта яшчэ ў гады Вялікай Айчыннай вайны, калі з-пад яго пера выходзілі першыя радкі славутай паэмы «Сцяг брыгады». У партрэце А. Куляшова, паэзія якога, паводле слоў мастака, апаліла яго сонечнай непасрэднасцю паэтычнага настрою і сталай думкай, паядналіся і эпічнасць, і лірычнасць, і высокі палёт мэры, і засяроджанасць, і азарванасць.

У адной з залаў выстаўкі дэманструюцца гераізаваныя, абагульненыя і ў той жа час глыбока індывідуальныя партрэты савецкіх воінаў і партызан, выкліканыя скульптарам у гады вайны. Бадай, вобразы М. Шмырова, М. Сільніцкага і Ф. Смалюкова найбольш важныя ў творчасці мастака для разумення ідэі народнасці Вялікай Айчыннай. Глыбокая перакананасць у правасе справы, вялікая сіла духу, патрыятызм, велічын, без позы і рысоўкі, гераізм — вось што характэрна для гэтых партрэтаў. І яшчэ — імкненне мастака да поўнай завершанасці. «Што такое закончанасць? — разважае Заір Ісакавіч. — Гэта яснасць мыслення ва ўсім — у кампазі-

цыі, у форме, у малюнку, — у характарыстыцы вобраза — адным словам, ва ўсіх кампанентах, з якіх складаецца твор». Мастак лічыць, што нельга з-за прычыны «я так бачу» парушаць прыгажосць і гармонію чалавечай асобы. І ў яго работах, нават калі чалавек надзвычай суровы, ён застаецца прывабным і гарманічным.

І яшчэ хочацца падкрэсліць яду асаблівасць у пластычным мысленні З. Азгура, звязаную з новымі прыёмамі ў падыходзе да матэрыялу. Выдатны партрэт вялікага Індуса Р. Тагора. У ім смела выкарыстаны жывалісная «скульня»: з фактурай каменя, якая з'явілася вынікам ужывання розных прыёмаў адкольвання граніту габро, і мадала яму розныя адценні — ад чыстага белага колеру да чорнага. Атрымалася, што смуглы твар і чорныя рукі Тагора моцна і прыгожа кантрастуюць з сівымі пасемамі валасоў, барады, вусоў, адзення, а ўся паўфігура ў цэлым свеціцца ўрачыстым серабрыстэрым водбліскам.

Той жа прыцип выкарыстання рознай фактуры матэрыялу пакладзены ў аснову партрэта скульптара Я. Вучэціча.

Вялікае месца на выстаўцы займаюць грунавыя статуэрныя кампазіцыі і помнікі, прадстаўленыя як у фатаграфіях, так і ў арыгіналах.

Вось фатаграфія работы «Маркс і Энгельс», у якой аўтар вельмі тактоўна падкрэслівае духоўную еднасць вялікіх мысліцеляў, іх уклад у гісторыю развіцця чалавечтва.

Вось кампазіцыя «Дзяржынскі з беспрытульнікам». Здавалася б, жанравая сцэна. Але мастак выходзіць за яе рамкі, падкрэсліваючы, што сэнс твора значна шырэйшы за яго сюжэт.

Кампазіцыя «Калыханка» таксама трактавана ў жанравым плане: маладая маці калыха першыцца і слявае яму калыханку. Але зноў жа: тут не канкрэтная песня, а адвечная мацірынская песня надзеі, радасці, трыагіі.

Шмат гадоў свайго творчага жыцця Заір Ісакавіч прысвяціў ленынскай тэме. На выстаўцы прадстаўлены фатаграфіі помнікаў Ільчу ў Кашыне, Махачкале, Астрахані, шэраг бюстаў і фігур Уладзіміра Ільча. Па гэтых работах відаць, як парознаму мастак падыходзіў да вобразнай трактовкі Леніна. Сам ён гаворыць так: «Каб перадаць сіду ленынскай думкі, неабяжанае багацце гэтай тытанічнай асобы, не хопіць і некалькіх жыццяў, але нейкі маленькі аспект дзейнасці Ільча ўсё ж адлюстравань можна». І лічыць, што яшчэ не ўвасобіў таго Леніна, якога ён марыць стварыць у пластыцы.

Найбольш удалым з усёй створанай З. Азгурам Ленынны з'яўляецца, на наш погляд, помнік правадару ў Астрахані. Тут жа, у экспазіцыі, мы бачым і фатаграфію з мадэлі новага помніка Ільча для горада Гур'ева.

Не ўсё з таго, што зроблена З. Азгурам, можна змясціць у музейным памяшканні. Для многіх яго работ дахам стала высокае неба, а фонам — шматлюдная гарадская плошча або сквер. Мінск, Масква, Падольск, Махачкала, Кахоўка, Пушкія, Арджанікідзе, поле Барадзіно, Астрахань — вось нялюбая геаграфія размешчэння яго манументальных работ.

Дык што ж такое сённяшняя выстаўка для юбіляра і для нас, глядачоў?

Герой Савецкага Саюза В. З. Харужая.

М. І. Мусаргскі.

Народны артыст БССР М. І. Аладаў.

Відаць, для мастака гэта — пэўны вынік вялікай працы, а для нас — святая ад сустрэчы з мастацтвам. А можа быць, і для З. Азгура таксама святая? Пакуты творчасці — ці не самыя яны салодкія для спраўднага творцы? Для З. Азгура творчасць — не імгненнае ўспышка патхнення, а пастаяннае гарэнне, якое ён увесь час падтрымлівае.

«Усё сваё жыццё я імкнуўся высока несці сцяг сацыялістычнага рэалізму. І не збочу з гэтага шляху. Напэўна, у мяне ёсць больш удалыя і менш удалыя работы. Але, быць можа, галоўная работа яшчэ наперадзе», — гаворыць народны мастак.

Б. КРЭПАК.

Ф. Багушэвіч.

Народны мастак БССР і РСФСР, акадэмік В. К. Бяльніцкі-Біруля.

РОДАМ З ЧАРЭІ

Споўнілася сто гадоў з дня нараджэння таленавітага французскага пісьменніка Аскара Уладзіслава дэ Любіч Мілаша. Імя гэта сіння, бадай-што, нічога не гаворыць беларускаму чытачу, хаця Мілаш у свой час быў вядомым аўтарам і папулярным аўтарам. Асабліва цікава тое, што ён — наш земляк; нарадзіўся ў мястэчку Чарэі (цяпер Віцебская вобласць). Акрамя Чарэі, дваранскай сям'і Мілаша належалі мястэчкі ў Друі, ля Каўнаса, і ў іншых месцах.

У 12-гадовым узросце Мілаш пераехаў у Францыю, дзе пра жыццё ўсё жыццё. Тут, у Парыжы, ён вучыўся ў ліцэі Жансон-дэ-Салі, у Зюль дэ Луўр і ў школе ўсходніх моў.

Мілаш увайшоў у літаратуру ў гістарычна складаны, пераломны перыяд — на мяжы XX стагоддзя. Французскія літаратуразнаўцы справядліва лічаць Мілаша пэтам-сімвалістам. Гэта відавочна не толькі са зместу яго твораў, але і з назваў яго ранніх зборнікаў — «Паэма дэ-надансу» і «Сем адзіноч».

Аднак, пры ўсёй схільнасці Мілаша да сімвалізму, у яго паэзіі прысутнічаюць зусім канкрэтныя элементы дэцінастава, праведзенага на Беларусі.

Неўзабаве пасля выхаду другога зборніка Мілаш адправіўся падарожнічаць. Ён пабыў у Германіі, Расіі, Польшчы, Англіі, Аўстрыі, Італіі, Іспаніі і іншых краінах. Гэтыя паездкі не толькі пашырылі кругагляд аўтара, але і знайшлі адпаведнае ў яго наступных творах. Уражанні аб убачаным Мілаш перадаў у вершах, а таксама ў драматычных творах «Мігель Маньяра» (1913), «Мефібасет» (1914) і інш. Акрамя таго, ён перакладаў на французскую мову творы некаторых замежных аўтараў, і ў 1912 годзе ў Парыжы выйшла кніжка «Лірычныя шэдэўры Поўначы».

Мілаш напісаў тансэма некалькіх раманаў.

Пэўны этап творчасці пісьменніка цесна звязаны з яго прызначэннем спачатку ўпаўнаважаным, а потым павярным французскага ўрада ў справах Літвы (1919 — 1925 гг.). Летам 1919 года Мілаш наведаў Гродна і Каўнас і быў ашаломлены спусташэннем, у якім знаходзіліся убачаныя ім беларускія і літоўскія землі пасля першай сусветнай вайны і наведаў вайну злучыствам, вярнуўся.

Несумненна цікавасць маюць апублікаваныя ў Парыжы ў 1930 годзе зборнік «Назікі і фэбляі староў Літвы» ў яго перакладах, а таксама іншыя творы літоўскага фальклору.

Цікава, што разам з літоўскімі імёнамі і геаграфічнымі назвамі ў кніжках прыгледваюцца і беларускія (Белавежа, Друя і іншы), а сюжэты асобных з іх амаль поўнасьцю супадаюць з беларускімі творами (напрыклад, казка «Боб» са зборніка Мілаша ў першай сваёй частцы падобна на казку «Бабон» са зборніка Е. Раманава).

Творчасць Мілаша высона ацэньвалася французскімі літаратарамі лічце пры яго жыцці (памёр у 1939 годзе ў Фантэнбле). Так, пасля апублікавання яго зборніка вершаў у парыжскім Салоне паэзіі ў 1906 годзе адбылася канферэнцыя, на якой выступіў Г. Апаніэр, які вядома, таксама беларус па паходжанню. Ён адзначыў, што, нягледзячы на параўнальна невялікую распаўсюджанасць гэтых кніг сярод чытачоў (такая была воля аўтара), вершы Мілаша ўплывалі на паэзію таго часу.

Вядомы французскі літаратар Ж. Касу ў кнізе «За паэзію» (1935) таксама станоўча адгукнуўся пра паэтычную творчасць Мілаша. Ужо ў наш час, у 1950—60-я гады, у Парыжы выданы шэраг даследаванняў, прысвечаных творчасці Мілаша. Сярод іх — кнігі Ж. Русело «А. У. дэ Л. Мілаш» (1950), Ж. Касу «Тры паэты: Рыльке, Мілаш, Мачада» (1954), А. Гадю «Мілаш, паэт каханья» (1960) і інш.

Летам мінулага года ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Парыжы адбылася выстаўка, прысвечаная стагоддзю з дня нараджэння паэта. Радзіў падрыхтавала інсцэніроўку ў чатырох частках па яго творах. Перадчы суправоджаліся гутаркамі, у якіх прынялі ўдзел акцёр Гі Сюарэ, што асабіста ведаў Мілаша, і літаратуразнавец Ж. Блямен-Наэль, які цяпер займаецца вывучэннем яго творчасці.

Прыемна і тое, што ў Беларускай дзяржаўнай бібліятэцы імя У. І. Леніна захоўваецца экзэмпляр кнігі вершаў і драматычных твораў Мілаша, выданыя ў 1915 годзе ў Парыжы, з аўтаграфам аўтара.

І. МАЦЮШАВА, супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

ЯК МЫ выкарыстоўваем свой вольны час, як арганізуем свой адпачынак? Гэтая праблема займае ўсё большую ўвагу сацыялагаў, спецыялістаў шэрагу іншых галін. Цікавасць да таго, як праводзіць свой вольны час чалавек пасля работы, даўляе невыпадкова, калі ўлічыць, што гэты вольны час у рабочыя дні складае 5—6 гадзін, а ў выходныя — 15—16.

Л. І. Брэжнеў, выступаючы на XV з'ездзе прафсаюзаў, падкрэсліў, што вольны час служыць магутным сродкам усебаковага развіцця асобы, яе здольнасцей, тым самым, — яшчэ большага памнажэння матэрыяльнага і духоўнага патэнцыялу ўсяго грамадства.

У спецыяльнай літаратуры з'явіліся нават тэрміны «дэфіцыт сувязі», «вакуум сувязі», «крызіс сувязі». За гэтымі словамі хаваюцца рэальныя складанасці часу. У наш век навукова-тэхнічнага прагрэсу, у век бурнага развіцця самых розных сродкаў інфармацыі прыкметна паменшылася колькасць асабістых кантактаў, чалавек усё больш замыкаецца ў сценах сваёй кватэры, у той час, як жывая сувязь — натуральная чалавечая патрэба, якую нічим не замяніць.

Ад таго, як чалавек правядзе свой вольны час, як адпачыць, у значнай меры залежыць яго працоўная поспехі, здароўе і настроі. Вольны час — гэта час актыўнай і разнастайнай дзейнасці, час самаадукацыі, гэта час далучэння да культуры і мастацтва.

Практыка паказвае, што не ўсе людзі, асабліва маладыя, умеюць цікава і з карысцю для сябе і іншых адпачываць, праводзіць свой вольны час, не заўсёды ведаюць, чым яго запоўніць. У гэтым плане вялікую ролю павінны адыграваць нашы клубы і іншыя культурна-асветныя ўстановы — гэтыя «грамадскія ачагі», дзе людзі могуць сустракацца, наладжваць змястоўныя чалавечыя кантакты. На жаль, многія клубы не надаюць гэтай сур'ёзнай увагі. Іх хваляюць толькі, так сказаць, традыцыйныя формы работы — калектывы мастацкай самадзейнасці, якія, бывае, дзейнічаюць толькі ад агляду да агляду, тэматычныя вечары, якія часта праходзяць пры незапоўненых залах.

А, між тым, вялікая будучыня ў важнай справе фарміравання савецкага чалавека належыць клубам па інтарэсах і аматарскіх аб'яднаннях. Тут важны не столькі ўзровень спецыяльнай падрыхтоўкі, колькі глыбіня і ўстойлівасць інтарэсаў у пэўнай галіне. Інтэрэс становіцца цэнтраўтваральным элементом зносінаў.

Фарміраванне такіх аб'яднанняў ідзе пераважна па двух напрамках — арганізацыя зносінаў на прафесійна (клубы творчай інтэлігенцыі, медыкаў, настаўнікаў) і на сацыяльна-дэмаграфічных прыкметах (клубы моладзі, клубы старшакласнікаў, клубы «Калі вам за трыццаць», жаночыя клубы).

У апошні час у некаторых асяродках культуры сталі

больш актыўна дзейнічаць клубы і аб'яднанні па інтарэсах: аматараў музыкі, тэатра, маладзёжныя палітычныя клубы, клубы з рамантычнымі назвамі «Пунсовыя ветразі», «Шукальнікі», «Ліра» і інш. Яны, як правіла, больш устойлівыя і жывучыя, таму што тут людзей аб'ядноўвае глыбокая цікавасць да таго або іншага віду дзеяння.

Якія ж перавагі такой формы клубнай дзейнасці? Гэтыя аб'яднанні дазваляюць больш аператыўна і поўна ўлічваць шырокую палітру духоўных запатрабаванняў насельніцтва. Менавіта аматарскія аб'яднанні ў сучасным клубе далі магутны штуршок не толькі мас-

артыстка ССРСР, лаўрэат Ленінскай прэміі Мая Плісецкая.

Есць і ў нас у Беларусі клубы і аб'яднанні па інтарэсах, маладзёжныя кафэ. На жаль, яны не знайшлі яшчэ такога шырокага распаўсюджвання.

Вось ужо больш чым тры гады існуе маладзёжны кінаклуб Інстытута тэхнічнай кібернетыкі АН БССР. Уся яго работа рэгламентуецца статутам, у якім вызначаны мэты і задачы клуба, яго арганізацыйная структура і ўмовы ўступлення ў яго. Галоўным прынцыпам, які вызначае прыналежнасць да клуба, з'яўляецца актыўны ўдзел ва ўсіх яго справах. У кінаклубе не павінна быць «вольнаслухачоў». Усе ўключаюцца ў

ВОЛЬНЫ ЧАС І КЛУБ

тацкай, але і арганізатарскай, навукова-тэхнічнай, прыкладной творчасці.

Але часам аматарскія аб'яднанні хутка знікаюць, як і ўнікаюць. Гэта назіраецца ў тых выпадках, калі сур'ёзная справа ўспрымаецца як чарговая мода, калі самы звычайны лекторы пераймаюцца ў аматарскія аб'яднанні.

Задача ўстаноў культуры заключаецца ў тым, каб стварыць той або іншы клуб па інтарэсах, развіццё яго далей як дзейны сродка ідэйна-палітычнага выхавання працоўных, фарміравання эстэтычных поглядаў і мастацкіх густаў.

Трэба штогод абнаўляць і напавіць сучасным зместам праграму дзейнасці клуба, распрацоўваць і ўдасканальваць сістэму заняткаў, аналізаваць і знаходзіць новае. Асабліва неабходны такія аб'яднанні ў сельскай мясцовасці, дзе патрэба ў сувязі па інтарэсах вельмі вялікая.

Значны вопыт у гэтым напрамку назапасілі ў Латвіі і Эстоніі. Далёка за межамі гэтых рэспублік вядомы рыжскі клуб «Пры свечках», тартускія студэнцкія клубы. Шырокую вядомасць атрымалі тэатр-клуб «Субота» і маладзёжны клуб аматараў музыкі «На Герцэна-45» у Ленінградзе. Тут, у клубе, усё і ўдзельнікі, і арганізатары, і выканаўцы. Кантынгент — самы разнастайны: рабочыя, студэнты, ІТР. У клубе ёсць статуты і праграмы дзейнасці, эмблемы і значкі, традыцыі і рытуалы. А хто не чуў пра клуб «Тэрпсіхора», які вядомы не толькі ў нас у краіне, але і за рубяжом! «Я жадаю клубу «Тэрпсіхора» не проста шчасця, а росквіту, менавіта росквіту. Чым больш у вас будзе прыхільнікаў, тым больш будзе людзей, якія атрымліваюць радасць ад сувязі з цудоўным». Гэты запіс у кнізе водгукі накінула народная

яго дзейнасць: па чарзе арганізуюць вечары, вядуць праграму, удзельнічаюць у абмеркаванні новых стужак, пішуць рэцэнзіі для рэкламнага сцянда клуба. План работы складаецца на падставе вывучэння анкет, распаўсюджаных сярод членаў клуба. Кінаклуб актыўна супрацоўнічае з Домам кіно, кінаатэатрам «Кастрычнік». Тут праводзяцца вечары дакументальнага кіно, прагляды і абмеркаванні навукова-папулярных фільмаў па кібернетыцы і сумежных з ёй навуках.

Пэўны вопыт работы ў гэтым напрамку мае і Палац культуры Баранавіцкага баваўнянага камбіната імя Ленінскага камсамола Беларусі. Там працуюць маладзёжныя клубы «Равеснік», аматараў мастацтваў «Ліра», маладзёжнае кафэ «Крыніцы», клуб «У свеце цудоўнага» і іншыя. Асабліва хачелася б спыніцца на рабоце клуба жанчын «Лада».

Ён быў створаны ў жніўні 1974 года. Быў абраны савет клуба з 12 чалавек, размеркаваны абавязкі, вызначаны задачы і напрамак работы.

Сярод рабочых камбіната больш чым 80 працэнтаў жанчын, таму праблема арганізацыі іх адпачынку вельмі актуальная для работнікаў Палаца культуры. Як дапамагчы жанчынам зрабіць прыгожую прачоску, навучыцца правільна выхоўваць сваіх дзяцей, прымаць гасцей, смачна гатаваць абед — на гэтыя і іншыя пытанні рашыў даць адказ клуб жанчын.

Першае пасяджэнне было праведзена пад дэвізам «Прыгожае ў наша жыццё». На ім выступіў урач - касметолог А. Корнеў, які раскажаў, як даглядаць скуру твару, якія ўжываць крэмы, пудры, ласьены. Тэхнік-мадэльер І. Свідуповіч пазнаёміла жанчын з новымі мадэлямі адзення, раскажала

аб напрамках моды. У заключэнне быў прадэманстраваны фільм «Быць жанчынай». На вечары працавалі кіёскі дзіцячых цацак, сувеніраў, кніжныя кіёскі. Была арганізавана выстаўка-продаж кулінарных і кандытарскіх вырабаў.

Першае пасяджэнне прайшло паспяхова, пра гэта гаворыць запіс у кнізе водгукі: «Дзякуй арганізатарам гэтага клуба. Толькі так можна адцягнуць жанчыну ад хатніх спраў»; «Малаліцы, хто прыдумаў стварыць гэты клуб. Дзякуй!», «Больш бы такіх мерапрыемстваў для жанчын».

Цікавая работа праводзіцца ў маладзёжным кафэ «Крыніцы». Спадарожнікам пасяджэнняў з'яўляецца вакальна-інструментальны ансамбль «Таварыш».

Вядома, не ўсе праблемы ў арганізацыі і рабоце аб'яднанняў яшчэ вырашаны. Няма пакуль што добра распрацаваных праграм дзейнасці клубаў, многія мерапрыемствы носяць эпизодычны характар, ды і праблема наведвальніка застаецца на дзённым.

Трэба адзначыць, што многія палаты і клубы захапляюцца колькасцю аматарскіх аб'яднанняў, мала клапаціцца аб якасці іх работы. Асноўнай прычынай іх слабай дзейнасці з'яўляецца пакуль што не вырашаная праблема падрыхтоўкі кіраўнікоў аб'яднанняў. Сёння ўсё тут залежыць цалкам ад энтузіястаў. Есць такі чалавек — ёсць і клуб аматараў.

У Мінскім інстытуце культуры ў наступным годзе адбудзецца першы выпуск аддзялення арганізатараў-метадыстаў клубнай работы, якія атрымаюць неабходныя навыкі ў арганізацыі і кіраўніцтве аматарскімі аб'яднаннямі. Але гэтага пакуль недастаткова. Думаецца, што гэтую работу змагло б паспяхова вырашаць і абласныя дамы самадзейнасці і народнай творчасці, уключаючы ў план павышэння кваліфікацыі і кіраўнікоў аматарскіх аб'яднанняў. Вялікую дапамогу ў гэтым маглі б аказаць і факультэты грамадскіх прафесій вышэйшых навучальных устаноў, якія паспяхова вырашаюць пытанні падрыхтоўкі кіраўнікоў фотажурткі, танцавальных, харавых калектываў.

Рэспубліканскім дамам мастацкай самадзейнасці і народнай творчасці час ужо распрацаваць метадычныя матэрыялы і крытэрыі ацэнкі работы аматарскіх аб'яднанняў. Скажаць сваё слова павінны і камсамольскія арганізацыі. Самымі ж шматлікімі і разнастайнымі з'яўляюцца клубы і аб'яднанні моладзі.

Партыя ставіць задачу — менавіта час адпачынку працоўных выкарыстоўваць для эфектыўнай ідэалагічнай, выхаваўчай работы. Гэта павінна стаць для ўсіх культасветніцкаў кіраўніцтвам да дзеяння.

Т. СТРУЖЭЦКІ,
выкладчык кафедры культуры-асветнай работы Мінскага інстытута культуры.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

Юшка будзе...

Было гэта ў канцы 1927 года. Я тады вучыўся ў Міславіцкай сямігодцы. Некі ў час перапынку падыходзіць да мяне мой сябра Алякс Пруднік і ўсхвалявана паведамляе:

— Ну, Паўлюк, радуйся, нашага палку прыбыла — аб'явіўся лічэ адзін паэт.

— Калі не сакрэт, хто такі? — запытаў я ў яго.

— Мой аднакласнік — Клім Грыневіч. Ведаеш, такі ціхі, невысокага росту, белагаловы і чырванашчока хлапчун!

— Гэта той, што кожны дзень з самаробнай торбай цераз плячо ходзіць дамоў, у сваю Шасцёраўку?

— Той самы. Два гады ў адным класе вучымся, а не прызнаваўся.

— Ты, Алякс, пазнаём мяне з ім.

— Абявізкова пазнаёмлю, сёння ж, адразу пасля ўрокаў.

У той жа дзень, як толькі скончыліся заняткі, у нас адбылося знаёмства, якое потым перайшло ў добрае і шматгадовае сяброўства. Пад раскіданай і густай ліпай старога парку-саду мы цэлую гадзіну чыталі адзін аднаму свае вучнёўскія вершаваныя радкі. Вершы Клімавы нам спадабаліся. Спадабаўся ён і сам. Мы прапанавалі яму наведваць літаратурны гурток. Усё, што мы пісалі, чыталі аднаму, калектыўна абмяркоўвалі, падчас бізлітна крытыкавалі.

ЯГО ПЕСНІ ДАЙШЛІ ДА НАС

Крыху пазней наш літаратурны гурток пачаў наведваць і Павел Кавалёў — цяпер вядомы беларускі пісьменнік.

У чэрвені 1929 г. К. Грыневіч скончыў сямігодку, пасля некаторы час дапамагаў бацькам і — пісаў. Пазней ён працаваў на будаўніцтве чыгуны Асіповічы — Магілёў — Рослаў, княя працягла пачаў з яго роднай вёскай — Шасцёраўкай. А з верасня 1930 г. К. Грыневіч — студэнт Рагачоўскага педтэхнікума. Незадоўга перад гэтым, у чэрвені 1930 г., ён на старонках газеты «Чырвоная змена» апублікаваў першыя свае вершы, якія вазіў у Мінск асабіста.

У Рагачове Клім затрымаўся нядоўга. Яго цягнула ў Мінск, дзе тады з асаблівай сілай крынічыла літаратурнае жыццё. Добра ведаючы, што мы з Алесем там ужо астаяваліся і, як і яму здавалася, «звілі сабе ўтульнае гніздо», ён у красавіку 1931 г. пераляжае ў сталіцу, дзе спачатку працаваў на новабудоўлях, потым у друкарні ў якасці карэктара, пасля літсупрацоўнікам газет «Рабочий» і «Сельгасрабочий» і нарэшце — сакратаром ЦК прафсаюза сельгасрабочых. Адначасова ён вучыўся на курсах па падрыхтоўцы ў ВУУ.

Час жыцця і працы ў Мінску быў самы плённы для маладога паэта. Не было такіх беларускіх перыядычных выданняў, дзе б не змяшчаліся яго вершы. Акрамя гэтага, са сваімі творамі К. Грыневіч часта выступіў на Беларускаму радыё, а таксама ў рабочых і студэнцка-вучнёўскіх клубах. Ён некалькі адрозняўся вядомасцю і заваяваў прызнанне. Сведчаннем гэтага з'яўляецца тое, што роўна праз два гады пасля апублікавання першых вершаваных радкоў у Дзяржаўным выдавецтве Беларусі выходзіць асобны выданне першы (і на жаль, апошні) зборнік яго вершаў «На бераг». Гэта было ў 1932 годзе. Кніжка была цёпла сустрэта чытачамі і становіцца адзначана тагачаснай літаратурнай крытыкай.

Аб чым пісаў малады паэт? Пісаў ён пра тое, што бачыў і добра ведаў, што сам перажываў і аб чым марыў. Пісаў пра будаўніцтва, чыгуначнікаў, пятагонаў, транзактараў, земляробаў. Многія яго вершы прысвечаны роднай прыродзе. Запомніліся мне яго радкі пра «ціхі ронат каласоў», пра спелую ніву і летнюю спёку:

Я не ведаю чаго,
Закульгалі жвава ветры,
Сонца жоўтым прыгамом
Далакаецца ў паветры...

Памятаю і верш пра човен, які імкнецца «на бераг жыцця з песнямі, добрым уловам».

У 1932 годзе К. Грыневіч паступае на творчае аддзяленне літфака Мінскага Вышэйшага педінстытута, але не прайшло і года, як ён пакінуў вучобу і пачаў працаваць настаўнікам далёка ад роднай Беларусі — у горадзе Сары-Агач Паўднёва-Казахстанскай вобласці. Там ён разам са сваім сябрам маладым беларускім паэтам Сцяпанам Ліхадзіўскім (зараз — доктар філалагічных навук) працаваў у школе саўгаснага вучнёўства. Яны ўдзельнічалі ў літаратурнай ўсе прадамы. Праз год ён быў прызначаны інспектарам райана. А лічэ праз год яго прызначылі ў рады Чырвонай Арміі. Пасля заканчэння тэрміна службы ў Арміі ён зноў некаторы час настаўнічаў у Сары-Агачы. Цяпер ужо яго трымала там сям'я, якой ён абзавёўся яшчэ да арміі.

У ліпені 1937 г. К. Грыневіч па стану здароўя пераляжае ў г. Балагое, дзе працягваў настаўнічаць і завочна вучыцца ў Ленінградскім педінстытуце Імлі Герцэна. Перад гэтым я выпадкова сустрэўся з ім у Ленінградзе, дзе ён хацеў уладкавацца ў школу ў якасці настаўніка. Гэта была наша апошняя сустрэчка.

Цікая хвароба (туберкулёз лёгкіх) паступова падточвала і падточвала яго здароўе. Апошнія гады ён ужо больш ляжыўся, чым працаваў. Па некалькі месяцаў запар жыў у сястры Лізы ў вёсцы Шасцёраўцы, прагна захапіўшыся прыгажосцю родных мясцін, роднай прыродай, ні на адзін дзень не расстануўшыся з неразлучнай сваёй спадарожніцай — пазыяй. 3-га сакавіка 1941 г. яго не стала. Смерць напаткала раптоўна — за настаўніцкім сталом, у час ўрока, ва ўзросце 29 гадоў.

Шкада, што не захаваліся творы апошніх гадоў жыцця паэта. Павел ПРУДНІКАУ.

Сёння ў нашай краіне актыўна развіваюцца шматлікія формы мастацкай самадзейнасці — ад гурткоў аматараў малявання да народных студый выяўленчага мастацтва, ад невялічкіх харавых калектываў і гурткоў дэкламатараў да народных тэатраў, чымі афішамі мы цікавімся амаль гэтак жа, як і афішамі прафесійных тэатраў... Усё гэта — істотны змест нашага жыцця, нашай культуры, народнай Вялікім Кастрычнікам.

Мне пашчасціла быць сведкам, як у рэвалюцыйнай віхуры — адразу ж пасля Кастрычніка — нараджалася гэтая магутная плынь у культурным жыцці роднай рэспублікі — мастацкая самадзейнасць шырокіх народных мас...

Адразу пасля ўстаўлення ў Бабруйску Савецкай улады, мы, маладыя ўдзельнікі самадзейнасці, з'явіліся ў выканком рабочых, салдацкіх, сялянскіх і казакіх дэпутатаў — прапанавалі свае «творчыя сілы» справе рэвалюцыі. Тут, у выканкоме, пазналі сваіх старых знаёмых — тых самых салдат-бальшавікоў, якія запрашалі нас да ўдзелу ў канцэртах у гарнізонным клубе яшчэ напярэдадні кастрычніцкіх падзей. І тут мы атрымалі першы ў жыцці «сацыяльны заказ» рэвалюцыі — даваць канцэрты і нават спектаклі рэвалюцыйным рабочым і салдатам. Мы зразумелі: словы ў бальшавікоў не разыходзілі са справамі. І яшчэ зразумелі: рэвалюцыя і мастацтва — неаддзельныя адно ад аднаго...

Самадзейны драматычны гурток, у якім я стаў удзельнічаць, трымаўся разнастайнага рэпертуару. На пачатку стаялі чэхаўскія алегіяўкі — «Мядзведзь», «Юбілей» і іншыя. Каб наблізіць рэпертуар да бягучага моманту, падрыхтавалі спектакль паводле твора Купрына «Лейтэнант фон Пляшке» — сатыру на германскага салдафона-самадур. Пасля з'явілі і паставілі алегіяўку Е. Міровіча «Вова прыстасавалася». Гэты спектакль карыстаўся асаблівым поспехам: глядачам імпанавала сатыра на маладога буржуа.

З лютага па снежань 1918 года наша работа спынілася, бо на Беларусь прыйшлі кайзераўскія войскі. Многія ўдзельнікі

смадзейнасці пайшлі на фронт. Не паспелі мы аднавіць работу гурткоў у першай палове 1919 года, як прыйшлі беларускія акупанты. Але як толькі ў ліпені 1920-га Чырвоная Армія выкінула з Бабруйска захопнікаў, наша самадзейнасць завярнула зноў.

музыку да майго рэпертуару чытальніка і быў акампаніятарам у часе канцэртаў. Нельга не расказаць тут драматычную атмасферу нашых тагачасных канцэртаў. Задоўга да выступлення абавязкова сам на сабе ўзікаў своеасаблівы «перадканцэрт» глядачоў, якія

ТАМ, ЗА ГАДАМІ

Цэнтрам культурна-адукацыйнай работы ў тагачасным Бабруйску стаў камсамольскі клуб на Пушкінскай вуліцы. Вакол гэтага клуба групаваліся камсамольцы-актывісты. Нам, удзельнікам самадзейнасці, усяляк дапамагалі камсамольскія ваякі. Сярод іх была і Вера Харужая. Ужо ў тым гады яна карысталася сярод моладзі вялікім аўтарытэтам.

Загадвала клубам Фаня Алер. Яна прыцягнула да кіравання самадзейнасцю камсамольцаў У. Уладзімірскага, Я. Цікоцкага, трохі пазней — І. Балочіна, з цягам часу вядомых далёка за межамі нашай рэспублікі артыстаў. У склад гурткоў мастацкай самадзейнасці ўваходзілі не толькі былыя гімназісты ды навучэнцы гарадскога вучылішча, але рабочыя і сялянскія моладзь. Камсамольцы клапаціліся аб рэпертуары, аб тым, каб ён набліжаўся да сучаснасці, выкараваў ідэі рэвалюцыі — на нашых канцэртах загучалі вершы У. Маякоўскага, А. Безыменскага, Д. Беднага.

Вера Харужая заўсёды настойвала, каб актыўна выкарыстоўваўся і «мясцовы матэрыял»: камсамольцы самі сталі пісаць прыпеўкі, песні, невялічкія сцэнікі, непасрэдна звязаныя з мясцовым падзеямі. Які раз з гэтымі намаганнямі працаваў на мясцовым матэрыяле і было звязана ўзнікненне новага калектыву самадзейнасці, які назваўся «Сіняя блуза». Гэты калектыў гуртаваў вакол сябе здольных да літаратурнай творчасці камсамольцаў. Кіравалі ўсёй работай «сіняблужнікі» У. Уладзімірскага, Я. Цікоцкі, Уваходзіў у «Сінюю блузу» і І. Балочіна. «Сіняблужнікі» выкрывалі і высмейвалі самыя разнастайныя праявы контррэвалюцыйнасці і мяшчанства. Менавіта ў «Сіняй блузе» даявілася мне ўпершыню творца супрацоўнічаў з Я. Цікоцкім. Мы тады захапіліся меладэкламацый. Я. Цікоцкі пісаў

збіраліся на нашы выступленні гадзіны за дзве да пачатку. Усе, хто прыходзіў на канцэрт, спявалі хорам рэвалюцыйныя песні і прыпеўкі. Спявалі, размахваў спягамі — на канцэрты ж прыходзілі цэлымі святочнымі калонамі!.. Часам галёрка спявала сваё, а партэр — сваё. Слаборнічалі, пакуль не набірала сілу агульная песня. Ніколі не забуду высакародны напад тых камсамольскіх вядоў, прасякнутых рэвалюцыйным энтузіязмам. Часткова нашы канцэрты і спектаклі былі платныя — сродкі ішлі на дапамогу галадаючым Паволжа, на будаўніцтва самалётаў для Чырвонай Арміі — «у піку Лойд-Джорджам і Чэмберленам»!

Камсамол Бабруйска ганарыцца сваімі выхаванцамі. У трыццатыя гады многія з удзельнікаў нашай самадзейнасці сталі ўжо інжынерамі, урачамі, юрыстамі, дырэктарамі заводаў, старшынямі калгасаў, настаўнікамі, дзесяцямі культуры і мастацтва.

Я пасля першых гадоў работы ў Бабруйску на прафесійнай сцэне пайшоў вучыцца на рабфак у Мінск — хацелася падрыхтавацца да вучобы ў вышэйшай навучальнай тэатральнай установе. Мара мая здэсфінілася. І рэзкаў я пра гэта ў сваёй кнізе «Гады і людзі», якая нядаўна выйшла ў свет. Мабыць, якраз удзел у гады майго камсамольскага юнацтва ў самадзейнасці шмат у чым прадвызначыў і тую акалічнасць майго лёсу, што, дзе б ні працаваў пазней як прафесійны артыст, — у Мінску, Маскве, Ленінградзе, — я ўсюды быў трымаў звязаны з самадзейнасцю. І, мабыць, не адзін я ў рабоце сваёй з самадзейнасцю выкарыстоўваў і выкарыстоўваю вопыт тых далёкіх ужо гадоў. І не толькі вопыт, але і, зразумела, — энтузіязм.

Юнацтва наша камсамольскае заўжды з нам!

Кузьма КУЛАКОВ.

РАДКІ СМУТКУ, СПАЧУВАННЯ, ЛЮБОВІ

Не стала народнага паэта Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР Аркадзя Аляксандравіча Куляшова. Гэтая горкая вестка глыбокім болям і смуткам адзвалася ў сэрцах соцен тысяч людзей — чытачоў, пісьменнікаў, прадстаўнікоў шырокіх колаў грамадскай рэспублікі і краіны, усёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры. У аднас Саюза пісьменнікаў БССР, на імя якога нябожчыка Аксаны Фёдаруны паступілі дзесяткі тэлеграм, у якіх выказваецца спачуванне і смутак у сувязі з заўчаснай смерцю таленавіцейшага паэта сучаснасці, цудоўнейшага чалавека, прынцыповага камуніста, якім быў А. Куляшоў.

У тэлеграме Магілёўскага абкома партыі і аблвыканкома гаворыцца: «Магілёўскі абласны камітэт партыі, аблвыканком, усе працоўныя вобласці глыбока смуткуюць з выпадку заўчаснай смерці нашага земляка, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, члена праўлення Саюза пісьменнікаў СССР і БССР, народнага паэта БССР Аркадзя Куляшова і выказ-

ваюць спачуванне родным і блізім нябожчыка. Светлая памяць аб А. Куляшове, чалавеку вялікай і цудоўнай душы, які прысвяціў свой талент служэнню партыі і народу, незаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах, у сэрцах працоўных Магілёўскай вобласці. Сакратар абкома партыі Прышчэпчык, старшыня аблвыканкома Маслакоў».

Тэлеграмы паступілі таксама ад ЦК ЛКСМБ, Гродзенскага абкома партыі, Дзяржбуду БССР, творчых саюзаў рэспублікі.

Смуткуе сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў СССР: «З жалем сустрэлі вестку аб смерці народнага паэта Беларусі, буйнога майстра шматнацыянальнай савецкай пазыі, нашага даўняга таўварыша і сябра Аркадзя Аляксандравіча Куляшова. Выказваем сардэчнае спачуванне пісьменніцкай арганізацыі вашай рэспублікі, родным і блізім нябожчыка. Светлую памяць аб А. Куляшове мы захаваем назаўсёды. Маркаў, Верчанка, Ціханавіч, Суркоў, Сартакоў, Озерай, Сіманаў, Баруздын, Сураўцаў, Федарэнка,

Казакова, Шасцінскі, Селіхаў, Гарбачоў». Глыбокае гора беларускага народа падзяляюць пісьменнікі РСФСР, Тэлеграму падпісалі Міхалкоў, Бондараў, Алексін, Камароў, Шаўчэнка, Шундзік.

«Маскоўская пісьменніцкая арганізацыя глыбока смуткуе з выпадку смерці народнага паэта Беларусі Аркадзя Аляксандравіча Куляшова. Выказваем спачуванне родным і блізім паэта. Светлая памяць аб ім, яго творы назаўсёды застаюцца ў набытку шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Кузняцоў, Стаднюк, Карэлін, Куняеў, Кабенка, Калеснікаў, Разумневіч».

Прызнанне заслуг А. Куляшова перад усёй шматнацыянальнай літаратурай, усім савецкім народам і ўчыць у тэлеграмах, атрыманых ад рэдакцыі часопіса «Новый мир», членам рэдакцыі якога ён з'яўляўся, ад праўлення і калектыву выдавецтва «Советский писатель», ад Савета па беларускай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР.

Творчасца А. Куляшова, пісьменніка яркага, самабытнага таленту, здзіўляю-

чай працаздольнасці і аптымізму, добра вядома ва ўсіх кутках нашай неабсяжнай краіны. Вось чаму разам з беларускімі літаратарамі смуткуюць пісьменнікі ўсіх саюзных рэспублік, а таксама Кабардзіна-Балкарскі і Калмыкі...

Словы спачування і жалобы выказваюць тыя, хто быў асабіста знаёмы з Аркадзем Аляксандравічам, сябраваў з ім, неаднарадова сустракаўся.

«Разам з вамі смуткуюць з выпадку смерці цудоўнага беларускага паэта і майго вялікага сябра А. Куляшова. Прашу выказаць спачуванне яго сям'і, яго сябрам, блізім. Анатань Сафронаў».

На імя Аксаны Фёдаруны Куляшовай паступілі таксама тэлеграмы ад многіх беларускіх пісьменнікаў, шматлікіх чытачоў, прадстаўнікоў грамадскасці. У кожнай з іх гучыць упэўненасць у тым, што творы А. Куляшова назаўсёды ўвойдуць у гісторыю савецкай літаратуры, а імя яго вечно будзе жыць у народнай памяці.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

— Зірніце на мяне няўзброеным вокам! — міралюбна заклікаў вірус.

● Калі цябе спытаюць, што лепш: звычайнае люстэрка ці крывое, адказвай — крывое: звычайнае паказвае тое, што ёсць, а ў крывым пакручанае можа стаць роўным.

● Які ж ён дурны, калі лічыць мяне разумным! І які ён разумны, калі не бачыць, што я дурны?

● Эпітафія: тут ляжыць кропля, у якой адбілася сонца.

● — Шчасце, што рыба не бярэ, — цешыўся чарвяк на кручку.

● Рацыяналізатар: выдумай тое, чаго няма, як удасканаліць тое, што ёсць.

● Бура ў шклянцы вады? А ці не ходзіць ходырам зямля пад нагамі?

● — Каб я паверыў, што няма дурных? Няма дурняў!

Леанід ШЫРЫН

СТАЎ ПАЭТАМ

Абляцеў дзяцюк Паўсвету,
Каб знайсці Занятан,
І рашыў ён Стаць паэтам
З чуба
І да пятак.

Неўзабаве вершык Склаў
З рыфмай звонкай,
Гладкі.
Потым сам Не разбраў,
Дзе ў ім чуб,
Дзе пяткі.

СКАРГА

Дзядзька дужы І плячысты
Скаргу выказаў Юрысту:
— Есць наумыснікі
У сабе, Назначаць не умеюць
Пенсій.
Ды яшчэ мне Кажуць:
«Маеш мала Стажу...»

А чаму не ўлічваць
Стаж
За былы Падхаліман?!..

ЯК Я ВАЎКОЎ НАПАЛОХАЎ

З ПАЛЮНІЧЫХ БАЕК ЯНУША АРЫНІЧА

Шмат розных прыгод бывае з палюнічымі. Іншы раз такое здарыцца, што перадаецца потым усімі аматарамі палывання з вуснаў у вусны. І кожны з іх сабе, між іншым, сарамліва заўважаць, што гэта адбылося імяна з ім. Магчыма, гісторыю пра якую зараз пойдзе гаворка, вы ўжо не раз чулі. Але адна акалічнасць турбуе мой палюнічы гонар: шмат знойдзена, як і ва ўсялякай сур'ёзнай справе, падшыванцаў. Яны не супраць заявіць аб сваім дачыненні да падзей. А ўсё гэта здарылася менавіта са мной.

Быў майскі ясны поўдзень. Сады цвітуць. Я падышоў да аяна і знімаў яго. Вачам сваім не веру. Аказваецца, выпаў першы сніжок. Параша. Узлў я сабаку. Звалі яго Бобік. Ружко трохствольнае на плячо і — у

лес. Ідзем, толькі снег пад нагамі парывае.
Вось і лес. Цемра цемрай. А ваўкоў поўна. Лічыў, лічыў, а іх двое. Гляджу, страшна стала. Я да іх — яны ад мяне. Я ад іх — яны за мной. А жыць хочацца. Я хутчэй на бярозу. На ёй я блыкаў — голле ляміцца. Па яблычку, па яблычку — ем сабе. Думаю, на тыдзень хопіць. А звары сядзіць пад дрэвам і ў даміно рэжыме. Мясце ж дадому страх цягне. Было не было: я скон з дрэва. Мясце ў ілочка. Ледзь шапку паспеў ухаліць. Хутчэй на веласіпед і ў вёску. Забраў усе свае боепрыпасы. Прыходжу, а Бобік сядзіць пад дубам і архі шчоўкае.

Ну і напалохаў я тады ваўкоў. І зараз шэрыя баліцца ў наш лес заходзіць.

Запісаў М. МІНЧАНКА.

ФРАЗЫ

● Ахвотнікаў сесці не ў свае сані было колькі хоч, але ні адзін не ўтрымаўся: зляталі хто бокам, хто снакам, а хто потырч не сам.

● Тэатральнага крытыка любілі за тое, што наведваў усе спектаклі, нікога не ганіў, нікога не хваліў, і, засынаючы ў пачатку першай дзеі, прачынаўся толькі к канцу апошняй.

● Чым не ахвяруеш для слэбра, — сказаў рэдактар, адпраўляючы ў архіў лепшы яго твор.

● Калі напісаў дрэнную оперу, то:

а) вінаваць вынаваўцаў;

б) бракуй інструменты;

в) не спяйсяй перарабляць, бо пануль разбярца — не адзін год пройдзе.

Запісаў Язэп ЯДЛОВЕЦ.

ПЕГАСНЫЯ РАЗМОВЫ

● Купі, браток, майго Пегаса.

А то аддам табе я за так.

— Што з ім?

— На рукапісы ласы,

Маю пазму з'еў, лайдак.

● — Пегас, Пегас, дай падаб'ю падковы,

Каб іскры высякаў ты на сцяле.

— А хіба, малавата тых, пунсовых,

Што зіхацяць у чарцы на сцяле?

● Ты што маўчыш заўзятая,

Што не падкажаш мне радноў, сюжэтаў?

— Я ж падказаў табе адзін быў раз,

Ды адхвастала крытыка за гэта.

● Дай, гаспадар, вады напіцца,

— Далёка ж, мой Пегас, крыніца.

— А ты і не хадзі туды,

Ты мне з пазмы дай вады. Браты БАРОУКІ.

МЯНЕ ЯШЧЭ НІХТО НЕ НАПАЛОХАЎ

З НАРОДНАГА

● Сустрэліся слэбры. Разгаварыліся.

— Ты яшчэ курыш? — спытаў адзін з іх. — Я даўно ніку.

Мяне доктар напалохаў. Сказаў: рак будзе ці сухоты.

● Прайшоў час. Зноў сустрэліся слэбры і разгаварыліся:

— Ты ўсё яшчэ курыш?

— Куру. Мяне яшчэ ніхто не напалохаў.

Р. РОДЧАНКА.

АДКАЗЫ ГРАФАМАНАМ

ПА СТАРОНКАХ СТАРЫХ ЧАСОПІСАЎ

● «Што ж датычыцца апавяданняў, то я магу затрымаць за пояс Купрына».

● — І за поясам у вас будзе тады больш розуму, чым у якім-небудзь іншым месцы.

● «Як пісаць радні для набору — радзей або гусцей?»

● — Радзей, радзей! Наогул — радзей пішыце.

● «Напісаў вершы, больш таго, пасылаю іх вам».

● — Атрымалі вашы вершы і, больш таго, нінулі іх у кошык.

● «Гольці степь хмур и мрачен, Дождь везде повис свином».

● — Напэўна, стал быў не зусім голай, інакш вы адразу заўважылі б, што па-руску ён мянчанага роду.

● «Пасылаю вам апавяданне, дзе ні ў адным слове не сустрапеце літару «П». Гэта вельмі цяжка».

● — Пасылаем вам адназ, дзе літара «П» сустракаецца. Глупства!

● «Прашу надрукаваць, прымаючы на ўвагу, што я сяджу на шыі маці».

● — Анрабатаў не друкуем.

● «За тое, што я пішу вершы, жонка пачала мяне есці поедам».

● — Шнада, што яна пачала з галавы. Ей бы пачаць з рук.

● «Я хочу тэрзаний беспощадных, Я хочу мучительных побоев, Я хочу ногтей на теле жадных...»

● — Калі вы гэта сур'ёзна, дык зайдзіце ў рэдакцыю. Што можна, зробім.

● «Жонка, пайшоўшы ў гасці, А брат паехаў з Косцем...»

● — Не ўсе дома, значыць? Тэ-эк-сі! Дрэнна, малады чалавек.

● Забраў і пераклаў Міхась ЧАВУСКІ.

САЛДАТ ЗАУЖДЫ САЛДАТ...

— Узятае самадзейны кампазітар...

Амаль з натуры.

— Ён і класны спецыяліст, і класны дэкламатар! Мал. А. ЧУРКІНА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

АТ 01103

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Телефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вышуканага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.